

Kanuni i Lekë Dukagjinit

LIBRI I PARË

KISHA

Artikull i parë.

PJESA QYTETNORE

KRYE I PARË

Hija e kishës, Vorret, Pronet e pasunija e Kishës, Famullitari, Rrogtari, Puntorija e Kishës

NYE I PARË

Hija e Kishës.

§.1. Kuptimi i hijes së Kishës

Per hije kishet xehet rrethi mje ku mrrin kufini i tokës, në të cillen asht nertue:

- Kisha
- Bana (qela) e famullitarit.

§.2. Tagari i Kishës

“Kisha ban tym në famulli.”

- Kisha ka tager pasunijet si per gja, si per per tokë e shpija mbrendë e jashta famullijet.
- Kisha ka pjesë në mal, në vrrri, nd’ujë e në mulli të kujris së famullis.
- Kishës i duhet ba pjesë në giobë të famullis.
- Kisha ka tager me ble e me shitë, si edhe me marrë e me mbajtë të falunat, qi i vijnë prejbujaris së bamirve e me i vendue si t’a shofë vetë me udhë.

§.3. Paperlimsija e Kishës.

“Kisha nuk giobitet.”

„Kisha s’ka peng me kend.“

- Kisha gjindet e vendosne nen sundim të të Parit të Fes e jo nen ligjë të Kanunit: prandej Kanuni s’mund ti vejë kurrnji barrë kishës, veç se ka detyrë me i dale zot, kur kjo hupë ndihmen e tij.

2. Me bijtë ndonji kundërshtim ndërmjet kishës e famullis, famullia s'mund t'i lypë peng kishës; veç do të bajë vaj te i Pari i Fes – te Ipeskvi – e gjyqit të këtij, si kasha si famullia, do t'i rrijn pa fjalë.
3. Per çdo mungesi, qi kisha mundet me ba në sy të famullis, kishës s'mund t'i mirret gioba, vetun I vehet me la damet, qi t'jenë ba per shkak të saj.
4. Kisha s'ep pagesa as del n'ushtri, as u qet buken djemve të Bajrakut, as shkon angari nder punë të famullis. Veç se kur famullia dan me ba ndo'i punëper me mbajtë a per me shtue pasunin e kujris së vendit, në të cilin kasha të ket pjesë, kjo, atëherë, asht në detyrë me la pare, me qitë buken e me que puntorin në punë, mbas mndyert qi famullia t'i a u ketë da të gjithve për tym.

§.4. Ndera e Kishës.

“Kisha shpatë e konop s'ka.”

“Kush dhunon Kishën, dhunon Famullin.”

“Nderen e Kishës e lypë Famullia.”

“Kishës, mullinit, farkës e tragtores nuk i pritët kush mik.”

1. Kush dhunon kishën ka detyrë gioben
 - a. Kishës,
 - b. Famullis,
 - c. Flamurit (Bajrakut).

Dhunon kishën njaj, qi fjaliset, shan a i kercnohet kuej, qi rreh a vret kend në Hije të kishës.

2. Gioben fajtorit i a merr famullia e jo kisha; pse kisha shpatë e konop s'ka.
3. Kush vritet a rrihet qa në çë farë-do mndyre koritet prej kuejt, tuj hi a tuj dalë prej hijes së kishës, marre kishës nuk i len; pse kishës si pritët kush mik.
4. Por, me pasë me krisë pushka jashta Hijes së kishës e me i ra kush ndoren kishës, atëherë aj njifet miku i kishës; e me pasë me i a çartë kush ndoren kishës, famullia asht në detyrë me e çue nderen e saj në vend (Vinctum, si aedes ejus (Dialis Flaminis) intrierit, solvit necessum est.- Gelliuws, b. 10. c. 15.-)

NYE I DYTË

Vorret.

§.5.

1. Në vorre të njij vllaznije a të njij fisi s'hin i dekuni a i vrami i vllaznis a i fisit tjetër. Po e bani kush ket punë pa leje të vllaznis a të fisit, të cilit janë vorret, Kanuni i venë detyrë me nxjerrë të deknin prej vorrit të huej.

2. Me ardhë me ngulë në katund një shpi, qi s'ka vllazni as, fis, të pelqyemit të katundit, i caktohet vendi i vorrete nder të famullis, tuj i a vu detyrë me ble qira a ndo'i send tjetër për lter.
3. Kush fjaliset, a shan e i kercnohet kuej, e kush vret a rreh kend nder vorre, bjen në giobë si për Hije të kishës.

NYE I TRETË

Pronet e Pasunit e Kishës.

§.6. Pronet e pasunija e kishës janë të paprekshme.

1. Pronet e pasunija e kishës janë të paprekshme e s'mundet kush me vu dorë më'to.
2. Pronet e pasunija e kishës janë nen roje të Mesharit të kishës e të famullis.
3. Atë, qi guxon me shty kah pronet e pasunija e kishës, e bjen në mend famullija çmon damin, qi do t'a lajë damçori.
4. Kur ndokush t'i a baj dam kishës kahpronet e pasunija, famullija çmon damin, qi do t'a lajë damçori.
5. Kush vjedhë gjanë e kishës, posë se do t'a kthejë at gja mbas kanunit të vendit, ku gjindet kisha, ka edhe detyrë me i la gioben kishës për nderë të marre, e gioben famullis për ndore të çartune, pse kisha asht ndorja e famullis.
6. Kur cubi e njëf gabimin evet e, pa u marrë vesh dhunaq, qi i ka ba kishës, i bjen në dorë Meshtarit të Famullis, tuj i a kthye gjanë e vjedhme, s'ka detyrë kurrfarë giobet: Meshtari ka tagar me e falë.
7. Me pasë me i ra cubi në dorë Meshtarit mbasi ky t'a ket laçit vjedhsin në famulli, famullija ka tagar me i marr gioben si për vendi si për kishë, edhe pse famulltari t'a ket falë vgabimin, me gjith gja të vjedhne.

§.7. Rregullimi i pasunis së kishës

Pronet e pasunin e kishës rregullon Famulltari, e famullija nuk ka tagar me lypë arsye Famulltarit për perdorim të frytit të xjerrun prej pasunis së kishës.

NYE I KATERT.

Meshtari i Famullis, ase Famulltari.

§.8. T'emnuemit e famulltarit.

Famulltarin e ven Ipeshkvi në Famulli, dhe Ipeshkvi vetun ka me hjekë prej Famullije.

§.9. Tagari e detyrët e Famulltarit.

1. Famulltari ka tagar me mësue e me qortue Famullin e me i krye zyret e Fes gjithsi t'a lypë puna e shpirtit, e kurkush i famuulis s'ka pushtet me i u përzie nder detyrë të Meshtarit.

2. Famulltari, për sherbim, qi i ban Famullis, ka tagar me marrë të dhetat e kishës, mbas Kanunit të vendit ku gjindet kisha.
3. Famullia nuk ka detyrë me i a çue famulltarit të dhetat te dera; Famulltari do t'i nxjerrë e do t'i bajë me puntorë të vet.
4. Famulltari ka tagar me marrë frytin e pasunis së kishës si të tokave, ashtu dhe gjave të gjalla, e kurrkush per te s'mund t'i lypë arsye perposë të Parit të vet.
5. Famulltari ka detyrë me i ba Famullis gjith at sherbim shpirtit e Fejet, qi atij i a ven barrë Kanuni i kishës; e ma teper edhe do sherbime, si me thanë; me bekue shpijat, me thanë Meshë ndo'i herë në motmot nder vorre të largta prej kishës së Famullis etj.

§.10. Vehtja e Famulltarit asht e paprekshme.

“Prifti asht ndorja e Famullis.”

“Prifti s'bjen më gjak.”

“Prifti s'çohet në be.”

1. Kush ven gjojë në Famullitar, a e shan e i germuset, e ven dorë më te rreh, ase e vret aj do t'i perligjet Famullis në mëndyrë të Kanunit të vendit. Famullija asht në detyrë me e lypë nderen e Famulltarit të vet.
2. Me vra kush Famullitarin, gjaksin e ndjek Famullija, Bajraku e shpija e të vramit.
3. Me vra dorëراس prej Famullije a prej Bajrakit, shpija e Meshtarit, nuk mund të vrasë tjeterkend prej shpis së gjaksit; pse ndryshej e çon gjak te shpija.
4. Me vra kend Meshtari, as kisha as Meshtari s'giobiten, edhe Meshtari nuk bjen në gjak: gjakun e ban shpija e Meshtarit.
5. Rrallë e gati kurr s'çohet Meshtari në be 1) e vetun per punë të madhe fort.
6. Me ndollë qi Meshtari çohet në be, a per me dliërë vendin a per poronik, ky vetem do të njehet e do zehet per njizet-e-kater vetë.
7. Kur Meshtari ban be, tuj kenë se xehet per njeri i drejt e i kushtuem së Drejtës së pasosme, nuk lypet qi ai të perkasë Unjillin me dorë; por mjafton qi të shqyptojë fjalët e bes para Unjillit.
8. Me ra Famulltari nen giobë s'e kapë Kanuni: asht puna e të Parit të vet.
9. Po kje teper i randë faji i Meshtarit ndaj Famiullin, Meshtari do t'i shtrohet gjygjit të Kanunit. I Pari dergon nji Meshtar tjetër me shtrua pengun në Kanu n'emen të Famulltarit.
10. Meshtari i Famullis mundet me i u matë edhe me i ra ndokuj e me gjith këta s'i lshon marre as të rrahunit as vetë nuk bjen në fjal para Kanunit.

NYE I PESËT

Rrogtari i Kishës.

§.11.

1. Rrogtari i kishës asht lirë me punue në shtek të vet.
2. Rrogtari i kishës kudo të shkojë e per çë do fjalë qi do t'i troklojë kuej te dera mbas urdhnit të zotnis së vet, aj shkon e tregon n'emen të Famullitarit.
3. Me e tundre kush rrogtarin e kishës me fjalë a me punë, zehet se tundon Famullitarin, e bjen në giobë të kishës mbas Kanunit.
4. Gioba, qi mirret per punë të rrogtarit të kishës, nuk i perket rrogtarit, por kishës e katundit.
5. Me vra kush rrogtarin e kishës, dorëyasi per në kjoftë i Famullis së vendit, ndiqet vetem prej shpis së të vramit; por, në kjoft se asht i katundit të huej, atëher e ndjek edhe Famullija, në të cilin rrogtari kje vra.

NYE I GJASHTËT.

Punterija e Kishës.

§.12.

1. Me nga kush puntorët e kishës, bjen në giobë të Famullis.
2. Sado puntorë me pasë për të kenë në punë të kishës gergasi lan vetem një giobë, por ma të randë.
3. Gioba, qi merret per ngase të puntoris së kishës, dahet ndermjet kishës e puntorve.

Artikull i dytë.

PJESA NDESHKIMTARE

NYE I SHTATËT.

Amtyra e ndeshkimeve.

§.13. Kuptimi i ndeshkimit.

Per ndeshkim kuptohet një e keqe, qi prej pushtedit të ligjshem i pertrihet kuej per të bam.

§.14. Të caktuemit e ndeshkimeve.

Vetem Bajraktari me krenë, e ndo'i herë edhe me të parë të kishës, ka tager me i a caktue ndeshkimin fajit të bam kundra kishës.

§.15. Të dhanunat e ndeshkimit.

Fajtori, qi ka fye kishën, ndeshkimi i epet prej krenëve e prej vogjliet.

§.16. Cilltia e ndeshkimeve kundra fajtorve të kishës

Ndeshkimet, qi nepen per faje tundra kishës, janë njikëto:

- a. Të gjykuemt per dekë;

- b. Të xjerrunt prej Bajrakut me rob e robi;
- c. Të djegunt e shpis;
- d. Të Lanunt e tokës djerr a të premt e pemve;
- e. Gioba me gja të gjalla;
- f. Gioba me pare.

V.O. mbas kanunit gioba me pare mundet me u la me do gja, tuj dhanë okën e drithit 1 grosh, okën e rakis 5 grosh, e kan e hullis 400 grosh.

NYE I TETËT

Caktimi i ndeshkimit mbas cillsis së fajit.

§.17.

1. Kush then kishën, asht i djegun e i pjekun e i qitun me rob e robi jashta Bajrakut. Fajtori – dorëyasi bahet batare prej Bajrakut, e shkon gjakhupë. Vllaznia e fisi ma i afermi i bakeqit e blen token e tij, e çmimi i saj i shkon kishës së thyme.
2. Kush vjedhë gjan e huej e shkon e e mshehë në kishë, pa dije të Famullitarit, i ka detyrë kishës 1000 grosh giobë per nderë të marre, e 100 desh e 1 ka giob Bajrakut, posë gjasë, qi do t’i a kthejë të zot’ t në mëndyrë të Kanunit.
3. Kush të vjedhë gjanë e gjallë të kishës, më rreth kupreshin Kanuni, ka me la dy per nji, si gjithkuej.
4. Kush të vjedhë në qelë a banë të Famullitarit, do të lajë dy per nji gjan e vjedhne, 100 grosh kishës, per nder të marre, e 100 desh e 1 ka giobë Bajrakut.
5. Aj, qi shan a ven gojë më Meshtar të Famullis perpara popullit, ka 100 grosh giobë kishës, e 100 desh e 1 ka giobë Bajrakut.
6. Aj, qi i kercnohet a i germushet Famullitarit, do ti lajë 10 desh giobë.
7. Kush t’i shpifet Meshtarit në punë të rënd kah ndera, ka shpin e djegun e 100 desh e 1 ka giobë Bajrakut.
8. Me vu kush dorë më Meshar, me e rrahë, me e shty a se me pshty, aj digjet e piqet e qitet jashtavendit, tuj i a lanë token bar (djerr) per disa vjet.
9. Ai, qi vret Meshtarin, bahet batare prej Bajrakut e gjaku i hupë. Ma teper i digjet shpija, toka i lihet bar, pemët, vneshta e kopshtijet i priten e i rrenohen. Toka e pronet e dromet e tija jesin per kishë; por vllaznija munden me i shperblye me pare.
10. Me i folë ndokush keq, a me nga rrogtarin e kishës, aj do t’apë 10 desh giobë Bajrakut, a se edhe ma, mbas rendis së fajit.
11. Aj qi vret Rrogtarin e kishës, po ke dorasi i katundit, i digjet shpija e i merren 100 desh e 1 ka per giobë.
12. Me nga kush me fjalë a me punë puntorët e kishës, fajtori do të lajë gioben e 10 deshve.

13.Aj, qi s'i veheet ndeshkimit të kishës e të Kanunit, Bajraku do të mblidhet tok te shpija e tij e do ti marr gjithshka në ket vathë.

LIBRI I DYTË

FAMILJA

KRYE I DYTË **NDERTIMI I FAMILJES.**

NYE I NANDËT.

Familja e kuptueme në vedvedi..

§.18. Percaktimi i familjes.

Familja asht një të mbledhun gjymtyrësh, të cilët gjallisnin nën një kulum, qëllimi i të cillvet asht të shtuemt e gjindes për mjet të martesës, të mkanbuent e tyre kah zhdrivillimi i shtatit e kah zhvillimi i mendes e i shises.

§.19. Pjestarët e Familjes.

Familjen e perbajn gjindja e shpis; si të shtohen këta, dahan në vllazni, vllaznija në gjini, gjinija në fise, fiset në flamur e të gjith zbashku permbliidhen në një Familje ma të hapët, e cila quhet Kom, e kan një atme, një gjak, një gjuhë, e doke.

§.20. Tagri, perlimi e detyra e të zot't të shpis.

Mbas Kanunit, sundimi i shpis i perket ma të vjetrit nën kulum të shpis a se vllaut të parë; po s'paten ato veti , qi duhen për me krye ket zyre si e lyp detyra, atbotë zgidhet kuvendisht prej shpjakve njëj, qi të jet ma i meqem, i urtë e ma kujdestar.

Zot shpije mundet m'u ba edhe njëri i pamartuem. I zoti i shpis ka tager:

1. me ndejë në krye të vendit në shpi të vet, edhe pse gjinden ma të vjerer se ky në shpi;
2. mbi armët e veta, edhe njëqind qese n'i bashin; mbi kal të shalës; mbi shtrojë e mblojë të veten; mbi veglat e kafes, e këto sende as kunaja e dahes s'i pershin;
3. mbi fitime të gjindes së shpis, të rrogës a të falmeve;
4. me ble, me shitë e me ndrrue tokë, si arë, livadhe, xana (ograja), prozhme, rendin e vadës gja të gjalla e remet;
5. me dhanë e me merrë uha e me hi dorzanë;
6. me ndreqë shpija, ksolla vithna, etj;
7. me çue në punë a në shtek gjinden e shpis;
8. me çue gjinden e shpis për puntorë uha a edhe fjal;
9. mbi venë e raki, a me ble a me shitë a me dhanë uha;
- 10.me ndeshkue gjinden e shpis, kur kur mos të hecin si e lypë e mara e shpis.

Ndeshkimet jan njikëto:

- a. Me lanë pa hanger;
- b. Me u hjekun armët e krahit a të brezit per nji a dy javë;
- c. Me lidhë a me burgosun në shpi;
- d. Kryekcyemin me e da shpijet me pjesë, qi i perket, per me shporrë shnerzimin e rrezikun.

Me hi dorëzanë kush i shpis pertej se i ban arma; me shitë, me ble a me ndrrue gja pa leje të zot't të shpis, ka tager mos mu pergjegjë, se Kanuja s'e xen per të zakonshme as të shitmen, as të blemen as të ndrruemen e as dorëzanin këso dore, e çdo send a gja do të shkembet, se a'ba pa leje të zot't të shpis.

§.21. Perlimi e detyra e të zot't të shpis.

1. Mu perkujdesë per të marët e gjindes e të shpis;
2. Me mbajt në fre gjinden e shpis të mos t'i sjellin ndo'i dam a rrenim;
3. Me pri ma i pari në punë qi i perkasin vehtjes së tij;
4. Me mbajtë sy mbi tokët, të mos të jesin djerr; mbi tufë të gjas s'gjallë, të mos praptohet e mara e sajë;
5. Me punue me mend e urti merenda e jashta shpijet e të mos t'a çoj rrenimi e fika shpin;
6. M'u perkujdesë per veshë e mbathë të gjindes së shpis prej fitimeve të shpis;
7. Me mbajtë udhen e drejtsis në shpi, e mos me i a mbajtë krahin ma teper njanitt se tjetrit;
8. M'u ble armët djelmvet, kur të shofë se janë ba per to.

§.22. Tagri i së zojës së shpis.

E zoja e shpis ka tager:

1. Mbi të gjitha sendet, qi bahen në shpi;
2. Me dhanë a me lypë uha miell, bukë, krypë, djath, e tlyen ;
3. Me i urdhnuë grat e shpis, me i çue per ujë, per dru, m'u çue bukë puntorvet, me ujët (me vaditë), me bajtë pleh, me korrë e me mihë a me qirue.

§.23. Perelimi i zojës së shpis.

E zoja e shpis ka:

1. Me ba gati mjesditen e darken, me zie, me ndreqë tryezen e me da haenat;
2. Me i a vu menden bylmetit të mos të shkoj dam;
3. Mos me shitë, a me ble a me ndrrue gja pa leje të zot't të shpis. E zoja e shpis s'gatuën, s'shkon per ujë, s'ban dru, as pleh, as me ujët as me korrë a me qirue, as bukë m'u çue puntorvet;

4. Me shikue drejtsin në të ndrequn të gjindes e të fmive të shpis; mos me i a mbajtë krahin kuej ma teper se tjetrit;
5. E zoja e shpis do të përkujdeset per fmi, sa të jen në punë grat.

§.24. Tagri i gjindes së ships.

Gjindja e ships ka tager:

1. Me hjekë të zo'n e ships per në pashin se nuk punon per të marët e shpis a i çon kah fika;
2. Me hjekë të zojen e shpis, per n'u raftë per sysh se bracson, a shet gja tinëz – edhe një kokerr voejet me kenë – a n'u mbajtë krah fmivet të vet ma teper se të tjervet;
3. Mbi armët e veta seicili; munden me shitë, me ndrrue, a me lanë peng, porse s'kan tager me lypë tjetren në shpi;
4. Mbi qe ka tager bulku, qi i nget: me i ndimue kuej a uha a falë pa pasë nevojë per leje të zot't të shpis;
5. Mbi tuf dhensh ka tager bariu, qi i ruen; i zoti i shpis s'ka tager me i u perzie në ket zyre; para se të shes gja a të prese ndo'i kambë berri, bariut do t'i thotë, e ky e din se çë fare berri a lope asht per t'u hjekë.

§.25. Perlimi i gjindes së shpis asht:

1. Mos me hi dorzanë pa leje të zot't të shpis;
2. Munden me hi dorëzanë edhe pa e pvetë të zo'n e shpis, porse per aq, sa u ban arma, se kjo asht e vehtja;
3. Nuk munden me i shkue kuej per puntorë pa leje të zot't të shpis;
4. Nuk munden me shit as me ble as me ndrrue gja;
5. Gjindja e ships nuk munden me mundshtue të zo'n e shpis në punët e shpis a të krahit;
6. Me ndigiuë, e me shkue gjithkund t'urdhnoje i zoti i ships;
7. Kuj t'i a njese gishtin i zoti i shpis me dal n'ushtri, do të dale;
8. Granija janë në detyrë me punue per shpi; po u teproj koha, si të lirohen prej punve të shpis, munden me ba punë doret të vetat.

NYE I DHETËT.

Familja e kuptueme në Katund e në Flamur.

§.26. Tagri i Familjes.

1. Ka tager e za në kuvend të katundit;
2. Ka tager në pjesë të giobës së katundit;
3. Ka tager në kujri të katundit;
4. Ka tager me marr më ndore kedo;
5. Ka tager me pri me unë zjarmi e me spatë në të djegun të një shpije në fis të vet;
6. Ka tager me pri gjobtarvetnë vathë të fisit të vet;

7. Me ra më ndo'i faj të randë shpja, per të cilin i shkon ndeshkimi i unës së zjarmit e i spatës, as katundi as Flamuri s'mund vej dorë më rrenim pa pri vet fajtori.

§.27. Perlimi i Familjes.

a. në Katund:

1. I zoti i shpis do të pergjegjet per çdo dam, qi t'bajn kuej gjindja;
2. Do të dalë në kuvend gjith sa herë të mblidhet katundi;
3. Do të çojë puntorin në punë, qi ka katundi rrethas.

b. në Flamur:

1. Do të dalë në kuvend të Flamurit kur të thirren "Burrë per shpi";
2. Do të pergjigjet rrethas me katund per "dy hae bukë" djemvet të Flamurit;
3. Do të lajë 400 grosh giobë Derës së Gjomarkut per çdo vrasë;
4. Do të dalë n'ushtri të Flamurit.

LIBRI I TRETË

MARTESA

NYE I NJIMBDHETËT

Percaktimi e mëndyrët e Martesës.

§.28. Percaktimi i Martesës në Kanun.

M'u martue më kanun do'me thanë m'u ba shpi, me i a shtue shpis nji rob ma teper, sa per krah të punve, sa per të shtuem të fmive.

§.29. Mëndyrat e Martesës.

- a. Martesa me kunorë, e pelqyeme kah Feja e kanuja e Lekës;
- b. Gruja e mbajtne mbi kunorë, kundra Fejet e kanujet të Lekës;
- c. Gruja e vajza e grabitme, e jasht-zakonshme kah Feja e kanuja;
- d. Martesa me provë kundra Fejet e kanuiet.

NYE I DYMBDHETËT.

Tagari i djalit e i vajzës.

§.30. Tagri i djalit.

"Djali ka tager me mendue per martes të vet, po s'pat prind".

Djali sa të ket prind s'ka tager :

- a. me mendue per martesë të vet;
- b. me shenjue shkuesin;
- c. m'u perzie në fejesë të vet;
- d. as në shej, as në petka, as në këpucë, e as në të prem fejet.

§.31. Tagri vajzës.

Vajza, edhe në mos pasët prindt, ajo s'ka tager me mendue per Martes të vet, tagri asht në dorë të vllazenve a të kusherijve.

Vajza s'ka tager:

1. me zgjedhë fatin e vet; do të shkojë per ate, per të cilin t'a fejojn;
2. m'u perzie në shkuesi as në fejesë;
3. as në këpucë as në petka.

NYE I TREMBDHETËT.

Detyrët e burrit e të grues.

§.32. Detyrët e burrit ndaj gruen.

Burri a'në detyrë:

- a. me u perkujdesë per veshë e mathë e per gjithshka të lyprt per me mbajtë jeten;
- b. me ruejtë nderen e grues e mos me e lanë me u ankue per kurrnji nevojë.

§.33. Detyrët e grues ndaj burrin.

Grueja a'në detyrë:

- a. me i a ruejtë nderen burrit;
- b. me i rroque pa zhibla;
- c. me i ndejë nen sundim;
- d. m'u pergjegjë detyrve të kunorës;
- e. me rritë e me mkambë fmin me nderë;
- f. me i ndejë gadi me të veshmen e të mathmen (kah e qepmja);
- g. mos me iu perzie në fejes të të bijve e të të bijave.

§.34. Tagri i grues së vejë.

Grueja ka tager me lypë prej burrit të mbajtmen, e veshen e mathen.

NYE I KATERMBDHETËT.

Tagri i burrit të vejë e i grues së vejë.

§.35. Tagri i burrit të vejë.

Burri i vejë, po s'pat prind, ka tager me folë vetë per martesë të vet, (porse burri i Malevet të Shqypnisë s'e ban ket punë, edhe në dijtë se do t'jesë pa u martue; dokja asht me qitë një tjetër qi të flasë per te perkah martesa).

§.36. Tagri i grues së vejë.

“Grueja e vejë flet vetë. – Grueja e vejë i kthen krushqit m'udhë”.

Grueja e vejë ka tager:

1. me folë vetë kah martesë;
2. me zgjidhë për fat atë, që t'ia pelqejë për sy;
3. me da me gisht shkuesin, që t'ia bëjë shejin.

KRYE I TRETË. SHKUESIJA . FEJESA

NYE I PESËMBDHETËT. Shkuesija.

§.37. Percaktimi i shkuesit.

Shkues thirret njëj, i cili rreket m'u fjalë-mirë a të prindja e vajzës, që të marrin a të napolin vajzen për atë djalë.

§.38. Tagri e perlimi i Shkuesit.

1. Shkuesi është ndërmjetësi të dhandrri e të nusja (të djalit e të vajzës), të mos të luejn fjalet asnjënjë as tjetra lagje.
2. Shkuesi ka tagër mbi 50 grosh të shkuesit, për këpucë, të preme prej kanuje.
3. Këpucët e shkuesit e kanë vaden në ditë që të mirret nusja.
4. Shkuesin e gjen a shpija e vajzës a shpija e djalit.
5. Këpucët e shkuesit i kanë gjithëherë shpija e dhandrrit, edhe në e shenjoft shkuesin shpija e nuses.
6. Shkuesi ka tagër me folë sa për prindt e vajzës, ashtu edhe për prindt e djalit.
7. Perlimi i shkuesit është me hecë për të marrun vesh, për me çue për të me t'a'n a të vllan e dhandrrit të prindja e vajzës.
8. Shkuesi ka tagër m'u përzie në çdo punë ndërmjet prindës së djalit e të vajzës, një në ditë të martesës.

NYE I GJASHTËMBDHETËT. Fejesa

§.39. Të ndaluemt e martesës në Kanun.

Në fejesë varzash do të shikjohet:

- a. Të mos jetë gjak e gjini;
- b. Të mos jetë të njëj fisit;
- c. Të mos të jetë mesë fisit të djalit, që do me e nxanë;
- d. Të mos të jetë grueja e lshume;
- e. Të mos të ketë kumari:
 1. në të peshuem në derë të Kishës;
 2. në kunorë;
 3. në të marrun të flokvet;

4. të mos të jetë vllaznue me gjak të pim.

Kanuja s'e ban fejesen e martesën, kur të ndermjetson ndalimet e naltpermenduna, edhe në katerqind breza me kenë (me gabue kush kundra këtyne ndalimeve, fisi i vet e giobitë, e qillon qi edhe shpin i a djegë).

Në fejesë të lirë asht kanu qi të shkoje shkuesi e i ati - a i vllaj – i djalit te prindja e vajzës, per me çue shejin në natë të dame.

Të himit n'anë, shkuesi do të perpushë zjarmin, para se të lypë vajzen; si t'a perpush zjarmin, flet. Si të ketë hanger darkë, i ati i dhandrrit do t'i apë shkuesit në dorë si paret, si shejin.

Shkuesi si të njehë paret më qethit, do të çohet më kambë, e lshon në dorë të t'et të vajzes si paret, si shejin.

§.40. “ Nuse pa shkuesi s'bahet”.

Vajza e grabitne a e hikne, me gjetë burrë, nuk mund të stoliset si nuse; do të shkojë vajzënisht – me petka vajzënijet – per arsye, qi u muer e shkoi jasht kanujet pa shkues.

NYE I SHTATËMBDHETËT.

Sheji.

“Sheji, mje ke të hjekish dorë, t'a ban nierin t'andin”.

§.41. Percaktimi i Shejit.

Sheji perbahet prej një unaze të remët a t'argjanët (tash vonë), se arit s'i dihet fija nder malci t'ona. “Unaza e dhetë grosh” janë me kanun. Sheji as ndrrohet as kthehet per të gjallët t'atij, qi e xen vajzen. Me shej perdorohet vajza, e, po duelen fjalet, prindja e vajzës shpis së dhandrrit i kan një gjak.

§.42. Tagri i djalit per me lshue vajzen e zanun.

Njatë herë kur t'i teket djalit, asht i lirë me lshue vajzen e xanun, porse sheji e gjithsa pare të ket la per vajzë i hupin; arsyeja asht: “kush e lshon vajzen nder unazë, kanuja a ban gjobë hem shejin hem paret sa të ket la per te.” Para se ta lshojë vajzen djali, do të bajë me dije shkuesin e ky me dy shokë të katundit të djalit do të shkojë te prindja e vajzës, e nder sy të dy shokve të katundit të vajzës, u kallxon, se djali, qi e pat xanë vajzen e tyne, a'tue hjekë dorë, e janë lirë me ë martue njëti.

§.43. Vajza nen unazë nuk ka tager me lshue djalin.

Vajza e xanun nuk mundet me e lshue djalin edhe në mos e pasët per sy.

Po s'ndegjoi vajza me shkue m'at fat, qi e ka xanë, e edhe prindja i perkrahen së bis, kjo s'mund të martohet ma per të gjallët e dhandrrit me tjeterkend.

Prindja e vajzës janë detyrë me i a kthye shpis së dhandrrit mje në ma të mbramin dysh, qi kan la per at vajzë.

Sheji e dhetë grosht e kanus, qi i janë çue vajzës kur u xu, do të jesin n'arkë të sajë deri ditën e dekës së dhandrrit; e të dije si vajza, si djali, si prindja se aj dhandrrit; e të dije si vajza, si djali, si prindja se aj shej s'i len me luejtë.

Kah kanuja, vajza jet e lidhun, e veç me leje të dhandrrit qi e pat xanë e per në hjekët dorë ky, se s'mund të martohet, e s'a'kanun qi të shkojë tjeterkush me e lypë, si të dijë se gjindet e pengueme.

Edhe po e muer tjetër grue dhandrri vajza e xanun prej tij jet e lidhun se e lidhun.

Me dekë të dhandrrit, kanuja e liron vajzen, e, po desht, mundet të martohet per arsye qi "me dekë të dhandrrit, sheji xehet i hupun".

Po s'nigioi vajza me shkue m'at fat, qi e pat xanë, edhe me perdhuni do t'ia apin atij, qi e ka xanë me "Fishek më shinë"; e per n'i raftë per sy vajza tue hikun, ky e vret me fishek të prindës së saj, e gjaku i vajzës shkon hupës, per arsye qi me fishek të tyne e vrau.

NYE I TETËMBDHE TËT.

"E premja e Fes". – Dita më shej.

§.44. Percaktimi i "Fes së preme."

"Me pre Fen" do' me thanë me da ditën e vaden e kputme se kur me nisë krushqt per me marrë nusen.

Si t'i "pritet feja" vajzës, tuj kenë ditë më shej, krushqt do të nisen at ditë as kanuja s'e shtyn, as ban qi të shtyhet.

Krushqt do të shkojn me marrë nusen at ditë, edhe me dijt se a'tuj dekë nusja, zhagas e rrshanas do t'a çojnë në shpi të dhandrrit.

Krushqve s'u ndalet udha, edhe me pasë të dekmin në shpi, prindja e dhandrrit e prindja e vajzës.

I dekni në shpi, krushqt do të nisen; nusja hinë në shpi, I dekni del shpijet. Andej të vajtohet, këndej të këndohet. (Kjo thtohet per me diftue se as deka ket ditë s'mund t'i ndal krushqt, se me këndue nuk këndohet.)

NYE I NANDBËMBDHE TËT.

Çmimi, qi nepej e nepet per gra.

Çmimi, qi nepej per varza a gra, tash 50 vjetë e andej, perbahej prej 50, 100, 200 mije 400 groshësh.

Çmimi i kanus së vonë perbahet prej 1500 groshve, aq sa ban gjaku i grues.

NYE I NJIZETËT.

Trshigimi I grues Shqyptare.

Grueja shqyptare farë trashigimit s'ka te prindja, as më plang, as në shpi, kanuja e xen gruen si një tepricë në shpi.

Prindja s'mendon per pajë as per kurnji send per vajzë të vet; qi e xen do t'i a baje kujdesin. Prindja e djalit, qi e xun vajzen do të mendojn per gjith shka duhet per martesë të saj.

KRYE I KATERT DARSMA

NYE I NJIZETEPARË.

Gatimi i darsmes në Kanun.

§.45. Per darssem do të gatohen:

- a. Kau i darsmes do të qesë 100 okë mish e vjamë;
- b. Nji barrë miell kallamoqit;
- c. 4 babune grunë – miell grunit;
- d. 12 okë sheqer;
- e. 8 okë oriz;
- f. 4 okë mjalët;
- g. 10 okë djathë;
- h. 2 okë tlyen;
- i. 3 okë voj të butë;
- j. 70 okë raki.

V.O. heret në vend të rakis ishte vena.

§.46. Në darssem të Kanus hijn:

- a. 12 Krushq e 13 Krushka;
- b. Thirca;
- c. Strafuleca;
- d. Sherbtorë;
- e. Kcimatare;
- f. Desharët;
- g. Kangë vallesh;
- h. Dhandrri e Nusja;
- i. Dy dishmitarë (Kumarët e Kunorës);
- j. Kunora.

§.47. Detyra e të zot't të Darsmes.

Kater javë para para darsmet i ati i dhandrrit a i zoti i shpis do të shkojë vetë me krye me thirrë krushqit.

Ma para thirren krushqit miq, mandej krushqit shokë.

§.48. “Asht kanum, qi mikut t’i shkohet në darsëm me dash.”

Desh do të çojn:

- a. Nipa e sternipa, edhe në djep me kenë e ama do t’a ket dashin per per doret e djepin më shpinë.
- b. I ungji i dhandrrit.

§.49. Rendi kur do të shkohet në darsëm.

- a. T’Ejten shkojn bijat e nipat.
- b. Të Premten mbrama shkojn Thirrca, Strufulleca, Magjatore, Ujatore, Deshtarët, e Krushqit miq.
Deshtarët, të mrrijmit n’oborr të dhandrrit, do të qesin ka’i pushkë per krye.
- c. Të Shtunden nadje shkojnë Krushqit shokë.
Të Shtunden, si të nisen Krushqit, do të therret gjengji i darsmes.

NYE I NJIZETEDYTË

Prija e Krushqvet.

§ 50. “Prirjen e kryshqve e lype e pvete e veç atij qi i perketse s’kë burrë, qi munde të prijë”.

Asht e rrebët kjo kanu.

Prija e krushqve s’luhet as ndrrohet.

Me bame hetue i zoti i darsmes, e me me shenjue per krushk të parë ate, të cilit s’i shkon prija e krushqis, posë qi bjen në gjobe, edhe krushkaparin, qi aj e shenjoji, kanuja s’i a xen.

Krushkapari s’mundet me kenë:

- a. Mik, por shoq i katundit të dhandrrit;
- b. Nuk do t’jet prej vllaznije a fisit të dhandrrit, por prej fisit tjeter.

Krushkaparin kanuja s’e shikon per dukë, por të cilit i perket prija, e edhe fmi e shemtim per sy me kenë, shpija e dhandrrit do ta pelqeje.

§.51. Vargu i krushqve m’udhë.

Rreshti i krushqve kur të nisen me marr nusen, e tuj u kthye me te, mbas kanunit ashtu është njek.

- I. Krushkapari, shoq, prin
- II. Krushku mik
- III. Krushku shoq
- IV. Krushku mik
- V. Krushku shoq
- VI. Krushku mik
- VII. Krushku shoq

- VIII.Krushku mik
- IX.Krushku shoq
- X. Krushku mik
- XI.Krushku shoq
- XII.Krushku shoq me dash per doret
- XIII.Krushka tuj e reshtë dashin

Ma i mbrami do të shojë i ati a i vllaj i dhandrrit me kal per doret.

Krushqit, tue u nisë per nuse, do të qesin ka një pushkë per krye n'oborr të dhandrrit.

NYE I NJIZETETRETETË

“Krushqit pa e me nuse, e percjells a me të deknin, s’mund t’i kalojn kuj per derë, posë me kenë shteku a udha e katunit a udha e madhe”.

§.52. Udhen e katundit e udhen e madhe, s’ka burrë qi mund t’i a ndalue kuej, edhe me kenë se i kalon para derës së ships.

Aty, ku kalon nieri, kalon edhe bagëtija, kalon i gjalli, e kalohet me të dekunin.

M’u rrenim m’udhë të madhe, zhyt e mbyt, aty do të kaloj shtektari e bagëtija, nusja me krushq, e përcjellsa me të deknin.

Zameja e të zot’t lypet – pa ndryshim – per me i kalue rrazë shpijet, e ky mundet me lirue shtekun, porse me fjalë, të mos i jesë aty udhë, e të mos i bahet ndera dhunë.

Me ba me u trimnue kush, a krushqit a percjellësat me të deknin, me i kalue per derë, kanuja e ep me i këthye dalë, per arsye qi shtekun e shpis e të pronvet të veta e ka per vedi e jo per udhë të madhe.

Me qillue se shtyhen me besat (forkade), ka ndollë, qi janë ba shokë të deknit, e nuses i a vu futa më krye.

NYE I NJIZETEKATERT.

“Krushku i vendit t’ia lshojë udhen krushkut mik”.

Krushqit m’udhë, tue shkue per nuse s’mund të qesin pushkë, e kanuaj ven leçi mos me i ngue kush.

Shtektarët, çfarëdo kambet e nderjet të jenë, qi ndeshen me krushq, do të shmangin udhen sa të kalojn krushqit.

Krushku i vendit do t’i a lshojë udhen krushkut mik; kjo asht kanu detyret e burrnijet, qi e kan pasë malet t’ona që se mbahet në mend.

Mu ndeshë me krushq miq në katund a në Flamur t’em, kanuja më ven detyrm’u shmangë me krushq e mi, sa të kalojnë krushqt miq.

Mu ndeshë dy lagje krushq në katund a në Flamur të huej, kanu detyret asht të shmangen sa njana sa tjetra lagje, e të ndahen me nderë e pa fjalë.

NYE I NJIZETEPESËT.

“Krushku – krushk, Miku – mik”

§.53. Kanuja S’na ven leçi mos me nga mikun më shpi t’onë.

”Krushku a’krushk“ e kanuja na len shtekun të lirë me e nga, edhepse na xen caranin e votres. Me nga krushkun s’i quhet kuej për marre.

Qe arsyeja:

Krushqit vijn dhe biejn me vedi mish, meze, raki (venë) paret e së bujtmes e tjera; kah kanuja krushqit han buken e vet në shpi t’eme.

§.54. Krushqit do biejn me vedi:

1. Dashin 12 okësh rrumull; po erdh mengut, i ati i nuses ka tager me ngushtue Krushkaparin qi të blejë’i dash tjetër si e lypë kanuja;
2. Në ditë krezhmijet do të bjejn 8 okë peshk të that;
3. Djathë 2 okë;
4. Venë 8 okë;
5. Raki 2 okë;
6. 12 grosh pare të s’bujtmes; - këto pare janë per bukë, qi u qet krushqve shpija e nuses okë e grosh;
7. Djalit, qi u del krushqve përpara 5 grosh;
8. Grues, qi e vesh nusen 5 grosh;
9. 10 grosh ungjittë vajzës- vllaut të s’amës;
10. Krushqt vijn si grabitçarë e si një tubë cubash at natë, per me ra pre e me marrë nierin si rob të xanun, e s’vijn si miq;
11. Edhe i zoti i shpis, pra, e ka shtekun çilë me i ngucatë², m’u ra prej tuj u ndalë armët, e peng me te s’mund të qesin, se kanuja s’jau gjegjë vajin.

§.55. Darsma në shpi të nuses.

Në shpi, prej së cilës del nusja, s’a’kanun me kndue, as me qitë pushkë.

Krushqt edhe në mrrijshin heret në katund të nuses, s’a’kanu m’u nisë kah shpija, pa prendue dielli e pa u muzgë.

Nji holli kaut larg’shpis së nuses, një prej shokësh të katundit të nuses, i cili s’do të jet as gjak as fis me nusen, do t’u dalë përpara krushqve.

Krushqt, tuj mrrijtë n’oborr të nuses do të qesin ka një pushkë per krye, ashtu edhe kur të dalin m’u nisë me nusen.

Krushkapari vetem flet, krushqt tjerë s’akanu qi të flasin, posë n’u thirrët a n’u pvetët kush me emen.

Krushqt me krushken do të hajn bukë zbashkut më njëtryezë; s’a’kanu me i da dyzash.

Si të kryhet buka, do të lshojn dasmorët dhantit per nusen mbi bukë të pathyememë tryezë. Dhantia perbahet prejnji groshit per krye, s'a'kanu me dhanë as ma teper as mengut.

KRYE I PESËT.

KANUNI I DHANDRRIS.

NYE I NJIZETEGJASHTËT.

“Me dekë dhandrri, prindja e nuses janë në detyrë me i a kthye gjysen e çmimit shpis së dhandrrit”.

§.56. Tagri i shpis së dhandrrit e detyra e mikut.

Me dekë dhandrri pa e marrë nusen, mikut i jet në dorë Sheji (unaza) e dhetë grosh të kanus, se paret tjera do t'i a kthejë prindës së dhandrrit deri në ma të mbramin dysh.

U martue dhandrri e veç një natë e kaloi me nusen e diq, gjysen e çmimit do t'i a kthejë miku prindës së dhandrrit.

Me dekë dhandrri n'at vjetë qiu martue , gjysen se gjysen e çmimit i a kthen miku i prindës së dhandrrit. Me dekë dhandrri në krye të dy vjetve mbas marteset, dy pjesë të çmimit miku i ndal për veti, të treten i a kthen prindës së dhandrrit.

Me dekë dhandrri edhe vjetin e dytë, por tuj lan fmi në cara të votres, miku s'i a ka farë detyret prindës së dhandrrit, per arsye qi bija i a la shpin të perzieme e çmimin i a lau me fmi qi i a la në plang.

Me dekë dhandrri në krye të tri vjetve, prindës së këtij s'i jet gja me marrë te miku, për arsye qi bija e ktij a bani rrogen në derë.

NYE I NJIZETESHTATËT.

Deka e nuses.

§.57. Tagri i prindës së nuses.

Me dekë nusja në krye të tri vjetve mbas marteset, pa lanë fmi në plang të burrit, prindja e kësaj kan tager me marrë petkat e rrgjanet, porse arka me dry me një palë petka do të jesin ke prindja e burrit.

Me dekë gruja, tuj lanë një djalë a vajzë te burri, prindja e kësaj kanë tager mbi rrgjanet e frytit, se tjera sende do të jesin në shpi të burrit.

NYE I NJIZETETETETËT.

„Gruja s'bjën në gjak“ – „Grueja lshon më gjak prinden“

Njimend se mbas kanunit t'onë „gjaku shkon per gisht“, porse kjo kanu s'e pershin gruen, per arsye, qi „Grueja s'bjën në gjak“ edhe me qillue se vret kend.

Me vra grueja burrin e vet a kedo, prindja e kësaj do t'apin arsye per at gjak.

Burri e blen mundin e të jetuemt e grues, por jo jeten e saj.

Me gjetë gja gruen per faj të burrit, prindja e kësaj i lypin arsye më kanu.

Me rrahë burri gruen, nuk bie në faj kah kanuja, e as prindja s'mund t'a kerkojn të rrahmen.

Me plyrë burri gruen, e po bani vaj kjo ke prindt, burri do t'u apë arsye.

Me mbytë grueja burrin, e m'u çue i kunati me vra të kunaten, pse i a vrau të vllan, kjo s'asht e perligjme më kanun. Gjaku i grues s'bahet krahas me gjak të burrit; pra, tepricen e gjakut të burrit do t'a perligjin prindja e grues.

Sikurse janë në detyrë prindja me dhanë arsye per çdo punë të ligë qi të bajë në derë të burrit a kuejdo bija e tyne, ashtu çmimin e gjakut të saj.

NYE I NJIZETENANDËT.

„Grueja asht shakull per me bajt“.

Grueja njifet si një calikë per me bajtë sa të jetë në derë të burrit, se prindja se hjekin dorë prej sojet, e ndalin per vedi e mbi vedi të të pergjegjmen per te, por edhe me lypë arsye, me ba me gjetë gja.

NYE I TRIDHETËT.

Grueja e vejë.

Grueja, qi mbet e vejë e pa fmi, tuj u da me shpi të burrit, petkat, qi pat pru si nuse e arken me dry i merr me vedi.

Grueja e re, qi mbetet e vejë, por me fmi, po desht me ndejë në plang të burrit me fmi, do të dorzanitet me dy lagje dorzanë: dy dorzanë do të jenë të katundit ku mbet e vejë, se s'ka me pasë kush punë me te, e se s'do t'i a korisin emnin prindës as burrit të dekun; dy tjerë do të qes prindja a kushrinja e saj se s'do t'a dajn prej fmive, veç në lypët vet m'u da e m'u marte.

Grueja, qi mbet pa burrë e pa fmi, e, pse e shtyme në vjetë, i lutet prindes me e lanënë plang të burrit, s'guxon me e trazue kush prej vllaznis a fisit të burrit.

Grueja e vejë e pa djelm per në pasët varza të martueme, ka tager me ndejë e me jetue në plang të burrit. Mundet me shkue edhe ke prindët a ke ndonjana bijë e martueme me gjallit, e toka e burrit do t'I qes bukën e gojës – tri barrë drithë per vjet deri në dekë.

Po u marte grueja e vejë, atbotë rnesën e vet e gjen te burri i dytë, se toka e burrit të parë s'qet bimë ma per të.

NYE I TRIDHETEPARË.

Theku i prem.(Me lshue gruen)

Po s'u pru grueja si duhet te burri, kanuja i nep leje me i pre thekun a flokun e me lshue.

Kunora jet, e as burri as grueja nuk mund të martohen për të gjallët.

Po u qortue grueja, mbas të lutmes së dashamirve, qillon qi burri e merr perseri.

Per dy punë e ka fishekun në shpinë grueja e per një punë i pritet theku e lshohet.

- a. per kurvni
- b. per mik të prem

Per këto dy punë të pabesijet i shoqi e vret të shoqen, e rrin pa ndore, pa besë e pa kenë i ndjekun për gjak, se prindja e nuses së vrame marrin çmimin e gjakut, e këtij do t'i napin fishekun e do t'i qesin dorëzanët.

Per bracni a cubni burri e lshon gruen porse tjetër dhunë s'ka tager me i ba grues.

Grueja, qi lshohet, tuj dalë shpijet të burrit, kurrnji send s'ka tager me marrë me vedi posë petkash, qi ka në shtat. I hupin petkat grues së lshueme, perse çmimi, qi ka pasë la burri per të, i jet ke prindt.

Me pasë djalë prej gjiut grueja e lshueme, i shoqi, edhe pse e din kathedret, asht në detyrë me i a shenjue një vend rreth plangut të vet, me i a dhanë djalin e me mbajtë me vesh e me mathë e me bukë.

NYE I TRIDHETEDYTË.

Grueja e pa-kunorë.

Aj, qi të marrë gruen pa kunorë, jet i lidhun kah Feja edhe kah kanuja.

Grueja e pa-kunorë farë tagrit s'ka në shpi të burrit.

Kanuja i nep këto ndeshkime burrit, qi merr grue të pa kunorë:

1. shpija i digjet e toka i jet djerr;
2. xirret prej vendit, e s'mund t'a shklasë token e vet mje qi t'a largojë gruen e mbajtne pa kunorë;
3. në pasët fmi me grue të pa kunorë, njehen të pa-ligjë e prandej s'mund të bahen kurr perkaes (trashigues).

KRYE I GJASHTËT.

PRINDJA. (Baba – Nana – Djelmt)

NYE I TRIDHETETRETË.

Baba – Burri.

§.58. Tagri I burrit mbi gruen.

Burri ka tager:

1. me kshillue e me qortue gruen;
2. me rrahë e me lidhë gruen e vet, kurr të mbrrijë me i a perbuzë fjalen e urdhnit.

§.59. Tagri i babës mbi të bijt.

Baba kà tager:

- a. mbi jetë e mbi gjallnim të të bijve,
- b. me rrahë, me lidhë, me burgosë a edhe me vrà të birin e të bin, kanuja s'i lypë arsye, edhe î a xën se vret vendin: "Kush vret vedin shkon gjakhupës,

- c. me nijtë të birin në rrogë sà herë të duej, per arsye, qi "Sà të jét i ati gjàll, i biri njehet si bulg ", mbi fitimet e të birit, të rrogës a sidà kojshin,
- d. me shitë e me blé, me dhânë e me mârre,
- e. me karmue të birin shpijet pa pjesë, kùr mos t'i rrije nen sundim e ndigiesë; porsè, si të desë i ati, i biri vien ne trashigirn t'et.

§.60. Detyra e babës.

- a. Baba àst me detyrë mu rrekë per të mirë të të bijve si kah ndera si ka pasunija.
- b. M'u blé armë djelmve. si të bàhen per'to.
- c. Mos me bâ testamende. si të ket të bijt.
- d. Trashigimin paraz m'u làn djelmvet.

NYE I TRIDHETEKATERT.

Nana – Grueja.

§.61. Paperlimsija e grues.

- a. Burri nuk kà tager mbi jetë të gures.
- b. Grueja farë tagrit s'kà as inbi të bijt as në shpi.
- c. Me vrà i biri t'àmen, bien në gjak me prindt e sàmës.
- d. Me rrah, me plyrë a me vrà gruen e burrit dora e huej,nderen i a kërkon burri, varren é gjakun prindja.
- e. Me rrehë kunetija gruen e burrit, prindja e grues i a lypin nderen, në mos i raftë s mbrapa i shoqi.
- f. Me kenë nâna gergase (qi perzien e shpin), i biri e qet tàmen prej shpijet pà njesë e pà gjâ, veç se vjetin e parë do t'i apë buken e gojës (tri barrë drithë) e tjetër s'i kà.

NYE I TRIDHETEPESËT.

Djelmt.

§.62. Detyra e perlinii i dielmvet

- a. Bijt jau kan detyrë prindës bindjen e ndigiesen,
- b. do të rrîjn nen sundim të t'et mje qi të desë ky,
- c. smund të siellin doren më 'ta, as m'u rà ndesh fjalës,
- d. per çdo pûnë do të mërren vesht me t'anë,
- e. pà lêje të t'et s'mund të shkojn kund,
- f. pà zamë të t'et s'mund të blejn as s'mund të shesin gjâ, e as farë mârrdhâmet s'mund të kenë me kend,
- g. smundne me hî dorëzânë, posë per aq sà u bâjn armëi e brêzit,
- h. s'munden me qitë fanë më rrugë të madhe edhè pse â'plakë jetôs,
- i. me pretue (me mârre pré), me viedhë a me vrà kend i biri, i ati do të pergiegjet per arsye qi "Fitimi e rreziku i të bijve i perpiesënohet t'et e vllazenve",

- j. me vrà i biri t'anë, fisi a grîn dorërasinn ase e xjerrë vendit per gjithë herë,
- k. me i u mbushë menja ndonjënit nder dielm me u dà prej t'et, del pà pjesë e pà gjâ.

§.63. Tagri i Parbinis (i dialit të parë).

- 1. Djalit të parë i perket sundimi i shpis mbas dekës së t'et.
- 2. Vllau i parë do të pvetet per gjithshka mbrenda e jashta shpijet.
- 3. Me kënë derë Flamurtari, djalit të pare të vllaut të parë i perket Flamuri.
- 4. Me kënë derë Vojvodet, djalit të parë të vllaut të parë i perket prîja.
- 5. Me kënë Plak katundit, djalit të vllaut te pare i perket strapleqnija.

Oroe: Sà të jét pà u dà shpija, i ungji i të bijve të vllaut të parë nder zyre të katundit e të Flamurit, si të dahren, s'kan tager m'u perzie nder zyre të naltpermenduna, as i ungji as të bijt e tij, pse janë të të bijve të vllaut të parë.

KRYE I SHTATËT. TË DAMT.

§.64. Në Kanû të të damit pershîhen.

- 1. Shpija, troje e vithna,
- 2. Toka:
 - a. arë,
 - b. vneshta,
 - c. livadhe,
 - d. xâna,
 - e. ograja,
 - f. prozhme zabele.
- 3. Vada (rendi i ujit),
- 4. Mullîni,
- 5. Fitim e të prishuna,
- 6. Armët,
- 7. Rêmet, hekurishta, almistra qësh,
- 8. Rraqe shpijet shtroja e mbloja,
- 9. Gjâja e gjallë:lopë, qé, kual, dele e dhi,
- 10. Drithi e çdo bimë aret,
- 11. Bletët,
- 12. Djathi e tlyeni,
- 13. Vêna e rakija,
- 14. Pleqt e të damit.

§.64. Shpija, troje e vithna.

1. Shpija me tokë, qi të ketë per rreth, i perket vllaut të mbramë.
2. Prroje e vithna dahan per Vllà aq pjesësh, s'â zjarmijesh të dahan vllazent.

§.66. Toka.

1. Toka e të parve do të dahet me terkuzë per vllà.
2. Toka e bléme prej djlemve mbas dekës së prindës do të dahet per pushkë.
3. Vllau i ndermjemët kà tager me zgjedh tokë kû të duej.
4. Ara, vneshta, livadhi, xâna ograja, prozhme e zabele do të dahan me terkuzë per vllà, sà njani,tetri.
5. Kujnija, mali e bjeshka s'dahan,'do t'a kenë zbashkut, si per drû si per kullosë.

§.67. Vada.

Rendi i ujit do të dahet me kerçik mbas oket.

§.68. Mullîni

Mullîni, si toka, dahet per vllà.

§.69. Fitime e të prishuna.

1. Fitimet e të prishunàt jânë të plangut: shpija i gzon e, pà u dà shpija,.do të lahen.
2. Fitime të posaçta kanuja së veçon: "Shka të xânë të dàmt në shpi, jet mbrendë."
3. Paja e grues nuk hîn në pleqëni të damit.
4. Dhantit, qi i mblidhen nuses në ditë të martesës, si te prindja, si te burri, kanuja é të damit nuk i pershîn, jânë të grues.

§.70. Armët.

Armët do ti epen vllaut të parë.

§.71. Rême, hekurishta, alinistra qësh.

Rêmet do të dahan per vllà. si edhé hekurishtat: spata, sheten. kosa, kmesa, kîza, sharra, thadra, dalta, etj... ashjû edhé almistra qesh.

§.72. Rraqe shpijet.

- a. Shtroja e rnbloja do të dahan per vllà.
- b. Vozga, govixha, fuçija, sheka, per vllà.
- c. Lugë, qêtha, vjedra (mielca), mtîj, tur-ren e drûve, vegsha, vorba, kuça, e shka të jenë ênë drûnit e dheut, i dâni e zoja e shpis per mbas msim-it të pleqve, ashtû adhë pulat.

§.73. Glâja e gjallë.

"Berret dahan per pushkë". Në të dam të berrevet, të lopvet. të qevet e të kualvet mârrin vetun ata, qi jânë të zot me bajtë armë.

§.74. Drithi.

1. Drithi dahet per gojë". Burravet, gravet e fmivet do t'u epet buka e gojës në ditë të të damit.
2. Fmija djalé a vajze pa e mbushë vjetin, s'kan tager në bukë të gojës. Si të mbushin vjetin, do tu dahet pjesa e bukës si tjervet.
3. Jo veç drithi, por edhe çdo bimë tjetër e arve a e kopshtijeve, do të dahet per gojë.

§.75. Bletët.

1. Zgjojt e bletve do të dahen per vllà.
2. Mjalti dahet per gojë.

§.76. Diathi e tlyeni.

Bylmeti e çdo melmesë do të dahet per gojë.

§.77. Vêna e rakija.

Vêna e rakija, me një fjalë, glithshka hahet e pihet, do të dahen per gojë.

§.78. Pleqt e të damit.

1. Pleqt e të damit do të ienë dy a kater, a si t'a lypë nevoia e shpis, qi dahet.
2. Pleqt e të damit kan tager me mârre ka një berr per krye plakut.
3. Kpucët e pleqve të të damit do t'i apin zbashkut vllazent, qi dahen.

§.79.

- a. Plakut të shkretë do ti epen të prishunat e drekve pà u dà shpija.
- b. Vllaut të pamartuem do ti epen të prishunat e martesës pà u dà shpija.
- c. Granija s'hîjn në pjesë të të damit, posë per bukë të gojës në të gjitha sendet, qi hahen e pihen.
- d. Grazhdi sâna e kashta dahen mbas gjâjet.

§.80. Po u mbush mendia vllazenve me u dà per të gjallët e t'et, këta nuk kan tager me u perzie as në tokë, as në pasuni, e do të shkojë secili n'at pjesë, qi t'u a shênjojë i ati.

§.81. Mbas deket të t'et, kanuja e të damit nuk i veçon vllazent, por, sà të jenë, aq pesësh do t'a dajn pasunin e t'et, si të tundshmen si edhë të, patundshmen.

§.82. Me kênë kater vllazen, e per në qit-shin Pleqt per m'u dà, token e të parve do t'a dajn me terkuzë per vllà.

§.83. Me u dà dy vllazen më një krah e dy tjerë me një tjetër, token e të parve e dajn per gjymës, token e bleme prej sish per pushkë.

§.84. Me dekë njani vllà prej dy te damve, pà lânë djalë në voter, toka, qi i pat rà në pjesë, do të dahet trish, posë tokësh të bleme mbra-pa e pos gjâsë së gjallë të pertrîme mbasi jânë dà.

§.85. Paragrafi 83 e 84 pershîn edhë vllazen dy nanash.

§.86. Vllazent e dàm nii herë me gùr e kufi, po u perzîen persri, e mbas do kohe u mbushet mendja me u sterdà, tokët i dajn mbas kufinit të së dames së parë. Per në paçin blé tokë të reja e pertrî gjâ të gjalla permbasi u perzien, do të qesin ne pûnë § 83.

§.87. Me kênë dy a mâ shum vllazen, e me dekë njani tuj lânë djalë mbrapa, kùr të dahren, djali i vorfen dahet me t'ungjin si vllà, mêrr pjesen e t'et.

KRYE I TETËT. TRASHIGIMET.

NYE I TRIDHETEGJASHTËT. Tagari i trashigimit në Kanu.

§.99. Me mbajtë në shpi varzat e plangut të shuem, me i a bajtë kujdesin per kah vesha e mbatha.

§.100. Me martue varzat e vorfna.

§.101. Me pritë në të pam e me i përcjellë mbas kanunit.

§.102. Me u ba drekët bisave, po diqne në shpi të vet para a mbas maltese.

NYE I TRIDHETETETETËT. Vllau i shpifun.

§.103. Vlla i shpifun, mbas Kanunit, thirrej njaj, i cili len nanës me burrë të dytë.

§.104. Vllau i shpifun s'ka tager trashigimi as perkasie në plang të burrit të parë të nanës.

KRYE I NANDËT. TË LANUNAT. Testamendet

NYE I TRIDHETENANDËT. Pecaktimi i testamendeve.

Oroe: Kanûni i Lekës nuk nief testa-mende, e, per në dashtë kush me lânë gjâ prej pasunish të veta per shpirt, duhet doemos pelqimi i kushrîjve.

§.105. Percaktimi i të Lânunave (i Testamendeve).

Per te lânunat a të falmet a, si thotë gola e kombit tonë "me lânë gjâsend per shpirt" mërret vesht me lânë gja per kish, si arë a livadh, kopshtë a vêshtë, prozhem a zabel, rendin e ujit, a edhè lang e plang me t'eger e të butë, do të két:

- a. mendt e shndoshta në krye,
- b. të jét i lirë kah e lânmja,
- c. mos të jét i tutun prej kercnimit të ndokuej,
- d. të két tager me lânë.

NYE I KATERDHETËT.

Mëndyrë të lanunash.

§.106. Të lânunat janë dy mëndyrësh: me barrë e pà barrë.

- a. Të lânunat me barrë (me detyrë) janë ato kùr lânësi i cakton kishës një detyrë, b.f. me thànë një a dy Meshë në vjetë per shpirt të tij a të parvet të tij, per at pasuni, qi po lèn.
- b. Të lânunat pà barrë janë ato, kùr lânësi lèn gjâsend per kish pà i caktue kurrfarë detyre, e xêhet si e falun.
- c. Lânësi âsht në detyrë me mbledhë kushrinin e vet e Pleqt e fisit me dishmitarë, e, si lânësi si këta, do të vêjn gisht në leter si e lypë kanûni.

NYE I KATERDHEPARË.

Tagri i të dalunit fare.

§.107. Gjithkush është i zoti i pasunis së vet, e aj, i cilli don me lânë gjânë e vet per kishë, është i lirë e nuk mund t'a ndalë kush.

§.108. Baba edhë në mos pasët djelm, nuk mundet me u lânë bijave as tokë, as plâng, as shpi.

§.109. Baba. per të gjallë të vet, kà tager me u falë bijavet të holla. Rraqe, çakla, permbas deket të t'et s'kà tager bija me lypë të falmet e të folmet e t'et.

NYE I KATERDHEDYTË.

Tagri i kushrinis.

§.110. Kushrinija e të dalunit fare kanë tager me shperblye token e gjânë e të dalunit fare, porsë çmimin e kësaj pasunije do t'ia dorëzojn Kishës, mbas mendes së të dalunit fare.

§.111. Me pasë lânë uhà e detyrë gjaqesh i daluni fare, do të lahen prel pasunish të shperblyeme prej kushrîjsh, e tepricen do t'i a dorë-zojn Kishës per shpirt të të dalunit fare.

§.112. Me dekë në të papritun i daluni fare, kushrinija, kan tager mbi giâ e pasuni të tij.

§.113. Edhë në mos lashtë gjâ me shkrim i daluni fare, kushrinila janë në detyrë me mendue, per shpirt të tij, po s'e mueren në kujdes ket pûnë kushrinija, fisi e Pleqt e katundit, kùr t'a dajn pasunin e tij, u caktojn se shka do të lânë per Kishë.

§.114. Në pasët bija të martueme i dalu-ni fare, e per ne e shperbleshin pasunin e tij kushrinija, në detyrë.jânë me pritë e me i perejellë mbas kanunit.

§.115. Po pat dielm, i jati nuk mundet me bâ testamend.

§.116. Po diq i ati në të papritun, tuj lânë djalin férishte djepi, kushrinija do t'a mârrë në kujdes pasunin e dialin mje qi të bâhet 15 vjeç.

NYE I KATERDHETRETË.

Rrogtari.

§.117. Zotnija kà urdhnesen, rrogtari ndigjesen.

§.118. Rroga lahet mbas vendimit, qi të bâhet ndermiet zotnis e rrogtarit.

§.119. Per ndo'i fâj, qi të bâj rrogtari zotnija s'mund i a bâjë giobë rrogen.

§.120. Po vodh a vrau kend rrogtari me bukë e me fjalë të zotnis, rrogtari bjen në faj e ne gjak, porsë dâmi është i zotnis. e ky do t'a xjerrë së keq rrogtarin.

§.121. Po ndodhi cubnija a vrasa ne katund të zotnis, do t'a largojë rrogtarin, porse do t'a percjellë me rrogë të motmotit per arsye qi faji kje i zotnis e jo i rrogtarit.

§.122. Po bâni ndo'i mbrapshti rrogtari a në katund të zotnis a jashta këtij, porsë në mende të vet e pà dije të zotnis, dâmin e gioben do t'a hjekë rrogtari, e në dashtë zotnija me e percjellë, rrogen deri n'at ditë do t'ia apë.

§.123. Me vrà kend rrogtari në mende të vet, gjakun e çon te shpija e vet.

§.124. Me vrà kush rrogtarin, bjen nëgjak me shpi të tij, por zotnis i pritet mik.

§.125. Me i u mbushë mendja zotnis me e dà rrogтарin, veç pse nuk i pelqen e pà e gletë në faj,rrogen e vietit do t'i a lajë.

§.126. Me u dyndë zotnija me plang pre një krahine në një tjetër, po s'e muer rrogтарin me vedi i a kà detyrë rrogen e vjetit, po s'u gjegj rrogтari me i shkue mbrapa, i a kà rrogen deri n'at ditë.

§.127. Po i kcej rrogтарit me u dà prej rroget para vadjet, veç pse i merzitun, zotnija do t'i apë rrogen mje m'at ditë.

§.128. Po s'heci mbas andes së zotnis rrogтari, mund t'a dajë, 'se me vû gojë keqas mbë të e me vû dorë nuk mundet.

§.129. Me shà keqas a me rrafé rrogтарin zotnija, e per n'u daftë ky para vadjet, per të rrafme e per të shame do t'i ligjohet.

§.130. Brimen e qortimin e zotnis do t'i kaperdije rrogтari.

§.131. Me rrafé rrogтарin dora e huej, ky lypë gjygj e zotnija buken e dhûnueme.

§.132. Në themel xêhet shpija, po kje kullë, mëdheskë a ksollë, mjaft qi të két carânin e votres e të qesë tym.

§.133. Çdo ndertesë qi të gjindet n'oborr, âsht e njitun me shpi, pse gjindet në hije të saj, po u tye., kà globë e dy per një.

§.134. S'i hîhet kuej në shpi, per pà i bâ zâ n'oborr.

§.135. Thirre e, s't'u pergjegj kush, a rrî e prit, a nisu në pûnë Vande.

§.136. Po u shtyne e çile deren, shpija xêhet e thyeme edhë e pruejtun, e cilla kà 500 grosh giobë, e rraçet e hupuna dy per një.

§.137. Kanum thotë: kush Vi a thejë shpin kuej, per nderë të mârrun kà 500 grosh globë. Flamurit (Bajrakut). e prej sendesh të vjed-huna dy per një të zot't.

§.138. Vathi e gjâs kà 500 grosh giobë e dy per një të zot't.

§.139. Vathi i bletve kà 500 grosh giobë e dy per një të zot't.

§.140. Çerraniku i tamblit kà 500 grosh giobë e dy per një të zot't.

§.141. Koshari i drithit kà 500 grosh giobë e dy per një të zot't.

§.142. Me i a thye kuej shtegun e obor-rit, t'arës, të livadhit a të kopshtit, qi i kà pàra shpi-je, kà 500 grosh giobë, e të zott pûnen të ndreqme. në kullosë

§.143. Bari thirret aj, qi 1 prîn tufës g.lâs

§.144. Bariurrogтâr âsht në detvre me i a vû menden tufës té; mos t'i damtoliet as mos Vi bâje dam kuej.

§.145. Po 1 bâni dam kuej barlu me gjâ, i zoti i tufës e làn e jo bariu.

§.146. Me 1 tretë ndo'l kambë berri bar-iut. do t'a bâje me dije të zo'n e tufës. e. si 1 zoti si edhë bariu do të perpiqen në hetim të tij.

§.147. Po i treti bahut ndo 1 berr pà shêj e pà dukë, i zo ti i tufës kà tager me e cue barin deri në bé, po i u là me bé, s'i kà t*eter devuë.

- §.148. Po thej qafen a u kafshue prej hishe ndo'i berr. bariu â'në detvre me i a çue shêjin të zot't e tjetër detyrë s'i kà.
- §.149. Po i a vodh kush ndo 'i berr bari-ut, detyra e këtij âsht me e bâ me dije të zon e tufës, tuj 1 a kallxue vendin e kohen se kû e kûr u vodh, tjetër detyrë s'i kà.(I)
- §.150. Po duel cub barîu vetë, gjânë e vjedhun do Vi a kthe.jë të zot't në mëndyrë të kanunit, edhë e perejellë në pûnë të vet. Në mos e pasët krye vietin, rroga do fi epet mie në ditë, në të cillen u gjet në faj.
- §.151. Me vrà bariu cubin tuj vjedhë a tu] pretue tufen, gjakun e çon te shpija e vet, e sà per berr a tufë të pretueme, i zoti do të krepatohet.
- §.152. Bariu âsht në detyrë me rueitë gjân, e nuk do të pshtetet në të thurun a të pà thu-run, sepse "gjâja do rojë, 'se hecë, e toka nuk luen".
- §.153. "Ndera e vathit âsht në kum bonë"
- §.154. Po u muer pré, per dhûnë a pre ndo 'i marazit e faqe bariut skjapi a dashi i kum-bonës, e po s'u vràn n'at hov, 500 grosh giobë i mir-ren pretarit e gjâja dy per një
- §.155. Kryeglâja âsht e të zot't, me cofé ndo 'l kâmë, dâmi âsht 1 të zot't. Per vertetini do t'l çohet të zot't' shêj*1 prej atlj, qi e kà per gjymës.
- §.156. Po u dhàn per gjymës dhi a dele, pjella, këmenda e leshi dahan per gjymës nderin' et zotnis e bariut.
- §.157. 1 zoti s'âsht me detyrë me men-due as per krypë as per kësollë, por bariu qi 1 mërr per gjymës.
- §.158. Po u dha viçi fêmen e u rrit në derë të bariut, si të pjellë, pjella e parë âsht e ban-ut, qi e rriti, e bylmeti per glymës.
- §.159. Po e prishi barlu bylmetin e glâs, qi kà per iz* „mës. det~, ré i a kà të zot't a pjesen e bylmetit a piellen.
- §.160. Glâla per g*j~,mës nepet e mirret gjithherë në vieshtë.
- §.161. Lopa per p'~rnés i sjellë të zot't 4 okë djathë e 2 okë ilven.
- §.162. Në dhetë krenë dhi, 1 zoti mërr 5 okë tlyen g«„mës oke per kr~e. J.,
- §.163. Në dhetë î~renë dele, 1 zoti mërr 5 okë tlyen gjymës oke per kne.
- §.164. Në d"athë slà tager 1 zoti as në të dhive, as në të deleve.
- §.165. Kryeglâja âsht e të zot't, e cilla as nuk shtohet, as nuk dnohet kurr.
- §.166. Kryegjâja kurr s'cofë.
- §.167. Lesht e kmenda e kryegjâs âsht e të zott.
- §.168. Pjella âsht krejt e bariut, mje qi t'i.

LIBRI I KATERT

SHPI, GJA E PRONE

KRYE I DHETËT

NYE I KATERDHETEKATERT.

“Shpija e thyeme ka 500 grosh giobë e dy per një të zot’z”.

§.132. Në themel xëhet shpija, po kje kullë, mëdheskë a ksollë, mjaft qi të két carânin e votres e të qesë tym.

§.133. Çdo ndertesë qi të gjindet n'oborr, âsht e njitun me shpi, pse gjindet në hije të saj, po u tye, kà giobë e dy per një.

§.134. S'i hîhet kuej në shpi, per pà i bâ zâ n'oborr.

§.135. Thirre e, s't'u pergjegj kush, a rrî e prit, a nisu në pûnë t'ande.

§.136. Po u shtyne e çile deren, shpija xëhet e thyeme edhë e pruejtun, e cilla kà 500 grosh giobë, e rraqet e hupuna dy per një.

§.137. Kanuni thotë: kush t'i a thejë shpin kuej, per nderë të mârrun kà 500 grosh giobë. Flamurit (Bajrakut). e prej sendesh të vjed-huna dy per një të zot't.

§.138. Vathi e gjâs kà 500 grosh giobë e dy per një të zot't.

§.139. Vathi i bletve kà 500 grosh giobë e dy per një të zot't.

§.140. Çerraniku i tamblit kà 500 grosh giobë e dy per një të zot't.

§.141. Koshari i drithit kà 500 grosh giobë e dy per një të zot't.

§.142. Me i a thye kuej shtegun e obor-rit, t'arës, të livadhrit a të kopshtit, qi i kà pàra shpi-je, kà 500 grosh giobë, e të zott pûnen të ndreqme.

KRYE I NJIMBDHTËT.

GJAJA E GJALLË.

NYE I KATERDHETEPESËT.

Bariu.

“Shpija e thyeme ka 500 grosh giobë e dy per një të zot’z”.

§.143. Bari thirret aj. qi i prîn tufës-gjâs në kullosë.

§.144. Bariurrogatâr âsht në detvre me i a vû menden tufës të mos t'i damtohet as mos t'i bâje dam kuej.

§.145. Po i bâni dam kuej bariu me gjâ, i zoti i tufës e làn e jo bariu.

§.146. Me i tretë ndo'i kambë berri bar-iut. do t'a bâje me dije të zo'n e tufës, e, si i zoti si edhe bariu do të perpiqen në hetim të tij.

§.147. Po i treti bariut ndo i berr pà shêj e pà dukë, i zoti i tufës kà tager me e çue barin deri në bé, po i u là me bé, s'i kà tjeter detyrë.

§.148. Po thej qafen a u kafshue prej bishe ndo'i berr, bariu â'në detyrë me i a çue shêjin të zot't e tjeter detyrë s'i kà.

§.149. Po i a vodh kush ndo 'i berr bari-ut, detyra e këtij âsht me e bâ me dije të zon e tufës, tuj i a kallxue vendin e kohen se kû e kûr u vodh, tjeter detyrë s'i kà.

§.150. Po duel cub barîu vetë, gjânë e vjedhun do t 'i a kthejë të zot't në mëndyrë të kanunit, edhe e perejellë në pûnë të vet. Në mos e pasët krye vietin, rroga do fi epet mje në ditë, në të cillen u gjet në faj.

§.151. Me vrà bariu cubin tuj vjedhë a tuj pretue tufen, gjakun e çon te shpija e vet, e sà per berr a tufë të pretueme, i zoti do të krepatohet.

§.152. Bariu âsht në detyrë me rueitë gjân, e nuk do të pshtetet në të thurun a të pà thu-run, sepse "gjâja do rojë, 'se hecë, e toka nuk luen".

NYE I KATERDHETEGJASHTËT.

Skjapi a dashi i kumbonës (Ogiçi).

§.153. "Ndera e vathit âsht në kumbonë".

§.154. Po u muer pré, per dhûnë a pre ndo 'i marazit e faqe bariut skjapi a dashi i kum-bonës, e po s'u vràn n'at hov, 500 grosh giobë i mir-ren pretarit e gjâja dy per një.

NYE I KATERDHESHATËT.

Gjaja per gjymës.

§.155. Kryegjâja âsht e të zot't, me cofé ndo 'i kâmë, dâmi âsht i të zot't. Per vertetini do t'l çohet të zot't' shêji prej atij, qi e kà per gjymës.

§.156. Po u dhàn per giymës dhi a dele, pjella, këmenda e leshi dahren per gjymës ndermjet zotnis e bariut.

§.157. I zoti s'âsht me detyrë me men-due as per krypë as per kësollë, por bariu qi i mërr per gjymës.

§.158. Po u dha viçi fêmen e u rrit në derë të bariut, si të pjellë, pjella e parë âsht e bari-ut, qi e rriti, e bylmeti per glymës.

§.159. Po e prishi barlu bylmetin e glâs, qi kà per gjymës. detyrë i a kà të zot't a pjesen e bylmetit a piellen.

§.160. Gjâja per gjymës nepet e mirret gjithherë në vieshtë.

§.161. Lopa per për gjymës i sjellë të zot't 4 okë djathë e 2 okë tlyen.

§.162. Në dhetë krenë dhi, i zoti mërr 5 okë tlyen gjymës oke per krye.

§.163. Në dhetë krenë dele, i zoti mërr 5 okë tlyen gjymës oke per krye.

§.164. Në djathë s'kà tager i zoti as në të dhive, as në të deleve.

NYE I KATERDHETETETËT.

Kryegjaja.

§.165. Kryegjâja âsht e të zot't, e cilla as nuk shtohet, as nuk dnohet kurr.

§.166. Kryegjâja kurr s'cofë.

§.167. Lesht e kmenda e kryegjâs âsht e të zott.

§.168. Pjella âsht krejt e bariut, mje qi t'i rritje në derë kryegjâja.

§.169. Bylmeti dahet si të bâhet nder-mjet tyne. Vende vende bylmeti nuk nepet aspak.

§.170. Po u damtue ndo'i kambë berri, dami âsht i bariut, e do t'a pertrijë per me e mbushë numrin.

NYE I KATERDHETENANDËT.

Gjaja me pergjegje.

§.171. "Gjâja me pergjegje nuk mir-ret".

§.172. Po more gjân per giymës, detyra e pergjegjes nuk të lidhë, dami âsht i të zot't.

§.173. Po u shkaktue dami prej pàkujde-sit të bariut, dami âsht i tij e giânë e damtueme do t'a pertrijë.

NYE I PESËDHETËT.

Dosa per gjymës.

§.174. Po u muer derku fêmen per gjymës e porsà t'a dajë dosa, edhë e rriti aj, qi e mure, pjellen e saj do t'a dajë per gjymës me të zo'n.

§.175. Dosa i jet bariut, qi e rriti, per të cillen do t'i apë zot't nji derk mâ teper.

§.176. Po s'u mbarrs dosa n'at vjetë, bariu nuk mund t'a shes as s'mund t'a presë, por do t'a lâjë qi të pjellë nji herë.

§.177. Po u kervis dosa e puell e i shkuen dam dirqt pà i dà e âma, do t'a ruej bariu mje qi të mbarrset e të pjellë së dyti, e dirqt dahan si në 174.

§.178. Dirqt dahan 'si t'i dajë e âma e jo para.

§.179. Po u dha per gjymës dosa e rritun, pjella dahet per gjymës, e dosa i kthehet të zot't, per të cillen do t'i lêhet bariut nji derk mâ teper.

NYE I PESËDHETEPARË.

Steli i qênit.

§.180. Qêni i hekurave kà stelin e vet.

§.181. Steli është tbâna e rojsit të shpis e të vathit.

§.182. Po vrau kush qënin në stel të vet, i kà 500 grosh të zot't të qënit.

§.183. Qëni i hekurave lshohet mbas darkësh të mdhaja, e rrin zgjidhë mje qi të dalë drita.

§.184. Të shkrepunit dielli, qëni i heku-rave do të gjindet në stel me hekura në qafé.

§.185. Po t'u turr qëni n'udhë të madhe, si të dalë drita, e nuk mund i pshtove pà e vrà, edhe e vrave, peng e plak nuk mund të lypë i zoti i qënit, per arsye qi "Udha e madhe nuk làn gjâ".

§.186. Po t'u turr qëni në çdo kohë të ditës, i drodhe pushken edhe e vrave, tuj i rà a bal-lit a krahnorit, qëni shkon hupës.

§.187. Qëni në dam vritet, por atbotë veç kùr të gjindet me "mish në gojë" b.f. tuj të bâ dam ndo 'i kambë berri në tufé.

§.188. Qënit në mal, tuj shkue mbas tufés së vet, s'i pritet gjygji: po e vrave, làn qënin.

§.189. Prifti nuk mundet me mbajtë qën hekurash te Qela (Kisha), per arsye qi Prifti do të gjindet gati natë e ditë per çdo nevojë të popullit.

NYE I PESËDHEDYTË.

Kau më hu.

§.190. Po desht me mbajtë qën hekurash Prifti, as natë as ditë nuk mund t'a lirojé prej hekurash.

§.191. Kau më hù po e dimnoi bulku, kà një barrë drithë, po e dimnoi i zoti kà një barrë e gjymës,.

§.192. Po u vodh kau më hù, bulku e i zoti i kaut do të rreken në hetim të tij.

§.193. Kapucarín do t'a lajn zbashkut, sà niani tjetri.

§.194. Po i vojt mendja të zot't, se bulku i a kà damtue kàn, ky do t'i lahet me bé.

§.195. Po e kaptoi kan bisha a e xû' giarpni në mal e bulku e gjet cofët, do t'a çojë të zot't Ikuren a ndo'i shêj tjetër.

§.196. Po hupi kau pa shej e pà dukë, bulku do t'i ligjohet të zot't me bé, se nuk kà gisht në dam të kaut.

§.197. Po s'e ngau kan bulku, aj pasët e grazhdofët, porse të zot't i a ka hunin.

§.198. Bulku do t'i çoië të zot't bimen te dera.

NYE I PESEDHETETRETË.

Bleta.

§.199. "Vathi i bletës i thyern kà 500 grosh giobë e dy per një të zot't."

§.200. Vathi i bletve, kah Kanûja, i para-zohet shpis së thyme, vathit të gjâs, kosharit të drithit e çarranikut të tamblit.

§.201. Kush të viedhë një zgjue bletet në vathë, vathi xêhet i thyern, prà kà 500 grosh giobë, e të zot't dy zgjoj per një.

§.202. Po i rà mohit, bén e kà me 12 poronikë, 6 të niehun e 6 të paniehun.

§.203. Zgjoni i bletës me miza mbrendë, mbas çmimit të Kanûs, bân 50 grosh.

§.204. Oka e mjaltit bân 5 grosh, oka e dyllit 5 grosh.

§.205. Bleta e hikun, qi xên vend në pêmë a gardh të huej, âsht e të zot't, qi i vêhet permbrapa, e i zoti i pêmës a i gardhit nuk mund t'i a ndalë.

§.206. Bleta e hikun prej vathit të vet, po zû' vend në pêmë a gardh të huej pà e mârre mbrapa kush, i zoti i pênies e i gardhit ka tager mos me i a dhânë kuej e me e ndalë per vedi.

§.207. Bleta, qi Ishoin, do të mirret mbrapa kambë me kaimbë e do të ndiqet mje qi të zatesë kund, e, kûdo qi të ndalet, e mbiedhë i zoti.

§.208. Po Ishoi bleta edhè shkoi me zatetë kund pà e mârre mbrapa kush, ajo qi t'a gjêjë mâ i pari, e mbledhë per vedi.

§.209. Po u çue kush atie vonë, edhè i duel zot bletës së hikun, pà e pasë mârre mbrapa, kanûja nuk i a gjegjë vajin e bé per bletë nuk i epet kuej, per arsye qi nuk mundet kush me thânë se kjo bletë âsht e ênja, po s'e pat mârre mbrapa kambë me kamdë kûr i hiku, 'se "bletë kjo, bletë ajo".

§.210. Bleten e gjetun nder kopshtîje të hueja a në rrethînë të shpis së huej nuk mund t'a mbledhë kush, âsht e atij, në kopslitë a rrethînë të të cillit u gjet.

§.211. Bleta e gjetun në mal a nder prozhme të hueja, po kje larg shpijash, âsht e atij, qi e gjet.

§.212. Bleta e gjetun nder shpella té shkambîjve të vendit të huej, po kje larg shpijash, âsht e atij, qi e gjet. per ndryshej âsht e atij në rrethînë të të cilit u gjet.

KRYE I DYMBDHTËT.

PRONET.

NYE I PESËDHETEKATERT.

Caktimi i pronvet.

§.213. Shkaf â'shpi, qi qet tym, do të két pronet e veta.

§.214. Plangu i shpis kà oborr e kopshtë, kà vêshtë e arë, kà livadh e xâna, kà udhë e shteg, kà kufij si në mal, si në vrrî, si në fushë.

§.215. Të gjltha tymet kart pjesë në kujri.

§.216. Ara, vêshta, kopshti e livadhi, xâna, prozhme e zabele, jânë të dame me kufij.

§.217. Kujrija, mali e bjeshka jânë të perbashkta si per te ngulun të tbanave, si per landë e lmiste, si edhè per drû.

§.218. Shpijat plangçore munden me pasë mâ se një per tekë (thuper), qi u kan mbetë trashigim prej të dalunve fare.

§.219. Aj, qi të shkojë me ngûlë vathë a tbânë në bjeshkë, me truell, kopshtë a ndo'i copë arë, po desht me i çilë i çilë e jesin të tijat, e nuk mundet kush as me e ndalë e as me e xjerrë prej atij vendi.

§.220. Mrizat a lisat, qi lën kush per me mrizue gjân, nuk mund t'i a presë kush, pse jânë t'atij, qi nguli mâ i pari n'at vend.

§.221. Me u dyndë një shpi e me u zhgule fare prej katundit të vet, po s'e shiti trollin e token, ashtu do t'i rrëje e nuk ka tager kush me ngule mbë 'to.

§.222. Po shiti token me lang e me plang, vendi i tbânës është i tij, e mje qi të qindrojë shpija e ij, nuk mund t'i pushtojë kush.

§.223. Se e cilla shpi e katundit në Flamur ka tager me shu në pûnë aq tokë në kujri sa' të pershije rreth e rreth me gûr të hjedhun me dorë të majtë.

§.224. Aty, ku të fillojë me mifë do Vulet kambkryq, do të marrë një paperdhok në dorë të majtë, edhe e hjedhë në kater ânë kryq e rreth vedi aj vend është i tij. Heret kan pas doke me hjedhë latushen (spaten).

§.225. Token e çilne një herë a per kop-shtë, a per arë, a per tbâanë, edhe ne e lashtë djerr i zoti per qinda vjeç, tjeterkush i katundit as i fla-murit nuk mund të hjë me e pûnue. Djalë mbas djalit jet e tija. qi e pat çilë i pari. (Malcija e Lezlies).

§.226. Aj, qi mos t'i bie mbrapa tbânës së vet per 10 vjet. mbas 10 vietësh i del dore e i jet aij, qi t'a xaje i pari. (Oroshi)

NYE I PESËDHETEPESËT.

Me ba vlla kënd në katund.

§.227. Me ba vllà kend në katund, don me thënë me pelqye një shpi të flamurit të huej, qi të mundet me ardhë e me ngule në katund të fla-murit tjetër.

§.228. Si t'a baje vllà at shpi katundi, kushdo i këtij katundi mundet me i a shite token, porse nder kater kufijt.

§.229. Në bjeshkë, në vrrë e në kujri, si të katundit si të flamurit gjâ s'i shitet e pjesë zotni mi nuk mundet me pasë kurr, sâ per kullosë e per drû e almiste i nepet liriya e perdorimit per nderë.

§.230. Zyrevet të perbashkta të katundit do Vu pergjegjet.

§.231. Mort e darsëm. peng e giobë e uhàn e miellit e ka uhazisht me katund. Do t'apë giobë, ashtu edhe ne pjesë të giobës ka tager.

NYE I PESËDHETEGJASHTËT.

Kujrija.

“kujrija shkon për tym”

§.232. Kujrija është vendi, qi e ka per-bashknisht një katund a një flamur per kullosë, per landë, per drû, per gjojë e per tjera nevojë.

§.233. Kujrija nuk dahet, por, sa shpi a tyme të jenë në katund, kan tager në kujri të katundit, e sa tyme të jenë në flamur, kan tager në kuiri të Flamurit.

§.234. Visarin e kujris s'mund e shesë një pa tjerë, dâmi e fitimi është i të gjitha tymeve të katundit a të flamurit.

§.235. As arë, as vështë. as kopshtë s'mund të çilë kush në kujri. pa u pushue pûna prej gjith katundit a prej tlamurit.

§.236. Kush vën ndo'i pême në kujri, aj, qi e vuni, ka tager mbi landë të sajë e mund t'a presë kur t'i mbushet mendja, porse tjeterkush nuk mund t'i a ngule spaten.

§.237. Pêma e landa e vûme në kujri, âsht e atij, qi e kà vû, porse kokrrat i han kush të mundet pà muejtë me i ndalë aj qi e kà vû.

KRYE I TREMBDHTËT. KUFINI.

NYE I PESËDHETESHTATËT. Kufijt e tokës nuk luhet.

§.238. Kufini perbâhet prej gurësh të mdhaj e picigiatë edhë ngulen sà nen, aq mbi dhé. Per kufi mund të sherbejë edhëe ndo'i landë e montueme.

"Guri i kufinit kàa dishitarë mbrapa".

§.239. Guri i kufinit kà per rreth dish-mitarë. Këta janë a gjashtë a dymbdhetë paperd-hokë (gurë të vogjel), të cillt vorrohen nen dhé rreth e rreth prit të kufinit.

§.240. Në të ngulun të kufijve, posë shpijave nder fjalë, duhet të jenë edhë pleqt e katundit, pleqt e flamurit e saà mâ shum prej të rish e fmish e edhë prej katundesh të rrethit, qi të mba-het në mend kufini.

§.241. Se e cilla tokë. po kje arë a livadh, kopshtë a vështë, prozhem a zabel, xânë a ograjé, a rrethi i shpis, katundi me katund a Flamuri me Flamur e shpija me shpi, kan të damet me kufi.

§.242. "Kufini i ngulun nji herë, nuk luhet mâ".

§.243. Eshtent e vorrit e guri i kufinit faqe Kanunit janë paraz. Me lueit kufinin âsht nji si me lueit me eshtent e të dekunve.

§.244. Aj, qi të hîjë me dà kufij, a me drejtue ndo'i kufi të harrue, do t'a mârrë në shpirt, do të ngarkojë në cup të krahit nji gùr e nii bûcë dheu, e do t'u prijë dy shpijave a dy katundeve, a dy Flamurve, tuj ngulë kufinin e ri a tui kallxue shêjet e kufijve të vjeter.

§.245. Me gùr e dhé në cup të krahit, plaku, qi prîn në të dàm të kufijve të vieter, do të perbehet para se të niset.

§.246. Mëndyrët e bés mbas Kanunit janë njekëto:

1. Per ket gùr e dhé (ase per ket peshë), me të cillat e ngarkova vedin, per shka kam pasë ndie prej sa parësh, vëset e kufijve janë kênë sikurse do të ju diftoj tash, e më sà m'à mêrr mend-ja e hpirti, s'do t'i randohem kurnjanes lagje.
2. Ter ket peshë, këtû e këtû kan kênë kufijt e hershem e këtûu po i nguli edhë un. bajsha n'at jetë, në kjo fsha tuj iu rrëjtë.
3. Ter ket peshë, e cilla m'u randoftë n'at jetë, njekëtû janë kênë shêjet e vjetra të kufijve, si më kà pasë kallxue tatgjyshi, kùr ishe carnerdhok e bari dhizësh me 'tê. Aj e kà pasë mârrë n'at jetë, se kufijt janë këtû e këtû, e per mbas fjalës së tij edhë un po e mârr në shpirt.
4. "Mu randofët në ket e n'at jetë kjo peshë, mos shkosh me shpirt kah kufijt e vjetër."

§.247. Si t'a mârsh me peshë (si t'a mârsh gurin e kufinit në krah), s'kà burrë, qi mund t'a luej.

§.248. Po i u dha plakut guri e plisi, i vûni në krah e u vû per me diftue kufijt, nuk mund të dalë kush me e ndalë, por i thohet: Prîj prà, e mos pûnojsh me të drejtë, kjo peshë tu randofèt n'at jetë!

§.249. Si t'a ngulë kufinin plaku, do të mbajë doren mbi 'tê edhè thotë ai qi e luejtët ket gùr, atij i u randofèt n'at jetë"

§.250. Kush t'a luel kufinin me qellim qi me ngatrrue a shpin me shpi. a katundin me katund, a Flamurin me Flamur, i shtym prej së folmesh e së falmesh. po u hetue, posë giobes e faqes së zezë, atij i randohen edhé damet, qi do të shkaktohen prej këtij ngatrrimit.

§.251. Po u bâ ndo'i vrasë mbas ngatr-rimit të kufinit të luejtun. Ngatrrasi do të lajë per giobë 100 desh e i kà, e grîhet katundisht.

NYE I PESËDHETETETËT.

“Kufini nuk ban lak.”

§.252. Per me shporrë çdo pamarrvesht-je, kufini s'do të lakojë e s'do të shkojë dredha-dredha, por do të çajë drejt.

NYE I PESËDHENANDËT.

“Kufini i fituem me gjak.”

§.253. Me u shty kush mbrenda kufinit të huej pà diejtë se âsht vendi i huej, e kush s'i shkoi te dera as s'i bâni zâ, per me i thânë se kà kalue ne e huejen, edhè në pasët bâ ndo'i dam në landë a në shkado ditën e pengut, s'i vêhet me là gjâ per dame të bâme, veç se del vendit, mbasi duel i huej.

§.254. Po u kapen per kufij vllazen, a kushrîj, a fisi me fis, a katundi me katund, njiqind me u vrà, veçse fiken, se kufijt nuk luhen. Pengjet e Pleqt do t'i shgatrojn.

§.255. Me ndollë vrasa mund në kohë të të damit të kuffjve, a me qillue vrasa nder bari në mal, tui u shty nder vedi per kahë kufiit e kullosës në mal a në bieshkë, atbotë kputet çdo pleqni per kah vendi i kufinit. "Aj mé lypi pashtakun, un i a ktheva hekurin e çarkun." Aty kû t'u ngulen muranat, jet vendi i kufinit.

§.256. Gurët e muranave lesin per kufij per gjithmonë.

§.257. Me qillue se vriten dy vetë flakë per tlakë e bukur larg prej shoqishoqit, kufini i njanës lagje jet ke murana e njanit. e i tjetres ke murana e tjetrit.

§.258. Vendi. qi âsht nderrnjet dy muranave, jet i të dyja lagjeve.

§.259. Me ndollë se i vrami nuk rrxohet prej pushket, e i ep zêmer vedit e shtyhet, kû tuj u çue, kû tuj u rrxue rrxanas kah kufini i huej, sado kthellët me hû, aty kû të rrxohet, e i lodhun prej varret, des, i varret murana, ajo muranë jet per kufi, edhepse në vend të huej.

§.260. Vendi i jet atij katundi e Flamuri, të cillvet u perkutte i vrami, qi u shty, e s'kà burrë, qi guxon me luejt muranen, qi mbet per kufi, pse u muer me gjak e me rradake të lamun.

§.261. Ky tager âsht vetem kûr të vriten per kufij e jo per çdo vrasë.

NYE I GJASHTËDHETËT.

Kufini i fituem me “Gurapesh” a me rrasë të ngarkueme.

(Heretheret, kùr skà kênë pushka ndoshta, në të dàm të kufive qitej në pûnë gurapeshi per kufije t'aferta, e per të lartat bâhej gadi një rrasë a gùr sà bindi me një "kush i del!" d.m.th. me u ngarkue me të.).

§.262. Dy flamuret e ngatrueme do të gjêjshin ka një burrë të fuqishem e të dàm e kufive do t'u lêhej atyne.

§.263. Me guraesh: Aj, qi mbrrijte me hjedhë gurin kah vendi i huej mâ larg, aj vënd i jitte flamurit të tij. Mâ çiltas: po e ferfllova gurin un mâ larg, t'a mirrshe at vend ty, po e ferfllove ti, m'a mirrshe vendin.

§.264. Me rrasë a gurë të madh në shpinë: tuj ngarkue rrasen a gurin, shtyheshin rnje qi jitshin nen të. Aj, qi shtyhej mâ larg, vendi i kufinit të flamurit të tij do t'jite aty. (Si i Nen nderfandori në Fusha të Lugjeve në Mal Shêjt të bjeshkve t'Oroshit.)

NYE I GJASHTËDHETEPARË.

Kufini i ngulun me “spatë”.

§.265. Po më ngushtoi nevoja me xjerrë ndo'i landë a prej se s'kâm bjeshkë, ase nuk mund të gjêjë aso lande, qi më lypet, rroki latushen (spat-en) e hÿj në bjeshkë të huej. Mbas krizmes së spatës, vînë rojtarët e bjeshkës edhë më gjêjn tuj trupue arnej të perhjedhun.

§.266. Po u shterngue me të shpejt darnçori, e i punoi fuqija e krahve, edhë i dha spatës tuj e ngulun rnje më tû në trup t'arnênit, e po s'mund e xueren rojtarët e bjeshkës, kufini i fla-murit të këtij, qi e nguli spatën, jite aty. (Si i kà pasë ndollë Gjokë Buçës s'Kaçinarit me Kushnê.) Oroe: Kufijt e fituem me gjak, me gura-pesh e me të ngulun të spatës, do të njehen nder kanune Vigâjsh, per arsye qi per të fituem të tyen kà pûnue fuqija per të shporrë marren e korin. Do të kuptohen edhë mâ kjartas, kùr të fillojm me îmtue doket e Maleve t'ona.

NYE I GJASHTËDHETEDYTË.

Udha e katundit.

“Udhët janë drejt e tokës”

§.267. "Udha e shtegu nderrnjet dy meg-jeve lypë pashin e vet".

- a. Udha e lagjeve të katundit do tjet e gjânë tetë pllâmbë, kater pllâmbë niani, kater tjetri.
- b. Per të ngulun të gardhit nderrnjet dy arnajve, do të lêhen tetë pllambë: sà njâni sà tjetri.
- c. Po s'kje udhë katundi, por udha e dy kufijarve, këta, në laçin rrugë nderrnjet, do të lânë ka një pllambë per shoq, ashtû qi kufini të jesë në mjedis, po s'lân rrugë, gardhin do t'a thurrin zbashkut.
- d. Po u rrethue vendi me ledh, aq larg kufinit të huei do të fillohet, sà âsht trashsija e ledhit.
- e. N'u ndertoftë shpija, do të ndertohet larg kufinit të huej sà xên vend streha.
- f. N'u çilët pusi, do të çilet aq larg, sà mos t'a thithë ujët e pusit të kufijarit, ase sà âsht e gjânë gryka. "Ujët âsht gjaku i tokës."

- g. Po u vû ullîni a fiku a çdo landë e dobishme, do të vêhet pêsë kambë larg kufinit të huej, po su bajtë, do'vû dhetë kambë larg kufinit.
- h. Po bîni landa mbrenda kufinit, porsè teper afer kufinit të tjetrit, po s'e shkmesi i zoti, kufijari kà tager me e shkmesë e me largue damin: "Jezullin e huej shkmesë, mje kû të mrrîje kmesa".
- i. Po desht kush me vû ndo 'i landë çfaretdo, dhetë kambë do t'a largojë prei kufinit të huej.
- j. Landa a péma, qi i bân dam arës së huej me hije, a do t'a zhgulë i zoti, a do t'i a lajë darnin e pervjeçem të zot't t'arës (Malësija e Lezhës).
- k. Kush t'i presë kuei a lande a pémé rreth shpijet, veç prej mnijet, 500 grosh do t'i lajë të zot't të landës a të pêmës së preme.

NYE I GJASHTËDHETETRETË.

Udha e madhe.

§.268. Udha e madhe do t'jët e gjânë aq, sà mund të kalojë kali me barrë e qët me zgiedhë.

§.269. Udha ndjekë dellin, e s'ndalet as mund pritët.

§.270. E mira e perbashkët i paravêhet dâmit të veçanët.

§.271. Pûna e largon udhen e madhe, porsè s'mund e qesë nujë, kû mbytet bagtija, as në shkallë (shkamb), kû then qafen bagtija".

§.272. Po e largove udhen e katundit prej vendit t'and, nuk do t'a terthorzoish shum, edhè mundim e së ndreqmes do t'a hjekish vetë.

§.273. Po e ndreqe keq, në të gjet dami ty, e paç per vedi, po e gjet dami tjetrin, ty të zhgarkohet, e do t'epsh arsye permbas damit.

§.274. "Udha e Flamurit do të jët e gjânë aq, sà âsht e gjatë shtëja e Flamurit".

NYE I GJASHTËDHETEKATERT.

Udha e verbët.

§.275. Shtegu a kapercyelli a, mbas kanunit, udha e verbët, po kje në kater kufij t'ue, ndryje e token pûnoje.

§.276. Po kje shtegu i kênë gjithherë, kû kan kalue kambzorët (shokët e katundit), porsè tuj t'a shkaktue dâmin nder amaj. kopshtëje, nder vêshta e nder pêmajë, ne e mbyllsh. do të çilish nji tjetër., por jo teper në të rrethuern.

§.277. Po kie shtegu i lshuern per nderë e me fjalë, e të del dhûnë, ké tager me e ndry, e, me i lshue fjalë katundit të mos të bije mâ aty pari.

§.278. Po kje shtegu kû kan kalue shokë, krushq me nuse e percjellsa me të dekun, a kah Kisha a kah vorret, e kênë aty mrotit, nuk mund e ndrysh.

§.279. Per të luejtun të çdo shtegut duhet, dàemos, pelqîmi i katundit.

NYE I GJASHTËDHETEPESËT.

Pashtraku.

§.280."Pashtrakun epe vetë, perndryshe t'a marrin edhe me perdhuni".

§.282. Po u xû nji tufë e hueja në mal a në vrrî të flamurit tjetër, i zoti i tufës do të lajë pashtrakun.

§.283. Dâmi i pashtrakut do të lahet me krye berri.

§.284. "Kumbona e ogiçit nuk mund, të mirret pashtrak, âsht ndera e tufës.

§.285. I zoti i mallit nuk kà tager me prekë tufen e as me mârrë me dorë të vet berrin, dora e të zott të tufës do t'i a apë vetë berrin per dâm.

§.286. I zoti i malit nuk kà tager me zgiedhë berrin, por do të mârrë at berr, qi t'i apë dora e bariut.

§.287. Njiqind herë në ditë në hîfët tufa e huej në mal të huej, aq berre do të lajë i zoti i tufës.

§.288. Po s'u gjegj bariu me là pash-trakun, e u çue i zoti i malit me disà shokë edhè i rà pré tufës në mal të vet, atbotë si katundi, si fla-muri perkrahen pretarit, e lypin arsye prej të zot't të tufës. Katundi e flamuri i bariut a do t'a ngushtojn me là pashtrakun, a do të hjekin dore prej si.

LIBRI I PESËT

PUNA

NYE I KATERDHETEGJASHTËT.

“Puna len shtegun”.

§.289. Puna e largon udhen e madhe, porsé s'mùnd e qesë nd'ujë, kû mbytet bagtija, në shkallë (shkamb), kû then qafen bagtija" (Shif Nye LXIII, "Udha e madhe" 271.)

§.290. Po të kaloi mun neper vend t'and udha e madhe e t'u mbush mendja me e çilë at vend, udhen mùnd t'a largojsh, porsé nuk mùnd e qesish neper prroje e rmore a buzë ujnash, as me e njitë shkrepave e shkambijve.

§.291. "Puna e luen shtegun". Po t'u rnbush mendja me punue at tokë, neper të cillen âsht shtegu i katundit, punoje, porsé shtegut do t'i gjêjsh vend.

§.292. Kanûja s'don qi t'i bahet kuej dâm toka, e prandej thotë sè "Shaterkazi e luen udhen", porsé udha e shtegu do të perligien me nii vend tjeter.

NYE I KATERDHETESHTATËT.

Bulbu.

§.293. Bulg thirret njaj, i cilli hinë me punue token e njaj zotnije.

§.294. Zotnija do të kujdeset me ndertue nii ksollë, mdheskë a kullë per bulg e per shpiarët e tij.

§.295. Per qe, si të baj me zotnin.

§.296. Po pat qet e vet bulgu, punon, token e sà, per hu, si të vendohet me të zo'n e tokës.

§.297. Po s'pat qet e vet bulgu, nuk mùnd t'i mârre njeti, por të zotnija i tokës.

§.298. Almiset, hekurishtat e të prefunt e tyne, jânë në shpinë të bulgut.

§.299. Me dà e me reshtë ujët e vis, e me jau vû menden dasave, detyra e bulgut âsht.

§.300. Po theu ujët e vis në rend të huej e në mende të vet bulgu, dâmin e làn bulgu.

§.301. Me i çilë qerme (hendiqe) tokës, detyra âsht e zotnis e jo e bulgut.

§.302. Të thurmen e tokvet e kà bulgu e jo zotnij a.

§.303. Lavrimin e tokvet, të mjellmen, të mifinen, t'ujtmen, të korrunt, të çveshunt i kà bulgu e jo zotnija.

§.304. Gjithshka të mbjellë bulgu në tokë të zotnis (çdo bîmë), do t'a dajë me zotnin mbas vendimit, qi të ken bâ.

§.305. Pemë (fiq, arra, shega, molla dardha e këso tjerash) bulgu i shkundë e i mbled-hë e i dâni pergjymës me zotnin.

§.306. Bulgu kà tager me çilë një copë kopshtë në tokë të zotnis e këtë për vedi, sà për lakna, qepë, hudra e për perime tjera.

§.307. Në vëftë edhe duhàn n'at kop-shtë, e kà për vedi.

§.308. Në vëftë bulgu a duhàn a kertol-la jashta kopshtit të caktuem, i kà përgjymës me zotnin.

§.309. Në e pasët bulgu gjân e zotnis përgjymës, kashta i rrîn bulgut e me pleh do të plehnohen tokët. Mundin e pûntoris e hjekë bulgu.

§.310. Në pasët livadhe të njituna me tokë të bukës, bulgu i kositë e sânen e dânen përgjymës me zotnin; porsë të thurmen e t'ujtmen i kà bulgu.

§.311. Kullosen e livadhevet e ndalë bulgu, qi i ruejti, i thurri, i ujtë e i kositi e zotnija nuk mûnd t'i a apë tjetërkuje, porsë edhe gjaja e zotnis do të kullosë ndër'to.

§.312. Sanen e livadhevet bulgu e vên mullâr, porsë të bajtmen e kà zotnija.

§.313. Të korrmen, të qirumen e të shimen e misrit e kà bulgu, përposë në e mbled-hët zotnija ndër koteca rrûm a kallzë edhe e grumbullon n'oborr të vet; atbotë bulgu i a bân e për të irumen mendon zotnija.

§.314. Për t'ujtun të perimevet të kop-shtit, bulgu mërr ujët në rend të tokve të zotnis.

NYE I KATERDHETETETËT.

Farkatari.

§.315. Farkës (si edhe Kishës, mullînit e perbûjtores) s'i pritet kush mik".

§.316. Farka e kà me rend, si edhe mul-lîni".

§.317. Farketari do të farkojë me at rend, qi i bjen kush hekurishtat.

§.318. Farketari nuk do të shikjojë dashamirisin, as nuk do të veçojë të pasmin prej të papasmit, të largtin prej të ngiatit. Detyra etij është me i a vû mendin rendit.

§.319. Mundi i farketarit lahet koshiq për pendë të dheut.

§.320. Farketari është në detyrë me farkue, porsë hekurin do t'i a bijë së i cilli për vedi.

§.321. Rrshiqi, frysi, kullma e tjera vegla janë të farketarit. Eshken do t'i a bijn të zotët e hekuravet.

§.322. Detyra e farketarit është me mabat-hë e me prefë hekurishtat rrokull vjetit.

§.323. Të zotët e hekurishtavet kân ditën e vet të caktueme kà një herë në vjetë; e në këtë rend të farkimit i a kân detyrë farketarit buken e ditës e pûntorin. Rrokull vjetit s'i kanë detyrë.

§.324. Farketari është i lidhun me farkue për një vjetë e nuk mûnd të kthejë kend.

§.325. Po shtoi gjâ prej hekurit të vet farketari, të zotët e hekurishtavet do t'i lajn të hol-lat për hekur, qi kà prish perta.

§.326. Për farkim të vargojve, të kurthave, të hekuravet të qënit e të hekurishtave tjera, qi nuk hijn në bulki, po desht kush me i farkue, mundin e farketarit do t'a lajë posaçë.

§.327. Rrogen e farkimit s'është në detyrë kush me i a çue farketarit të dera: do të dalë vetë me e mbledhë.

§.328. Farketarin me shpi të tij nuk i kapë detyra e ushtris.

§.329. Detyra e farketarit është me farkue kà një spatë krye dhetë vetësh të katundit të vet, qi dalin n'ushtri.

§.330. Farketari, me gjithë të shpis së tii prej kurnji zyres së katundit nuk është i jashtëm.

NYE I KATERDHETENANDËT.

Mullini.

§.331. "Mullîsi e perbûjsi do të flêjn në njânin brryll."

§.332. Mullîsl do të rrîjë gadi nâtë e ditë sà per rojë të barrve, sà per të bluem, sà edhë mos t'u hupë giâ barrtorve.

§.333. Gjithshka t'u dorëzoin mullîsve barrtorët, do t'a mârri me pergjegj*e.

§.334. Po hupi gjâ, dâmi është i mullîsit e jo i barrtorit, aq sà u hupi mullîsi, do fu lajë.

§.335. "Mullîni e farka e Un me rend."

§.336. Me at rend, qi të vîjn barrtorët, mullîsi është në detyrë m'u blue barrët, pà pasë para sysh mik e dashamirë.

§.337. Mullini i lshuem katundisht ditët e rendit i kà të caktueme.

§.338. Po e pat të zon mullîni, blîmi shkon si të vîjn barrtorët, gjlthnji si të farka, të kroni e të trapi. Të gjitha këto ndjekin rendin e t'ardhunit.

§.339. Po pate rendin e blîmit té cak-tuem, një ditë a gjymës, shkove me blue edhë e gjete xânë, tager ké me ndalë gurin e me i a kputun blîmin, me i a hjekë millët e drithët e me blue vetë.

§.340. Nuk pate rendin e blîmit të cak-tuem, shkove në mullî edhë gjete njiqind barrtorë, do të rrîsh me pritë, a shko në mullî tjetër.

NYE I SHTATËDHETËT.

Vija e Mullinit.

§.341. Vija e muffinit, po kje e bleme me plang, nuk mûnd t'a ulë kush, s'mûnd t'a luej e s'mûnd t'a thajë kush.

§.342. Kjo vi, po kje e bleme me âmë e me plang, thirret plangçore, prà, edhë në thafét ara, gurët nuk mûnd t'i thajë kush.

§.343. Po kje një vi, si e mullîjve si e arnajave, e me ujët e kësaj vije ujten arnâjet e bluejn mullîjt, gurët e mullînit do tjesin në të thàtë e bîmët do të ujten per arrsyje qi "Po s'pate shka me korrë, slé as shka bluen."

§.344. Sà per brîmë të mullîjsve, pse u thajn gurët e mullijve, qi ata kàn veçanerisht, kanû-ja nuk u a gjegjë vajin edhë i thotë sè "Per dugâj e per mulli nuk giobiten shokët."

§.345. "Vija e mullînit lypë udhen e vet."

§.346. Udha do të jetë e gjânë tetë kâmbë, sà kû mûnd të kalojë kali me barrë.

§.347. Kjo udhë lypet, pse do të kalojë mullîsi me dliurë vin e per me reshtun ujët.

§.348. Per të reshtun t'ujit, gjithasë mullîs të jenë, do të dalin zbaslikut në vi, aj, qi të mungoje pa lëje të shokvet (të mullîsvet), do të lajë giobë permbas së premes së mullîsvet. Në këtë giobë nuk mërr piesë tieterkush posë mullîsvet.

§.349. Po i diq kush ndo'i mullîsit në shpi, kanûja e liron per tetë ditë prej çdo pûne, qi t'a këtë katundi perbashknisht, e nuk mûnd t'i shko-jë kush të dera, per me i a lypë pûntorin as per katund as per mullî.

§.350. Nibas tetë ditësh do të çojë pûn-torin, me kënë edhë i Derës së Giomarkut.

NYE I SHTATËDHEPARË.

Vada.

§.351. "Vija e arnajeve nuk luhet as nuk ndalet."

§.352. Vija do të jët qitë heret me njl farë tregut e të lidhun ndermjet të shoqnis, at treg tash nuk mûnd t'a luej kush.

§.353. Vendet, neper të cillat kalojn vij-najet, jânë të shkeluna me Pleq e me giind: ajo e shkelme thirret e dâme edhë e kputme e âsht bâ pleqni.

§.354. Pleqnija e ré s'mundet me shkelë të vjetren, sepsë "Plak mbi plak kanûja s'bàn."

§.355. Shka kân pa me udhë të parët, nuk mûnd e prishin të mbramët.

§.356. Edhëpsë të kjahet kush per vi, vaji nuk i gjegjet, pse vija kà pasë kalue neper at vend para sè kà fillue vaji: prà edhë n'u shkrîftë me pëgje, s'kà gjygj, qi mûnd t'a ndalë vin.

§.357. Vija kà rrjedhë, edhë e kà bâ vendin âmë, âma e bân vendin plang, prà aty do të rrîjë, do ë hecë e do të pûnojë.

§.358. Prej plangut të vet nuk mûnd t'a luej kush kend. Punen s'mûnd t'i a ndalë kush kuej, sepsë e kà bâ themel: "themeli nuk zhgulet", a'në kanû.

§.359. Vija si e arnàjave si e mullîjve, âsht per të mirë të shoqnis: doemàs do të kalojë nper një vend. Ku ti bîe shesta. kanûja na vên detyrë me bajtë si të leten si të randen.

§.360. "Per një shpî s'lëhet mu thà një katund." "E mira e perbashkët i paravêhet dâmit të veçanët."

§.361. "Vija e katundit të kalon rrâzë votret."

§.362. Tuj kënë sè pûnohet per të mirë të perbashkët kû t'i bie shesta vis, aty do të kalo-jë, edhë psë nuk kê rend ujit né vi.

§.363. Ujët nuk din të dredhun termal e teposhtë: n'i raftë kryet kah vendi i yt, s'mûnd e ndalish.

§.364. Si të shestohet të kaluemt e vis, e të mbushet mendja me trajtue Shpin nder shêje të vis, nuk mûnd t'i luejsh. edhë votra me të rà aty, -rrâzë kësaj do të kalojë vija.

§.365. Po rà vija neper truall t'and, ti nuk mûnd e ndalish, porsë shoqnia do t'a perligjë dâmin, qi të gjên, a tui të bâ pjestâr n'ujët e vis, a me çmim, a tuj të lshue një vend tjetër.

§.366. Po të ngurroi mendja në kryeneçi, vija sndalet, e mira e bashkaris e lypë: po s'u ndreqe me shokë, gjygji t'a mërr vendin e mundet edhë me t'a bâ giobë.

§.367. "Puna e çon vin e ujit, por nuk mûnd t'a ulë".

§.368. Me ulë vin e vadës kanûja s'e bân, pse ksihte me dalë mâ poshtë sè i âsht kënë lshue masa, e kishin me mbetë në të thatë arët e hueja.

§.369. Aj, qi të vëhet me punue n'âmë a në plang të vis, a do t'a prishë, a do t'a ulë, a do t'a çojë vin.

§.370. Të prishmen e t'ulmen e vis kanu-ja s'e bân, prà do të çohet.

§.371. Atê, qi të perkasë në plang të vis per të mirë të shpis së vet, kanûja s'e ndalon, porsé do të shikjojë mos me i a sjellë dâmin kuej, qi mos të mêtjê ujët, a mos të shkojë vonë e ardhmja e ujit prej dredhimesh.

§.372. Po e luejti kush plangun e vis per fitim të vet, në detyrë âsht me punue vetë me e çue më têt, pà i dhânë kush ndimë e krah me pûntori.

§.373. Dami e fitimi jânë per shpi të tij.

§.374. Po i u mbush mendja kuej me e çue mâ nalt vin e ujit, por në truell të vet, per me trajtue a mullî a valanlcë, âmen e ré të vis do t'a qesë vetë, porsé ujët do të hecë neper vi plangçore.

§.375. Po e prishi kush vin e kuej desh-tas, posë qi do t'a ndreqë, ai do t'u laj edhë dâmin rendarvet, a giobitet per mbas randsis së fajît.

§.376. "Vija e ré s'mùnd t'a thajë të vje-tren."

§.377. Vija e vieter e kà xânë plangun e vet, prà vija e ré nuk mùnd t'a thajë.

§.378. Kanûja kà vû két leçi të mos shu-mohen vijnajet, sè nuk kishte me u dalë në skâj padive e pegjêve.

§.379. Nji vi kà xânë plang kush e din tash sà faqe nierit, s'kà prandej as plak as kanû, qi mùnd t'a thajë me vi të ré.

§.380. "Vîja e katundit kà dasat e veta."

§.381. Aj, qi kà rendin e ujit e qi i duhet me ujtë a aren a livadhin a kopshtin etj., vetë âsht në detyrë me dalë e me xânë dasat.

§.382. Dasat e vis xêhen e hiqen me të rà m a me të mârrun të diellit, a si t'a két kush ujët: kreit a gjym sen e vis a nji kerçik.

§.383. Me shterrë vija qysh m'âmët, a prej shinash, a prel sè u shperthye vetë, të gjithë sà pjestarë të jenë në vi, do të dalin me e ndreqë e me e reshtun ujët.

§.384. Po u thye ujët në vend të ndon-janit, qi kà kerçikun në vi, do t'a ndreqë vetë.

§.385. Po u thye vija në vend të njanit, qi s'kà pjesë në vi, rendtarit Vujit i perket me dalë e me e xânë.

§.386. Po thej ujët e vis bagtija, i zoti i saj do Vi a lajë dâmin të dâmtuemit.

NYE I SHTATËDHEDYTË.

Ujemi.

§.387. Ujemi i blîmit, qi mêtjê mullîsi per sè të cillen barrë, perbahet prej njij babûnie.

§.388. Mullîsi kà tager n'ujem, si gjithë i cilli pûntuer në rrogë të mundit. Pûntori don rro-gen e vet, ashtû edhe mullîsi don ujemin e vet.

§.389. Barrtori âsht në detyrë me là ulemin mbas së premes së kanûnit.

§.390. "Kishës, mullînit, farkës e per-bûjtores s'i pritët kush mik."

§.391. Në mullî bluhen glithfarë kokr-rash edhe msyn gjlthnduer nieri, seicilli per pûnë të vet e evojë të vet.

§.392. Tuj shkue në mullî, strajcen e bukës e mêrr seiciili me vedi e, sà të rrîjë në mullî, hàn buken e vet.

§.393. Mullîsi bluen jo per nderë, por per me marre ujem per fitim të vet.

§.394. Mullîsi mêrr pergjegje per bar-rtorë e per barrë mié qi të ngarkojë barren e blueme e t'u thonë "udha e marë".

§.395. Si të shtegtohet barrtori e, porsà të largohet prei hijes së mullînit i duel kush para e, a e vret a a mêrr kush kalin me gjith barrë, mul-lîsit as s'i pritët mik as s'i xêhet kryet, perposë n'i rafét ndore barrtori.

KRYE I KATËRMBDHETËT. GJOJA

NYE I SHTATËDHETETRETË. Përcaktimi i gjojës.

§.396. Kanûj a nuk kà caktue ndo'i kohë per ndalim të gjojës, në çdo stinë gioja âsht e lirë nder male tona.

§.397. Me ardhë kush me gjuejtë me langoj a me zagarë nder rrethe shpijash të hueja, i zoti i vendit kà tager me e ndalë e mos me e lânë me gjuejtë.

§.398. Mbrenda kufinit të huej nuk mundet me hî kush per gjojë; po muer két guxim kush, gjoia i ndalet e kthehet në shpi pà gjâ.

§.399. Po duel katundi katundisht me gjuejtë, gilthshka të vrasin do t'a dajnë rrethas.

§.400. Pesëdhëtë vetë me kënë tuj gjue-jtë e nuk vrasin tjetër por veç një leper, aq pjesësh do t'a dajn.

§.401. Me dalë 50 vetë me gjuejtë e me kënë gjyma me armë e gjyma tjetër pà armë, paraz mârrin pjesen e gjojës, per arsye sè me një qellim duelen në mal. Të pàarmatosunt u apin ndimë t'armatosunvet, kû me brîmë kû me rojë e kû me rrethim të vendit.

§.402. Po e çoi ndo'i gjâ zagari i gjue-tarvet, e kjo msyhet me kapercye udhen e madhe, udhtari, qi nollu atypari dredhë armen edhe e vret, nuk mûnd t'a mârrë.

§.403. Shpêzi i vràm âsht i të zot't të zagarit e, udhtarit, qi e vret, i lahet dâmi i fishekut me fishek.

§.404. Aj, qi t'a pergjakë a t'a vrasë shpêzin, i a mêrr "Shengjeten".

§.405. Shengjeta perbahet prej mushknish, e kaptinet per shpêz, qi bahen.

§.406. Shengjeta e derrit (thiut t'eger) perbahet prej kaptinet, mushknish e prej nji shol-lit të Ikurës, qi dorëyasi do t'a ketë posaçe.

§.407. Aj, qi mërr shengjeten do të mârre edhè shpatullen si të derrit si edhè të kapro-Ilit e mbas kanûnit do t'i a çojë Priftit të Fàmullis.

§.408. Dorëyasi, posë shengjetet, kà pjesë në mish e në Ikurë të çdo shpêzit të vràm, si të gjith gjuetarët tjerë.

§.409. Po duelen gjashtë gjuetarë me gjuejtë edhè vrasin nji derr, shengjeten e mërr dorëyasi e misht e Ikuren e dajn zbashkut.

§.410. Po kjenë permbi gjashtë, dorëyasi mërr shengjeten e krejt Ikuren e misht e dajn per krye gjuetari.

§.411. Po s'u hetue dorëyasi, shengjeten e mârri të gjitha pushkët e shtëme, misht e Ikura dahan per krye gjuetari.

§.412. Mos qitët lëkura e derrit aq parë opanga sà gjuetarë të jenë, do t'a presin e do t'a dajn copacopa.

§.413. Aj, qi e shiton shpêzin, i lir âsht me e mârre mbrapa neper çdo katund a flamur.

§.414. Me u vrà shpêzi i shituem prej gjuetarësh tjerë, shengjeten e mërr aj qi e shitoi, misht e Ikuren e dajn të dyja lagjet e gjuetarve.

§.415. Shpêzi i shituem, po s'u ndoq prej atii, qi e shitoi, âsht i atij, qi t'a vrasë.

§.416. S'âsht kanû me e peshue në kandâr misht e giàs, por, si t'a coptojn aq pjesësh sà gjuetarë të jenë, e qesin short si t'i bie kuej, ase i a lajn njanit edhè e dãn si t'i vijë per doresh.

§.417. Me ndollë gjuetarët në mal tu gjuejtë e, porsà të qesin pushkë, bertet prej malit kush: "A e vràt, or juni?" edhé u turren e erdhen, tuj e gjetë shpêzin pà u luejtë prej vendit e të rrxuem prej pushke, ata bahen pjestarët e gjojës, si të gjith tjerët.

§.418. Po shpejtuen gjuetarët edhè e dynden shpêzin prej atij vendi në tjeter, s'kàn tager n'at gjojë.

§.419. Po dole me gjuejtë, edhè t'u shoqnue ndokush me pushkë a edhè pà pushkë, në vrafsh gjâ, do t'i apish pjesë.

NYE I SHTATËDHETEKATERT.

Shpezi i ndjekun mbas gjurmësh.

§.420. Gjat e ndjekuna mbas gjurmësh, po u gjeten të hime a në zgaver të lisit, a në shpel Ië, aj, qi i ndoq e i gjet, do t'a rrethoje me gjurmé tri heresh lisiin a tre rreshta gjurmësh do të bajë para shpellë.

§.421. Aty, kû të shifen gjurmë, sà per at herë nuk mûnd të hullet kush.

§.422. Njiqind dhelpna, shqerth a vjetulla të ndjekuna prej njiq tjetri e të hime mbrenda gjurmësh, nuk kà tager kush me u hùll, tagri àst i gjurmve të para.

§.423. E vûna per gjurmë nji shpez e del tjetri edhè m'a pret rrugen, pà diejtè sè kà kend permbra, edhè e mshilè në shpellè a në zgaver të lisit, tui e rrethue tri herësh me gjurmë, e mbas do kohe behem un, qi e pata vû perpara, nuk karn tager m'at shpez, àst i atij, qi e mshili.

§.424. Po e vûna per gjurmë nji shpezè edhè e mshila a në shpellè a në zgaver të lisit e u vûna me pré lisiin a e msyna shpellen per me e xjer-rè, ky më del e hikè, e marr mbrapa edhè e ndjeki mjé qi më futet në shpellè a në zgaver të lisit të gjurmuern mbas kanûnit, nuk mûnd t'i shkapercej gjurmët: do t'ulem aty me pritè mjé qi të vîjë i zoti i gjurmvet.

.425. Si të vijë i zoti i gjurmvet, mundin e sè premes sè lisit do t'a hjekin zbashku, e shpêzët e xjerrun do t'i dajn.

§.426. Me bâ me i kcye mendja të zot't të gjurmvet të para e mos me lânë tjetrin me mârrè shpêzin e vet, qi i hiku e u mshil aty, kanûja i nep tager me mârrè shpêzin e hikun prej vathit të tij në vath të huej.

§.427. Shpezi i ndjekun prej njanit, hikè edhè fûtet në shpellè a në zgaver të lisit të xânës a Vograjës së huej, ky nuk mûnd të hîjë mbrenda xânës a ograjës pà lêje të zot't. Po desht me xjerrè shpêzin, do t'a dajë pergjymës me të zon e xânës a t'ograjës.

§.428. Duel kush me gjuejtè e i u vû mbrapa zagari i huej, çdo gjâ qi të vrasè, i zoti i zagarit s'kà pjesë. N'e kapët me padi, pûntorin e ditës do t'i a lajë të zot't të zagarit: 5 grosh.

NYE I SHTATËDHETEPESËT.

Gjoja e peshkut.

§.429. Gjoja e peshkut, si edhè gjoja e giàs, nuk kà ndalim të caktuem prej kanûnit. Në çdo stinë të vjetit gjoja e peshkut àst e lirë.

1. Gioia nder lume e proie.

§.430. Per të gjatë të rriedhës së çdo lumit, mbrenda kufinit të katundit të vet, mundet me gjuejtë peshk kushdo i katundit e nuk mûnd t'a ndalë kush.

§.431. Mbrenda kufinit të nii katundi nuk mundet me ardhë e me giuejtë një i katundit të huej.

§.432. Neper prroje, qi jânë në një lagje të katundit, nuk mûnd të shkojë kush me gjuejtë peshk veçmas, por do të dalë kuvendisht.

§.433. Sà peshk të xêhet, do të dahet per tym t'asaj lagjje.

§.434. Po u çuen pêsëgjashtë vetë prej nili shpije e prei njëj tjetre një nieri kalli i vetem, peskun e xânun do t'a dajn per shpi e jo per krye.

§.435. Në prrue, qi âsht razë shpis së njanit, pà lêje të zot't nuk mûnd të shkojë kush me gjuejtë aty peshk, por do t'a bajë me dije të zo'n, e ky, a shkon vetë, a çon një xevendsë të vetin, a i ep lêje atii, qi e hetoi peshkun, qi të gjuej lirisht.

§.436. Po u beh kush a mik a kushdo i katundit mun në kohë të gjojës së peshkut, do z'i epet pjesa në gjojë. Kanû âsht mos me percjellë as mikun as shoqin pà gjâ.

§.437. Peshku, qi xêhet me rret, plumç, me perzivoj e kariqe, të zotët e këtyne veglave mârrin kà dy pjesë të gjojës.

§.438. Peshku i xânun do të dahet me kokerr e aq pjesësh a grumbujsh sà gjuetarë të jenë, e madnei dahet me short, si t'i bieju kuje.

2. Gioja'e peshkut me kosh a me kofen.

§.439. Kofna a koshi nuk mûnd të vêhen per ball t'arve të hueja, nen të cillat rrjedhë lumi.

§.440. Po i u mbush mendja kuej me vû kofnen a koshin per ball të tokve të hueja, do të merret vesht me të zo'n e tokës e, per ne e lashtë ky me î vû, si kofnen si koshin, do të gjuejn zbashku, ase herë niani, herë tjetri.

§.441. Si të vëjë kush kofnen a koshin, tjeterkush nuk mûnd t'i vëjë permby ta, edhêpse në vend të vet.

§.442. Po muer guxim kush, tuj vû kof-nen a koshin permby jtetrin vetem prej mllefrit, katundi kà tager me u hjekë kofhat të dyja lagjevet, e mos me i lânë me gjuejtë aspak.

§.443. Po pat kush per të lshue ndo'i lândë (trenë) neper lum e i bani me dije të zotët ekofnes a të koshit qi t'i hjekin mjé qi të kalojë landa, po nuk i hôqen e i shgatroi landa, dâmi âsht i të zot't të kofnes e të koshit; i zoti i landës s'u kà ndo'i detyrë.

Gjoja e peshkut me rrjell.

§.444. Nder hurdha a rider vende fujit të ndêjun, qi gjinden mbrenda kufinit të huei, nuk mundet kush me lshue rrjell per me mbytë peshk.

§.445. Po i dha lêjen i zoti i hurdhës, gjojen e dajn pergjymës.

§.446. Në gjojë të peshkut me rrjell, mêrr pjesë vetun aj, qi bjen ngarkicen e rrjellit.

4. Gjoja e peshkut me bâr.

§.447. Po u lshue bari neper hurdha, per të gjatë të lumit, a neper prroje, peshku i mbytun âsht i atyne, qi lshuen barin.

§.448. Per njizetekater orë nuk mùnd të hullet kush me gjuejtë nder këto vende.

§.449. Peshkun e mbytun me bâr, mùnd t'a mârrin mbrapa të zotët e barit per të giatë të lumit, pà muejtë kush me i ndalë, edhèpse shtyhen per të giatë të katundeve të Flamurit të huej.

§.450. Krye 24 (njizetekater) orësh, tagri i atyne, qi lshuen bâr, mbaron.

§.451. Si të jët lshue bari prej njanes lagje, lagja tjeter nuk mundet me lshue barin tjeter as mbi as nen ata, qi e lshuen perpara.

KRYE I PESËMBDHETËT. TREGTIJA.

NYE I SHTATËDHEGJASHTËT. Percaktimi i tregtis.

§.452. Kanûni i tregtis a blén e shet pà qyshke, d.m.th. me të kputun, a edhè me qyshke, faqe dishmitarve, a edhè me kapâr.

§.453. Kapari âsht njaj grosh (të hol-lash), qi epet para sè të mirret në dorë gjaja, qi ble-het.

§.454. "Kapari t'a bân gjân fanden, porsé do të lajshë shka të jesish pertej."

§.455. Po dhae nji a njiqind grosh kapâr, ti jé i zoti i gjâs së kaparueme.

§.456. "Kapari i mârrun nji herë, nuk kthehet mâ."

§.457. Si t'epet kapari, njiqind blesë me dalë, shitsi nuk mùnd të luej mâ.

§.458. Po u pendue blesi, edhè njiqind grosh kapâr me pasé dhaAnë, i hupin.

§.459. Me bâ me u rrêjtë shitsi, tuj i a shitë tjeterkuej gjân e kaparueme, pse i dha mâ teper ai tjetri, tregu âsht i pallgjshëm.

§.460. Po hîni puna nder Pleq e pégje, kanûni e bân shitsin qi t'a stermârré' g.I*ânë e fi a apë atij, qi e pat kaparueme.

§.461. Me bâ me i rà moh shitsi, sè nuk kà mârrë kapâr, e dhânsi nuk kà dishmitâr, kanûni e çon në bé: po bani bé, kapari hupë.

§.462. Gjaja e bleme me qyshke, po duel e metë, i kthehet të zot't.

§.463. Gjaja, qi blehet me frigë mos âsht e vjedhun, po i duel zoti mbasi u blé, blesi i çon të aj, qi i a shiti e çmimin qi pat dhânë per at gjâ, do t'i a kthejë shitsi i gjâs së vjedhun. Parimi i kanûnit âsht: "Kudo qi t'a gjejë gjân e vet i zoti, e mêrr".

NYE I SHTATËDHESHTATËT.

Tregu i tokës.

§.464. Para sè të shitet ndo'i tokë, a rendi i vadës, a rendi i mullînit, do t'u çohet të dera kushrijve, vllaznis e fisit.

§.465. "Kufijari blén token e kufijarit, po s'e bleu kushrinija, vllaznija e fisi."

§.466. Po s'e blén të permendurit e as kufijari, i zoti âsht i lir me i a shitë cilitdo në katund.

§.467. Po s'e bleu as katundi, atbotë jé i lirë me i a shitë çdo blesit.

Gadi kurr nuk kà ndollë nder Malsi t'ona, qi âsht shitë ndo'i tokë a mullî a rendi i vadës jashta katundit. Po s'e xên kryet kushrinija, fisi e kufijari per me blé at tokë a mullî a rendin e ujit, katundi do të shitet e të pershitet e nuk bân qi ti blejë i largti e tu hîjë nder hundë.

§.468. Po u çue kush edhë shiti token, mullinin a rendin e ujit, pà jau leçitë kushrijve, vllaznis, fisit a kufijarit, tregu është i paligjshëm kah kanûja.

§.469. Të permendunt kàn tager me bâ qi të shkmehet aj treg.

§.470. Blesi nuk mûnd të bajë fjalë, tuj e dijte sè bleu jasht udhet, por do t'i mârre të hol-lat e veta.

§.471. Po thà blesi, sè i a kà vû két oroe shitsit para sè t'a blete token e edhë e verte-toi két pûnë me dorë në bé, shitsi permbas randsis së fajit do të giobitet, porsé tregu i tokës jét sè jét i paligjshem e do të shkmehet.

§.472. Vllau i dâm e kushrinija e ngiatë e blén token 100 grosh mâ lirë sè vllaznija e fisi i largtë. (Dukagjini, Shala, Shoshi etj. 500 grosh mâ lirë a ep t'afermit sè të largtit.)

§.473. Toka e shitun me qyshke: Un po t'a shes két tokë sot, por neser, t'u mbush mendja ty m'e stershitun, nuk mûnd t'i a epsh tjeterkuej, per pà m'a prû mue persri të dera.

§.474. Ky qyshk e lidhë blesin e nuk mûnd t'i a shesë tjeterkuei, per pà i a çue të dera shitsit të parë.

§.475. Po u shit toka pà qyshke të per-menduna, blesi është i lir me e shitë atëherë kûr ti mbushet mendja.

§.476. Tokës së shitun e muffinit a ren-dit t'ujit kanû është m'u pî rakin.

§.477. Rakin do t'a qesë aj, qi blén.

NYE I SHTATËDHETETËT.

Tregu i armve e i kalit.

§.478. "Pushka e kali e kàn kûj mbë kûj".

§.479. Po bleve armen, e të thà shitsi: "E bajshë me nderë!", e e vore në krrabë me dorë t'ande, të mbetë në derë, edhë n'i a gjetsh ndo'i gand mbrapa.

§.480. Arma blehet gjithherë e mbushun.

§.481. Po bleve kâl, e lidhe në kûj me dorë t'ande, solle shpinen e gjete cofët, dâmi është i yti, të zot't do ti epen të hollat.

§.482. Kali blehet gjithherë me kapis-ter.

§.483. Po bleve nji kà a lopë etj. me shke: po duel kjo gjâ e kelbazët mjé ditën e Shen.

NYE I SHTATËDHENANDËT.

Çmime në kanu.

§484. Mbas kanûnit:

1. Plangu a trolli i shpis bân 500 grosh.
2. Nji copë tokë, qi qet 100 grosh dobi... 500 "Njiqind grosh dobi pêsëqind grosh tokë".
3. Penda e dheut: per mbas toket, per detyrë xêhet në të randë.
4. Shortja e zabelit, rendi i mullînit e i ujit: si të jét vendi.
5. Ullini i mirë... 100.

6. Lisi per lândë a per trën... bân deri 23.
7. Barra e drithit "grosh e okë" ... bân 100.
8. Rêmet xêhen në të randë: Kâzani... 500.
9. Kusija 15 okshe... 100.
10. Tepsija e mirë... bân 50 grosh.
11. Oka e leshit të pàlam... 5.
12. Oka e kmendës... 3.
13. Pashi i zhgûnit të shkelun... 20.
14. Zgjoni i bletës me mizë... 50.
15. Oka e mjaltës... 5.
16. Oka e dyllit... 5.
17. Oka e vênës... 1.
18. Oka e rakis së rrushit... 5.
19. Oka e djathit... 5.
20. Oka e tlyenit të pashkrim... 10.
21. Oka e tlyenit të shkrim... 15.
22. Oka e mishit... 3.
23. Oka e mishit të thiut të thatë... 10.
24. Oka e kafes... 9.
25. Oka e sânes... bân 10 pare.
26. Nji parë opanga... bân 5 grosh.
27. Delja a dhija... bân 50.
28. Kingji a edhi... 20.
29. Dashi a skjapi per oghiç kumbone... 100.
30. Viçi sà të lèjë... 50.
31. Mzati... 200.
32. Kau i hullis... 400.
33. Lopa barrës... bân 300 grosh.
34. Kali i barrës... 590.
35. Mushku... bân 1000 mjé në 1500.
36. Gomari... bân 300.
37. Thiu... bân 50 mjé në 100.
38. Thiu i mbajtun... bân 500.
39. Huta (Martina)... 500.
40. Pistole të bardha (të ngrime) bân 100.

NYE I TETËDHETETËT.

Udhëtari i paguem.

§.485. "Bân rrugë, mërr rrogë. Kali me qira kà Ikuren mbë trà".

§.486. Udhtar thirret aj, i cilli bân rrugë per rrogë per një pûnë të huejen.

§.487. Udhtari nuk shkon me ndore të derguesit, âsht ndorja e vetvedit.

§.488. Po e gjet gjâ në rrugé udhtarin, nuk i pritët mik derguesit.

§.489. Udhtari si edhë shkuesi bâjn rrugë per kpuçë e me bukë të vet, prandej s'jânë ndorja e kuej.

§.490. Po duet udhtari fill prej shpis së vet, edhë e vrau kush, nuk i pritët mik as shpis, qi e dergoi per pûnë e as shpis, së cillës i dergohet.

§.491. Po duet udhtari prej shpis, qi e dergon a prej shpis, së cillës i kje dergue, e po e gjet gjâ me bukë të tyne, u pritët mik, si mbas Kanûnit.

NYE I TETËDHETEPARË.

"Gja çdo gja".

§.492. Kanûja e hershme si edhë e kohve të vona në shumë rasë nuk kà pasë njoftë çmime të hollash e detyrët laheshin me "gjâ çdo gjâ".

§.493. Kanûja nuk bân qi të ngushto-het kush me i là me çmim të hollash:

- a. dâmet,
- b. gjoben,
- c. gjaqet.

§.494. Po bani dâm kush me gjâ n'arë, në kopshtë, në vështë a në livadh, i zoti i gjâs do t'a ndreqë të damtuemin me bîmë per bîmë të damtueme.

§.495. Po rà kush në giobë të katundit a të Flamurit, globa lahet me gabti: me lopë, qe e desh e jo me çmim të hollash.

§.496. Po vrau kush kend, gjaku lahet me "gjâ çdo gjâ": me bagti, me tokë e me armë. Sado qi në këto kohë të vona per gjak do të late dorërasit të holla, por edhe armë.

§.497. Gioba e vrasës lahet me "gjâ çdo gjâ", si edhe gioba e fajeve të randa faqe katundit a Flamurit, si per trathiti, per mik të prém e tjera.

§.498. Ma e ulga giobë mbrin mié në një dash e mâ e nalta nuk mund të kalojë mbi njëqind desh.

LIBRI I GJASHTËT TË DHANUNAT

NYE I TETDHETEDYTË. Uhaja.

§.499. Kanûja e malevet nuk njef uhà me shtojca fitimesh (Fajde).

§.500. Kanûja njef uhà të fjeshtë: sà të dhaçë ké me më dhânë.

§.501. Per me shndoshë pûnen e uhas e per me largue çdo dyshim pabesije per uhà të dhâ-nun, mund të mirret pengu.

§.502. Pengu perbahet prej një sendi, qi të két çmim a sà uhaja e dhânun, a edhe mâ teper.

§.503. Pengu, qi mirret per uhà të dhâ-nun, mund të xêhet si "Peng hupës".

§.504. Pengu i hupun xêhet atêherë, kûr aj, qi mêrr uhà, i lidhet uhasit a me prû uhàn në ditë të caktueme, a me lânë pengun, qi të hupë.

§.505. Uhaja e prûme në ditë të caktueme e shperblen pengun.

§.506. Po s'u prû uhaja në ditë të cak-tueme e nuk erdh mârrsi me u pà me uhasin, ky kà tager me shitë pengun e me xjerrë uhàn e vet.

§.507. Dita e caktueme viion mié në prenim të diellit e uhasi do t'a presë detyrsin një në prenim të diellit, po s'erdh, pengu i shitet.

§.508. Shka t'i dalë teper uhas së dhân-sit prej pengut të shitun, do t'i a dorzojë të zot't të pengut.

Mbas parimeve të permenduna e mbas kallximît të burrave të lashët, Shqypetarët e hershëm të Malevet Vona nuk kân pasë diejtë as me dhânë as me mârrë uhat me shtojca fitimesh, ky ves i mbrapshtë fôrt voné do të két hi.

NYE I TETDHE TETRETË.

Vadja.

§.509. Vadja e uhave është një kohë e caktueme, në të cillen detyrsi do t'i a çoië të zot't uhàn e mârrun.

§.510. Uhaj a mùnd t'epet me besë e burri, me dorzâni a edhë vetem tuj e shndrrue me peng. Mbi pëgje shif. Liber IV, Nye LXXXII, "Uhaja".

KRYE I GJASHTMBDHETËT.

E FOLMJA, E FALMJA

NYE I TETËDHETE KATERT.

E Falmja.

“E folmja është në fund të kuletës”.

§.511. E folmia është prëmtimi i njëj sendi, qi i bân kush kuej per një mùnd, qi do të hjekë.

§.512. E folmja premtohet: per një ple-qni, per një udhtim a shtegtim, per pajtìm të gjakut, per shkuesi a per mjek.

§.513. E folmja perbahet prej njëj çmimi, qi mùnd të mbrrijë mjé në 500 grosh.

§.514. E folmja premtohet edhë pà eper mendë caktimin e çmimit me të holla, b.fj. Ke një parë opanga të holla, per në m'a marosh két a at pûnë. Opangat e holla kân çmim 10,20 mjé 25 grosh. Opangat e trasha prej 50, 100 mj é në 500 grosh. Oka e kafes prei 50 mjé në 500 grosh. Oka e kafes kokerr xêhet e caktueme per 9 grosh.

§.515. Po s'e ndreqi pûnen plaku, udhtari, shkuesi etj., të folmet nuk epen, as kanûja s'i a gjegjë vajin per pûnë të pakryeme.

§.516. Si t'a ndreqë pûnen, shka t'i két folë kush kuej, do t'i apë, sepsé "E folmja është në fund të kuletës”.

NYE I TETËDHETE PESËT.

E Falmja.

“Fala, s'të fala. Kanuja s'e kapë”.

§.517. Po i thae kuej, sè don me i a falë két a at send, e mbrapa e hângre fjalen t'ande, me "fala, s't'a fala", kanûja nuk të nget me peng e me plak.

§.518. Je i lir me mbajtë burrnin fande, jé i lir me u shburrnue.

§.519. Kanûja thotë: Ftyren e vrugnueme në daç laje, në daç zezoje edhè mâ.

LIBRI I SHTATËT

FJALA E GOJËS

NYE I TETËDHETEGJASHTËT.

Fjala.

"Fiala mort sbân."

"Shtriga në giak nuk bien."

"Goia s'qet kend në giak."

§.520. Gjuha âsht tulit e gjithshka bluen.

§.521. Fjala e gojës s'ême hîn në vesh të tjetrit, e i treti e perdoron per rrênim të kuej, un rri e tallem.

§.522. Fjala e ême në shkaktofët vrasë të pergjegjme un rri e zgerdhihern, nuk mùnd të më kapë kush per pûnë të liga, qi shkakttoi goja e ême.

§.523. Aj, qi shkon tuj mjellë e tuj hapë fjalë të kqija e gergasa herë per njânin herë per tjetrin, me gojë të kanûnit thirret "Argat i keq". "As e thret kush në pûnë, as i nep kush rrogë.

§.524. A fola a s'fola, goja nuk vûlosë gjâ. Fjalët e sterqgive kanûja s'i mêrr para sysh.

Oroe:

Shenjimin e fuqin e fjalës së folun në hov të vrasës e shka don me thànë "Fjala peng", me kohë do të zhvillohen.

NYE I TETËDHETESHTATËT.

Mohi.

§.525. Mohues thirret aj, i cilli nuk i vëhet zhgarkimit as shpifjes, kje per ndo'i dâm, per vjedhni a per ndo'i vrasë, etj.

§.526. Të germushunat e kercnimet prej nji hamendje kanûja s'i bân. Mohuesit nuk mûnd t'i hypet në qafë qi të lajë, pasë e pasë, per çdo zhgarkim e shpifje.

§.527. Mohuesi vetem atbotë bjen në faj, kûr ky mos të duej me ardhë n'arsye.

§.528. Zhgarkuesi e shpifsi e bjen n'arsye mohuesin me Pleq e me peng.

NYE I TETËDHETETETËT.

Beja.

"Perte bën nuk shlyhet mllefi."

"Bë, e s'kà pertej."

"Beja làn gjaqe."

"Gjanë e djerrun e gjaqet e hupûna i vên per udhë beja."

"A bën, a gjân."

§.529. Beja âsht nji sjellje besimtare, per mjet së cillës nieri, tuj dashtë me dalë së keq prej nji zhgarkimi të dhûnshem, do të perkasë me dorë nji shêj besimi, tuj e grishë êmnin e Perendisë në dishmi të së vertetës.

§.530. Kjo dorë beje âsht e pelqyeme prej kanûnit të Malevet të Shqypnis si per të dliun prej zhgarkimesh, si edhë per të lidhun bese.

§.531. Ben nëgojësh kanûja as s'e pelqen, as s'e tumirë, e per të dliun prej zhgarkimesh lypet doemës qi të bahet beja mbë nji shêj besimi e të perkitet me dorë.

§.532. Bej a e Shqyptarit kà dy pûnë para sysh:

a. thrret Perendin në dishmi të së vertetës,

b. i nënshtrohet randimit të ndeshkimevet të perjet-shme e giobës së kohshme kah kanûja.

NYE I TETËDHETENANDËT.

Beja mbë "Gur" e beja mbë Kryq e mb'Ungjill.

§.533. Beja e Malevet të Shqypnis âsht dy mndyrësh:

a. beja mbë "gûr", me Kanû,

b. beja mbë Kryq a mb'Ungjill.

§.534. Beja mbë "gûr" kah kanûja âsht nder mâ të randat e mâ të mndershmet bé, qi nje Shqyptari i Malevet.

§.535. Kanû është qi, po desht me u dlihtë prej një zhgarkimi mohuesi, do të bajë bé a mbë "gùr", a mbë Kryq e Ungjill.

§.536. Betarë a Poronikë njehen disà "dorë bejet", qi do të perkasin Ungiillin, e disà tjerë lehen per me ndigiue bén në Kishë. (Dukagjini).

§.537. Bét mbë "gùr" bahen:

- a. per me u dlihtë prej një zhgarkimi,
- b. per me u lidhë me besë kundra hieksive e trath-tive të vendit,
- c. per me ndêjë gati me u bâ ball kerçnimeve e rreziqeve të perbashkta.

NYE I NANDËDHETËT.

Kush do t'a bajë ben.

§.538. "Bân e hup, thotë kanûja e jo bân e mêrr".

§.539. Bén do t'a bajë aj, i cilli i bjen moh zhgarkimit.

§.540. "Mohi kà bén." "Mohuesit i bjen beja".

§.541. Zhgarkuesit s'i epet beja e nuk i bjen beja, edhëpse ndoshta e kà pà me sy batkeqin a tuj vjedhë a tuj vrà.

§.542. Arsyeya e kanûnit âsht të mos t'i epet beja atij, qi kjahet, pse, ké s'i a priton zhgarkimit, s'kishte me i a pritue as bés, veç t'i dalë me mârrë.

§.543. Të parit i lêhet të shofé bén e të dytit të baj Bén.

§.544. Kanûni thotë: "Beja nuk mêrr" e "Mârrsit s'i bjen beja".

§.545. Porse, tuj kënë sè, mbas parimit të kanûnit: "Cubi âsht me bé mbë krah", si per me i a shndoshë zëmren të zot't të gjâs së hupun, si per me i a mbledhë pêjt të pandehunit, kanûja kà lânë qi t'i njifet beja me Pornoikë.

§.546. S'i epet as s'i gjegjet beja atij, që don me là vendin pà Poronikë, sepsé "Uku e lpîn misht e vet, por të huejin e hàn".

§.547. Parimi i kanûnit âsht: "Védin me e là me bé e s'i gjegjesh kuej".

NYE I NANDËDHETEPARË.

"Beja merr gjan e vet."

§.548. Pak rasë jânë, nder të cillat kanûja e kà pà me udhë me lânë qi të "mârrë beja".

§.549. Per gjà në shêj të hupun prej atij, në dorë të cillit u gjet e qi mùnd të dishmojn edhë tjerët, sè âsht e atij, qi e lypë.

§.550. Edhë n'i rafët moh aj, të cillit u giet në dorë gjaja me shêj, kanûja s'i a xên e beja s'i epet.

§.551. Po s'u gjegj me i a dhânë gjianë të zot't, zoti do të bajë Bén sè âsht gjaja e tij e gjaja do t'i epet.

§.552. Po kjau kush ndo'i detyrë a uhà mbë të dekunit, per të cillat s'din a don me i hupë prîndja e të dekunit, tuj i rà moh, parimi i kanûnit âsht "Mohin per të dekun kanûja s'e xên".

§.553. Edhë në két rasë "Beja mêrr", d.m.th. sè zhgarkuesi do të bajë bé.

§.554. Per çdo ankesë, qi të bahet mbi të dekun, bej a do të bahet mbi vorr të tij.

§.555. Në ditë të dâme si zhgarkuesi si prîndja e të dekunit do të gjinden të vorri i të deku-nit, mbi të cillin kjahet uhaja a detyra.

§.556. Zhgarkuesi do të mârrë gurë e dhé prej vorrit të të dekunit, do ti vëjë mbë cupë të krahit e do të siellet tri heresh rreth vorrit të të dekunit, tuj folë këto fjalë të caktueme per këso bësh: "Un... kaq e kaq uhà a detyrë kjàj mbi két të dekun e, në kjosha tuj i u zhgarkue, e bajsha në két e n'at jetë me gür edhë gjithkah kah kà shkelë kamba e til sà kje gjallë."

§.557. Si të bajë két bé zhgarkuesi, uhàn a detyren, qi kjàn mbë të dekunin, do t'a lajn prîndja e tij.

NYE I NANDËDHETEDYTË.

“Beja per derë”.

§.558. Kanûja e kà lânë shtegun të lir qi t'epet beja edhè per derë.

§.559. Në bé per derë do të betohet i zoti i shpis n'emen të vet e n'emen të giindes së shpis.

§.560. Me bé per derë i zoti i giàs së hupun nuk kà tager me vû në bé edhè giinden shpis, 'si t'i bajë bén i zoti i shpis n'emen të tyne.

§.561. Prej çdo beje graniya e fmija jânë të jashtëm prej kanûnit.

§.562. Aj, qi ep bé per derë, kà tager me lânë per bé me Porotë at shpi, mbë të cillen i kjàn zêmra mâ fôrt.

§.563. Po e veçoi një shpi i zoti i giàs së hupun, per me i dhânë bé me Porotë, do të veçojë edhè sà shpi tjera në katund, qi kàn me i u dashtë per poronikë, sè në dy bé nuk mùnd të çojë kend.

§.564. Edhè në bé, qi epet per derë, do të bahet beja per vedi, per gjinden e shpis e per "Sedije".

NYE I NANDËDHETETRETË.

“Beja në krye të djemvet”.

§.565. Beja, qi bahet në krye të djelmvet, njehet nder bé të randa, edhè âsht e ligjshme kah kanûja.

§.566. Po i u lyp kuej beja në krye të djelmvet, do t'a bajë e do t'i a shndoshë zêmren zhgarkuesit.

§.567. Si t'a dajn ditën e bés, zhgarkue si do të shkoj të shpija e të pandehunit, e ky, sà djelm mashkuj të két nen kulm, i mbledhë tubë, u afron krenat, i pshtetë duert mbi krenat e tyne e an én: "Pasha kryet e djelmvet, nuk t'a kam bâ at rreng, per të cillin më jé beditë e as nuk diej sè kush t'a kà bâ!"

§.568. Pertë ksaj beje shgarkuesi nuk kà tager me rrekë të pandehunin me bé tjera.

NYE I NANDËDHETEKATERT.

“Beja me “Sedije”.

§.569. "Maja e bés, âsht "sedija" (s'e dija).

§.570. "Beia t'a nief edhè "sediiën."

§.571. "Beia s'kà skâj, por s'rebân per-bishtnime."

§.572. Sedija âsht një mjet, qi kanûja e kà vû per parim, per me i a rrudhë pêt katundit, qi mos të bahet kush hjekës i gjàs së shoqnis a të kue-j do.

§.573. Sedija lypet pà ndryhsim në çdo bé.

§.574. Edhepsë s'vodh as vrau aj, qi bân bé, por ndoshta kà ndie a edhè din sè vodh a vrau i vllaj a kushrîni a kush tjetër.

§.575. Kur të bahet beja, do të thotë: "as vetë, as kush i shpis s'ême e s'diej sè kush të vodh a ë vrau".

§.576. Prandej kà vû Poroten kanûja, qi, tuj shkue në bé gjith aj nieri, mos njani, tjetri e i treti mùnd të diej ndo'i send kû prej të ndiemit a prej të pâmit të njëj shêji, e sè nuk do t'a shesin shpirtin, tuj e là me bé të rrêjshme një nieri.

§.577. Si të bahet beja me "sedlje", s'kà tager kush me i u beditë mâ per at viedhni a gjak të hupun as të pandehunit e as Porotës. Do të shkojë njeti me bâ hetime per gjâ a gjak të hupun. "Bé mbi bé kanûj a s'bân."

§.578. Po s'muejt kush me bâ bén me "sedije", s'do të shkojë në bé, tuj mendue se gjin-det në peshim para Perendis e sè beja e rrejshme, pose qi kà rrfen kah shpirti, ajo kà ndeshkimin e faqen e zezë permbra, po u hetue.

§.579. Do të flasë me ndonjanin prej Pleqsh, qi t'a ndalë Poroten, të mos shkojë në bé, do t'u kallxojë bakeqin, qi t'a vëjë per udhë të zo'n e gjâs a të gjakut të hupun.

§.580. I zoti i gjâs a i gjakut, permbas hetimevet të pertejme, do t'u lyp arsye si mbas kanûnit.

§.581. Po s'i u vû, i zoti gjâs a i gjakut kà tager me e vû në bé, a, po i duel Kapucari, do t'i pergjegjet detyrës edhè kapucaris.

§.582. "A bén me "sedije", a gjân a cubin.

§.583. Debejen në bé s'e bân kanûja, po s'u gjegj kush me bâ bé me "sedije", kanûja e mban per fâjtuer, prà, a bén me "sedije", a me là gjân, a me kallxue bakeqin, ne mos pasët ky gisht n'at vjedhni a vrasë.

§.584. Parimi i kanûnit s'luen: "Maja e bés âsht sedija", e "Sedija xjerrë gjân".

§.585. "Shka të mirret me bé, i jét atij, qi e muer". "Permbas bejet t'i vëjë kumbonë (berrit), permbas bejet t'a ngasë n'arë (kàn)".

§.586. Janë fjalët e kanûnit, jo pse i pelqen, por pse s'kà si me i a njitë grrêmçin, si të lahet me bé.

§.587. Kanûja jét dalë në këto rasë e prandej kà mbetë flala: "Mos të ndeshët Zoti në berrêjshmin!"

§.588. Per të shmangun të çdo dyshimit të bés së rrêjshme Pleqt e gjygit do të çilin syt, tuj zgiedhë njerz të ndershem per Poronikë të njehun, mbë të cillt varet beja e drejtë.

NYE I NANDËDHETEPESËT.

Gioba e bes së rrejshme.

§.589. Po duel ndo 'i burrë zêmrak, edhè i prin të zot't në gjâ të vet permbas bés së rrêjshme, ajo do t'a lajë gjân të dyfishueme e gioben e bés së rrêjshme, e mbi këta kanûja i a njet vûlen e shnjerezimit brëz mbas brëzit mjé në shtatë faqe.

§.590. Po duel kapucari mbas bejet, Pleqt do t'a shqyrtojn mirë e do t'a rnojn pà të ngutun.

§.591. Si të dalë kapucari i mirë, i drejtë e me shêje të sigurta, cubit a giaksit i brumbullakzohen ne derë Pleqt, Katundi, Poronikët e Kapucari, edhè i zbatojn kanûnin atij berrêjshmit.

§.592. Ndeskhînie mbi bérrêjshmin jânë:

- a. do ti lajë të zott të gjàs dy per nji;
- b. do të lajë kpuçët e Kapucarit;
- c. 100 desh e nii kà, po kje beja më 241 Poronikë, e 500 grosh Derës së Gjomarkut. Po kje beja nen 24 Poronikë, gioben e mêrr katundi;
- d. do të shkojë të Kisha me u zgidhë prej bés së rrêjshme me gjith Poronikë;
- e. do të lajë kà 500 grosh per krye Poroniku, pse u prini në bé të rrêjshme, tuj dhûnue Kishen. Këto të holla cubi do t'i lajë mbi eltër per Kishë.

LIBRI I TETËT

NDERA

KRY I SHTATËMBDHETËT. NDERA VEHTJAKE.

§.593. Kanûni i Malevet të Shqypnis nuk e veçon nierin prej nierit. "Shpirt per shpirt, sè duken e falë Zoti."

§.594. I miri e i keqi kàn nji çmim: Kanûni i mban per burra: "Del i miri prej të keqit e i keqi prej të mirit". "Në kandâr të vet sè i cilli peshon katerqind derhêm."

§.595. N'i prekët kush kuej në nderë, peng a plak per nderë të mârrun s'kà, Kanûja thotë: në daç, fale, po deshte, laje ballin e vrugnuem.

§.596. Nderen seicilli e kà per vedi e nuk mùnd t'i perzihet kush kuej as me e rrethue me pëgje e me pleq. Dy gisht nderë në lule të ballit na i njiti Zoti i Madh.

§.597. "Ndera e mârrun giobë nuk kà". Ndera e mârrun s'falet kurr.

§.598. "Ndera e mârrun nuk shperblehet me gjâ, por a me të derdhun të gjakut, a me të falun fisnikisht (permbas ndermjetsis së dashamirve të mirë).

§.599. I korituni kà deren çilë perkah ndera: peng s'shtron, pleq smêrr, gjygj slypë, giobë s'mêrr. Burri i fôrt mêrr gioben vetë.

§.600. Aj, të cillit i u muer ndera, xêhet i dekun kah kanûj a.

§.691. Ndera i mirret burrit:

- a. Me i thànë kush sè rren facle burrave të mbledhun në kuvend.
- b. Me e pshty, me i u matë, me e shty a me i rà kush.
- c. Me i prishë ndermjetsin a besen.
- d. Me i a dhûnue gruen a me i a hikun.
- e. Me i a marrue armët e krahit a të brêzit.
- f. Me i a dhûnue buken, tui i a ngâ mikun a pûntorin.
- g. Me i a thye Shpin, vathin, kotecin a çerranikun n'oborr.

- h. Me i a ndalë uhàn a detyren.
- i. Me i a luejtë rrasen e vegshit në voter.
- j. Me nje kashaten parpara mikut î mirret ndera mikut.
- k. Me koritë trevezen nder sy të mikut, kùr i zoti i shpis e kruen ulteren a Shpin e lpîn kupen.

**KRY I TETËMBDHETËT.
NDERA SHOQNORE.**

NYE I NANDEDHETEGJASHTËT.

Miku.

- §.602. "Shpija e Shqyptarit âsht e Zotit e e mikut."
- §.603. Miku nuk mùnd të hîjë në shpi, pà bâ za n'oborr.
- §.604. Si të bajë za miku, i zoti i shpis a kush i shpis i pergjegjet e i del perpara.
- §.605. Falet me mik, armen i a mùrr, e i prîn në shpi.
- §.606. Armen i a varë në krrabë, edhè e çon në krye të vendit ké votra.
- §.607. Perpuset zjarmi, lypen edhè drû. "Miku don drû."
- §.608. Mikut do t'i bahet nderë: "Bukë e krypë e zemer".
- §.609. Buka e krypa e zêmra, zjarmi e trungu e do firi per shtrojë do të gjindet gadi per mik në çdo kohë të natës e të ditës.
- §.610. Mikut të lodhun do ti vîhet rreth me të pritun me nderë. Mikut i lahen kambët.
- §.611. Per çdo mik duhet buka si hân vetë.
- §.612. Per mik të mirë duhet kafja, rak-ia e buka e shtrueme me ndo'i send mâ teper.
- §.613. Per mik zemret duhet duhâni, kafja e ambel, rakija e bukë e mish. "Mikut të zêmres i lshohet shpija."
- §.614. Ruj hi në shpi, mikut do t'i mbajësh armen"
- §.615. E mbaitmja e armës âsht:
 - a. shêj burrnije e nderje, edhè pse knaqesh sè t'erdh miku.
 - b. âsht shêj roje, sepsé tui i thànë: "Mirë sè erdhe", ajo do të rrijë pà droje, e sè giin-desh gadi me i dalë zot per çdo rrezik.
 - c. âsht shêj urtije per vedi, pse, 'si ti mârrish armen, edhè në pasët ndoi mende të keqe miku, nuk kà shka të bân si t'a çarmato-sish.

§.616. "Mikut i lshohet kryet e vendit."

§.617. Mikut i lshohet kryet e vendit, Po kje në shpi si edhè po kje në kuvend burrash, porsé në kuvend nuk kà zâ.

§.618. Mikut i lshohet kryet e vendit si per nderë, si edhè qi të jét mâ në të pâm e në shêj si edhè të mos të perzihet nder robët e shpis.

§.619. Si të hîjë miku në shpi, të kà là detyren.

§.620. Po të hîni miku në shpi, gjak me të pasë, do t'i thuejsh: "Mirë sè erdhe!"

§.621. "Miku do të perciellet deri kû të lypë me e percjellë."

§.622. "Miku, edhèpse xên kryet e ven-dit në shpi a kûdo, kurr s'prîn, por do t'i prijsh."

§.623. Miku perciellet edhè me një fini, po kje djalë a vajzë, gjithnji si një burrë a grue.

§.624. Si t'a perciellish mikun deri kû desht vetë me shkue, e solle shpinen me shkue në pûnë t'aride, krisi pushka n'at hov e edhè e vrau, ty nuk të pritët mik.

§.625. Mbas mikut do të hupish pûn-torët, e me bukë t'aride, të mos fikesh e të mos koritesh.

§.626. "Si t'i prîsh mikut, çdo dhûnë fi bajë kuej ky, lypet mbë ty."

§.627. Mikut mos i prij, a, 'si t'i prijshë, do të hapish syt qi mos t'i bajë kuej ndo'i dhûnë a pûnë të ligë.

§.628. Kanûja urdhnon qi të perciellet miku sà mos t'a gjeë ndo'i pûnë e ligë, sà edhè mos ti bajë kuej ndo'i dâm me bukë t'ande.

§.629. Po bani ndo'i pûnë të keqe miku në bukë tande, arsyeja lypet prej teje.

§.630. I dhûnuemi e i dâmtuemi s'âsht në detyrë me ndiekë atë, qi e dhûnoi e qi e damtoi, por i kerset në derë atij, qi e mbajti në shpi e i dha bukë.

§.631. "Buka e làn dâmin."

§.632. Kanû âsht prà, qi t'i prihet mikut, sepsé xêhet sè nuk din rrugë e nuk din a do të ndeshet në mik a n'anmik.

§.633. Do t'i prîjsh, pse jé rojsi i mikut, si me i a largue rrezikun, si edhè me e ndalë prej pûnet të keqe.

§.634. "Buka të nderon, porsé të qet edhè në pûnë." (Buka m'u gjet drej pat thànë dikush.)

§.635. Po t'a dhûnoi buken miku, do t'epsh arsye në kanû per shpi e vath të thyem, per tufë të mârrun e pretime tjera.

§.636. Do të lajshë dâmet e bame prej mikut t'and a tuj vû kumbonen e tufés s'atë në trà, a me të hjekun të kaut të hullis, a me të shitun të rendit të ujit.

§.637. Nderen e dhûnen do t'a dajshë me mikun e të damtuemin do t'a ndreqish.

§.638. Ti do të lajshë e, po muejte me xjerrë gjâ të miku, e ké per vedi, perndryshej të pasët mbetë ngiat: Paç e dhaç thotë kanûni.

§.639. Sikurse jé në detyrë me lypë mikun e prém ashtû jé në detyrë me dhânë arsye, në prefët kend miku në bukë fande.

NYE I NANDEDHETESHTATËT.

Të premt e mikut.

"ndora nuk lshohet".

§.640. "Miku mik, shoqi shoq."

§.641. "Veç një gacë me t'a lypë kush të dera për me kallë çubukun, i a dhae, e e ngau kush, të pritët mik."

§.642. Po të rëndore kush, edhe tuj t'a xënë vetem emnin: "Jam miku i njetij" e edhepa të pasë këndë kurr të dera, po e ngau kush, të jët mik në derë e ftyra t'u vrugnue.

§.643. Po t'a vëndi kush mikun në lojë a t'a shau, ti do t'a mkâmbish nderen e mikut me rrezik të jetës s'atë.

§.644. Po i u pré kuej miku, kanûja i kà lânë dy udhë: a të fiket, a të koritet.

§.645. Atij, qi i u pré miku, çdo send do ti epet me dorë të mâjtë e për rien giu mjé qi t'a paguej mikun.

§.646. Dora e mâjtë me kanû quhet e pandershme, e cilla mërr e nuk ep, me miq nuk falet. Veç i pabesi me të pabesin falen me 'të.

§.647. Me kanû të hershme gjygi e kar-mote më hu të pabesin, e s'e lîte në kuvend burrash.

§.648. I pabesi, qi pret kend vetë a shet kend në besë, grihet katundisht e shkon gjak-hupës.

§.649. Me gojë të kanûnit: baba, vllau e deri kushrinija e dalun fare falet, porsé miku nuk falet (posë me të hîm ndermjet të dashamirvet të zêmres).

§.650. Për mik të prém rrallë sè epet besa; ndermjetsija epet sà të mârrin e t'apin, në hîfët puna në të ndrequn.

§.651. Katundi shoqisho'it i presin mik:

- a. Kùr një shoq shmanget të një shoq e, tuj dalë prej shpije të këtij, e vret a shoqi tjetër a kushdo.
- b. Edhepsé shoq a kushrî me të vramin mikprém, detyrë âsht me lypë shoqinmikun e vram.
- c. Po s'e lypi mikun e vram, edhepse shoq, skà pse del në kuvend burrash, pse jët i koritun e i marruern pergjithmonë e jetës.

§.652. Me ndeshë n'udhë të madhe dy shokë, e, 'si të bâjn do rrugë, kerset pushka edhe vritet njani sish, këtij tjetrit nuk i pritët mik.

Oroe:

Njimend, sè s'i pritët mik, porsé jët i koritun mos me qitë mbë dorërasin. O Shqyptari edhepse bjen në gjak pà gjak, tuj e pague me vrasë mikun e preme, aj s'e mërr ndore at pûnë, fiket me lang e plang, porsé marre s'bân.

NYE I NANDEDHETETETËT.

Të sjellnut e të zot't të shpis me miq në shpi.

§.653. Miku xên kryet e vendit në trevezë (sofer), mandej i hîn ndorja.

§.654. Framurtarit mik i tokon kryet e dashit e mikut shpatulla.

§.655. Po sndolli flamurtari, por Kreu i njij Flamuri, shpatulla i tokon këtij e mikut kryet e dashit.

§.656. Miku do të hjekë rakin e ma i pari do t'u bie duerve në trevezë.

§.657. Me ndollë në trevezë kush i Gjomarkaj e një mik i largët, Flamurtari e dën pergjymës me të Gjomarkain kryet e dashit e shpatulla i jët mikut.

§.658. Famurtari do t'a thejë me grusht kryet e dashit e mikut, s'i t'a két Ipi shpatullen, do t'i a thejë sumbullen.

§.659. Me ardhë për mik i Ohërnjani (i Thkellas) a në Mirditë a në Malsi të Lezhes e me ndollë aty edhe kush i Gjomarkaj, kryet e vendit e xên i Ohërnjani, mandej i Gjomarkaj (Ket pûnë s'e bân kush prej nderjet.)

Oroe:

Këto sjellje duken si lojë, porsé kân shkaktue vrasë të pergjegjme shi në trevezë.

§.660. Kafen e mërr miku, mandej i zoti i shpis.

§.661. Duert në treveze i làn i zoti i shpis, mandej miku.

§.662. Goten e rakis e pin i zoti i shpis e të dyten miku,

§.663. Kashaten e nyjen miku, mandej i zoti i shpis.

§.664. Aj zot shpije, qi e nryete kashat-en perpara mikut, late 500 grosh giobë.

§.665. Aj zot shpije, qi koritte trevezen e vet nder sy tëmikut, late 500 grosh giobë,

§.666. Pushka e shfime per mik të prém nuk kà giobë.

NYE I NANDDHETENANDTËT.

Ndermjetsija.

§.667. Ndermjetsi, si lajmtari, nuk bân faj as nuk xêhet.

§.668. Ndermjetes thirret aj, i cilli hîn per me dà fjalët e kqij a, me shmangë rragen, prej të cillave mùnd të shkaktohet vrasa a ndo 'i rrënim tj eter.

§.669. Ndermjetes mùnd të jët burrë a grue, djalë a vajzë a edhe Prifti.

§.670. Ndermjetes mùnd të hËjë per shpi me shpi, per katund me katund, per flamur me fla-mur.

§.671. Me i u pré ndermjetsija njij shpis së veçanët, vetë e kerkon mikun.

§.672. Me i u pré ndermjetsija njij kak-tundi, katundisht u lypë mikun.

§.673. Me i u pré ndermjetsija njij fla-muri, flamuri mbarë e lypë mikun.

§.674. Me i u pré ndermjetsija Priftit, mikun e lypë Famullija, në të cillen gjindet, a sè flamuri e lypë, po hËni ndermjete n'emen të flamur-rit.

§.675. Prifti, per me dà të keq, hËn nder-mjete jo n'emen të vet, por a n'emen të Famullis a n'emen të flamurit; por vetëm atbotë, kùr mos ti pËnojë fuqija e fjalës fêtare.

§.676. Po s'u inuer para sysh fuqija e fjalës fetare, atbotë Prifti hËn ndermiete si çdo qyte-tas, por, tuj mos bajtë zyria e tij shpatë e litâr, po i u bâ n'asgja ndermjetsija si e çdo qytetasit, katun-di a flamuri do t'a mkambin nderen e tij tuj e lypë mikun e prém.

§.677. Me kênë të vramë njiqind vetë në njânin krah e në tietrin kurrnji, s'i të hËjë kush ndermjete, pushka do të prâjë, zjarmi do të shuhet.

§.678. Me bâ me u qitë poshtë flala e ndermjetsit, ajo lagje, qi të fËlloëj pusken, i a pret mikun ndermjetsit. (Po s'prâni pushka e fjala e ger-gasa permbas ndermjetsis, perzihet lamshi per mnerë, kryqzohet pushka, e grihen aty per aty.)

§.679. Fjalët e dokshme të ndermjetsis jânë: "Leni flalët, or juni, jam ndermjete une! Prani pushken, burra, un jam ndermjete mjé ké të mirremi vesht. Prani pushken, sè katundi..., fla-muri... âsht ndermjete!"

§.680. Ndermjetsi u mërr pëgjet të dyja lagjeve, tui u dà ditën sè kùr e kË do të mblidhen në kuvend, per me u mârrë vesht.

§.681. Po nuk muejt me i ndreqë nder-mjete, pëgjet e të dy lagjeve u lshon në dorë bur-rave t'urtë, e ky atbotë lirohet e del prej ndermjete-sije.

§.682. Ndermjetsija mbaron gjithherë a me të rame diellit a me të mârrun të diellit (me të lem a me prendim të diellit).

NYE I NJIQIDTËT.

Dorzanija.

§.683. Dorzânë thirret aj, i cilli i lidhet kuej per të pergjegjion të njij detyre, të cillen, po s'e lau në vade të caktueme detyrsi, ky bahet dord-hânës.

§.684. Uhasi, 'si të két dorzânë, s'kà nevojë me i shkue në derë detyrsit, dorzâni do të pergjegjet per të: "Dorzânë, dordhânë", thotë kanûni.

§.685. Edhë në dekët detyrsi, uhasit s'i prishte gjâ, per detyrë, qi aj i pat këtij, do të pergjegjet dorzâni: "N'dekët detyrsi, rnofët dorëzani," thotë kanûni.

§.686. Me bâ me u pendue dorzâni e me dashtë me dalë dorzânije, kanûja nuk e lën, sepsé: "Dorzani nuk hîn per me mbajtë në mend, por per me là".

§.687. Dorzani hîn me mirvet, e prandej nuk kà tager me lypë kpuçë as të detyrsi as të uhasi: "Dorzânë e bestâr nuk hîn kush me të holla".

§.688. Detyrsi, kûr lypë kend per dorzânë e, per n'i hîfët ky, faqe burrave i thotë: "Un po të hi dorzânë, por shikjo, sè, po s'e pate nder mend me i bâ gadi të hollat në vade të caktueme, më kallxo qyshë tashti e të bahem gadi me là per ty. T'a dijshtë, sè shnierzim nuk duroj!".

§.689. Po nuk i u pergjegj detyrsi dorzânit, edhë e lën të lidhë qi të lajë ky prej vedit detyren e tij, dorzâni do t'i a apë pengun uhasit.

§.690. Uhasi kà tager me i a dorzue kue-jdo at peng, per me xierrë detyren e vet.

§.691. Dorzani kà tager me bâ vâj në katund kundra detyrsit të keq, e katundi do t'a ngushtoë detyrsin qi t'a shperblejë pengun e dorzânit e t'i a dorzojë të zot't.

§.692. Po s'i bani gadi të hollat detyrsi vetem prei dhunet e kasnecijet, katundi e giobitë permbas randsis së fajit pré presë të bame.

§.693. Po i bani gadi te hollat detyrsi ne vade te caktueme, para sè t'i a dorzojë te zot't do t'a bajë me dije dorzanin.

§.694. Po kje sè detyrsi nuk muejt me i bâ gadi të hollat në vade të caktueme vetem prej skamit, dorzâni do të rrîjë gadi me là per'tê, e ketë me e pritë, sè "Dora e thatë s'kà uratë" e s'kà pse e qet në katund, pse vajin nuk i a veshtron: t'a kishte matë vedin para sè t'i hite dorëzanë.

KRY I NANDËMBDHETËT.

GJAKU E GJINIJA, VLLAZNIMI E KUMBARIJA NË KANU TË MALEVET.

NYE I NJIQIDEPARË.

Gjaku e gjinija e breza Shqyptarësh.

§.695. Vargu i brêzavet të gjakut e të gji-nis, shkon në të pasosun per Shqyptarin e malevet.

§.696. Mahet vllà e fis me të gjith ata, prej së cillësh të parët e tij jânë dà heret a vonë.

§.697. Katerqind zjarmesh me u dà Shqyptari, aj as mêrr as ep, d.m.th. nuk bân krushqi.

NYE I NJIQIDEDYTË.

Lisi i gjakut, lisi i tamblit, nip trungut e nip bijet.

§.698. Brêzat rrjedhin a prej gjakut a prej gjinis.

§.699. Brêzat e gjakut rrjedhin prej ânet të babës; brêzat e gjinis rrjedhin prej ânet të nânës.

§.700. Rrjedhja e brêzavet prej ânet të babës thirret "Lisi i gjakut".

§.701. Rrjedhja e brêzavet prej ânet të nânës thirret "Lisi i tamblit".

§.702. "Nip trungu" a "mesë trungu" thirret aj varg mashkujsh a fêmnash, qi rrjedhun prej plangut të babës.

§.703. Nip a mesë bijash thirret aj varg mashkuish a fêmnash, qi rrjedhin prej bijave të martueme.

NYE I NJIQIDETRETË.

Vllaznimi.

§.704. Vllaznimi, qi bahet tui pî gjak, e ndalon krushqin pergiithmonë ndermjet të vllaznuemve, shpis së tyne e zjarmit të tyne.

NYE I NJIQIDEKATERT.

Kumbarija (Shengjonija).

§.705. Shka âsht gjaku e gjinija per kah krushqija, ashtû âsht edhe kumbarija.

§.706. Kumbarija e Shqyptarit të malevet âsht tri nduersh:

- a. kumbarija e Pagzimit,
- b. kumbarija e Kunorës,
- c. kumbarija e Flokvet.

NYE I NJIQIDEPESËT.

Kumbarija e Pakëzimit.

§.707. Kumbarija e Pagzimit e ndalon krushqin brêz mbas brêzit jo veç nder të pagzuemin, prînden e të pagzuemit e nder ata, qi e peshojn në derë të Kishës, por edhe nder sà rob të két shpija e njanës e të tjetres lagje e të zjarmit të tyne mbarë.

NYE I NJIQIDEGJASHTËT.

Kumbarija e kunorës.

§.708. Kumbarija e Kunorës e ndalon krushqin nder robët e shpis së kumbarve e të shpis së dhândrrit e, qi të plangsohet kumbarija e Kunorës nder dy vllazni e të pershijë edhe zjarret e tyne, kjo pûnë shkon me kumbari të Pagzimit.

NYE I NJIQIDESHTATËT.

Kumbarija e Flokvet.

§.709. Kumbarija e ndrikullija, qi bahet në të rruem e në të mârrun të flokvet hîn në Ildhje kanûnore, qi s'e luan gjâ.

§.710. Kumbarija e flokvet e ndalon krushqin brëz mbas brëzit ndermjet shpis, vllaznis e jarmit të kumbarës e të ndrikulls.

§.711. Ndrìkullija âsht si nusija: si shkon nusja ké prîndët në kohë të caktueme prej kanûnit, ashtû skon edhë ndrikulla në kohë të cak-tueme të kumbara.

§.712. Koha e ndrikullis e caktueme prej kanûnit âsht një muej para së Lidhunash.

§.713. Ndrìkullija nuk mùnd të shtyhet mbi pêsë ditë: Ditët e ndejës së ndrikulls të kum-bara do të jenë gjithherë cub e jo kurr parë, tri a pêsë.

NYE I NJIQIDETETËT.

Sjelljet kanunore në të marrun të flokvet.

§.714. Nun a kumbarë thirret aj, qi mër flokët.

§.715. Ndrìkull a nunë thirret e âma e dialit a e vajzës, të cillvet u mirren flokët.

§.716. Famull a famulleshë thirret djali a valza, të cillvet u mirren flokët.

§.717. Nuni e ndrikulla jânë si vllà e moter e nuk veçohen prej gjindes së shpis.

§.718. Po e mbushi vjetin djali e vajza, nuk u mirren flokët.

§.719. Me dekë fmija pà i u mârre flokët, nuk do të shtihet në dhé, do të thirret kum-bara i shenjuern; po kje larg kumbara, do ti mârre flokët një tjetër, i cilli nuk do të jët prej vllaznijet e fisit të fmis.

§.720. Per të mârrun të flokvet të dialit duhet të jët burrë, e grue per vajzë.

§.721. Prindja e djalit e té vajzës, të cil-Ivet tu mirren flokët, do të bâin gadi buken sà mâ mirë qi të munden, per me nderue kumbaren.

§.722. Kumbara do të vjê me një prej dashamirësh të vet.

§.723. Thirren një trekater shokë per me mârre pjesë në gzim të shpis.

§.724. Si të kënë pî kafé, goditet vendi, kû do t'ulet Nuni e do të gjinden aty veglat per të mârrun të flokvet.

§.725. Lypet karriga, kû do fulet Nuni, kupa me ujë, në te cilin Nuni do të lshojé një asper të rrgjanët, msalla, qi do te shtrohet per të pritun të flokvet, gershànë a brîsk rrues per të qethun a per të rruem të famullit a të famulleshës.

§.726. Si t'ulet në karrigë Nuoi, ni djali i fisit i a pshtetë Nunit në prêhen famullin a famulleshen.

§.727. Nuni do t'î marrë flokët me kët rend:

- a. një çubë në ballë,
- b. në tambzja kà pji çube,
- c. mbas kreje një çubë.

§.728. Si të mirren fjokët, Nuni i bjen ballit të famullit a të famulleshës me gersbàpé tri herë, tu thànë: "Me shndet e jetë të gjatë!" e puthë famullin a famulleshen e, tuj e hjeke prêhni i a ep s'amës Ndrìkulls, e cila edhë mër kupen me asper të rrgjanët.

§.729. Nuni i ep NdrikuIIes 50-150 grosh e jo mâ teper.

§.730. Çubat e flokvet i mêrr e âma edhè i ruen n'arkë.

§.731. Ndrikulla do t'i apë Kumbarës: gjurdi, brekë e mangore, e gjindes se shpis se kum-barës sà të jenë do t'u çojë kuej msalle, kûj ride a kollçikë.

§.732. Pa i u mârrë flokët finis, gershàna nuk do t'i a perkasë kryet, po i u rriten teper flokët, i percullohen me flakë t'unës së pishës.

§.733. Si t'i mirren flokët finis, Kumbara bun at nâtë në shpi të famullit a të famulleshës, ne e nesret çohet e mêrr me vedi ndrikullen e famullin edhè i çon në shpi të vet, kû rrin tri a pêsë ditë, si mbas kanûnit.

§.734. As mort as darsem e as të kremet s'luten pà ndrikull e kumbarë, pà famull e famulleshë.

LIBRI I NANDËT

DAMET

NYE I NJIQINDENANDËT.

Përcaktimi i damevet.

§.735. " Dami kà çmim, por jo giobë".

§.736. Dami lahet permbas çmimit të pleqve a të dy shokve.

§.737. Po u gjet grueja tuj vjedhë drû në mal të huej, me dorë s'perkitet, porsé kmesa e terkuza (teja) i mirret, drût e bame jesin aty.

§.738. Kmesa e tela e mârrun xêhen per shperblim të dâmit e tjeter detyrë skà.

§.739. " Dami ka çmim por jo pushkë."

§.740. Per çdo dâm i lahet dâmi të dâmtuemit, po kje per arë e livadh, per kopshtë a vêshtë.

§.741. Sndeshkohet kush me giobë per dâm të gjâs.

§.742. Po u gjet në dâm kau a lopa, kali, mushku 'a gomari, delia a dhija, nuk mùnd të vriten, por do të çmohet dâmi i bam prej 'tyne.

§.743. Po vrau kush në dâm kàn, lopen, kalin, mushkun, gomarin, dhin e delen, làn gjân.

§.744. Gjaja e gjetun në dâm, a kapet e i çohet të zot't të dera, tui i thànë sè e gjete në dâm e të vîjë me e pà, ase e vên perpara edhè e çon të shpija e jote edhè e ndryn në burg e, si të pleqnohet dâmi, i a kthen gjân.

§.745. "Nji dhé thàn nji vrri". Dhija âsht frymë e keqe; shka të perkasë me gojë, e thàn.

§.746. Po u glet dhija tuj bâ dâm në vêshtë, sà cûgj hardhije të ketë verbue, kanûja kà pré këto dâme:

- a. Cungu i hardhis i verbuem prej dhije nuk bân rrush per tri vjet;

- b. Nji cung hardhije bân rrush sà per dy okë venë e per një okë raki në vjetë;
- c. Hardhija e verbueme prej dhije prà kà gjashtë okë venë e tri okë raki per dâm.

§.747. Sà per dâm t'arës, çmimi i kanûnit âsht: "Njiqind kallzë kallamoqi: një babûne drithë". (Per njiqind kallzë a bîmë të damtueme, do të lajë i zoti i bagtis një babûne drithë.)

NYE I NJIQINDEDHETËT.

Thiu në dam.

§.748. "Thiu në dâm kà pushkë. Po e gjete thin në dâm, bjeri pushkë."

§.749. Po u gjet thiu në dâm pà verza (kulàrkrabza) në qafë, vritet.

§.750. Me një të shfûme a me një të sjellme, gjith sà thi të vriten, dâmi âsht i të zot't të thive.

§.751. Pushka e dytë a edhë e sjellmja e dytë làn thin.

§.752. Porsa t'a vrasë kush tin në dâm, do ti lshojë za të zot't qi të shkojë me e mârre, pse misht i a hàn aj.

§.753. Po e vrave thin në dâm e nuk e bane me dije të zo'n n'at hov, qi të skhojë me e mârre, e mbet thiu aty, sà të fillojë me u prishë do të lahet thiu.

§.754. Si të vritet thiu në dâm, dâmin e bam e làn me krye e i dâmtuemi nuk kà shka lypë mâ, pse vaji nuk i gjegjet në kanû.

§.755. Po hîni në dâm thiu me verza, kà dâmin e jo pushken. Po e vrave, làn thin.

NYE I NJIQINDENNJIMBDHETËT.

Kurtha e ngrefun a laku në kopshtë.

§.756. "Në kopshtë t'êm a ngrefa kur-then a lakun, nuk mùnd të më ndalë kush."

§.757. Në kopshtë të thurun miré, po ngrefi kush kurthen a lakun, nuk âsht në detyrë me i u pergjegjë dâmit.

§.758. Po e ngrefi kush kurthen në kop-sht të shthurun e rà në 'të berri, làn berrin.

§.759. Në katund e rreth 'tij, po e ngrefi kush kurthen, mjé kû kapen gjaj per kullosë e rà në'të ndo'i kâmbë berri, i zoti i kurthës làn berrin.

§.760. Kurtha shtrohet (ngrifet) me të marmet të diellit, e shkrefet a mblidhet a mblohet mirë me të rame të diellit.

§.761. Gjaja e dâme e e mbetun në mal nâten, por rà në kurthë, reziku âsht i të zot't të gjâs, i zoti i kurthës nuk làn gjâ.

§.762. Po u là shtruet kurtha ditën, çdo gjâ, qi të bie me 'të, i zoti i kurthës do t'i pergjeg-jet dâmit.

§.763. Po rà në kurthë nâten qeni e mica, shkojn hupsë, sepsé kerkojn dhén.

§.764. Kurtha e ngrefun në mal, porsé neper shtigje kah kalon gjaja, në rafét ndoi kâmbë berri në 'të, bariu kà tager me coptue kurthen, e i zoti i saj nuk mùnd t'i lypë arsye.

§.765. Po e ngrefi kush kurthen në rrethinë të shpijave të hueja e rà në 'tê gjaja e të zot't të vendit e mbet a me kâmbë të thyeme a edhè cofi në kurthë, i zoti i kurthës do të lajë dy per një.

LIBRI I DHETËT

KANUNI KUNDRA MBRAPSHITËVET

KRYE I NJIZETËT. HJEKSIJA.

§.766. Hjekës thirret aj, i cilli me nder-mjetsi të mbrapshtë e per nen dhé i ep ndimë tjetrit per me bâ ndo'i rrënim a ndoi faqe të zezë tjetër në katund të vet.

§.767. Hjeksi i shokve:

- a. per të hikun të grave bjen në gjak e500 grosh do t'i apë katundit per giobë;
- b. per vrasë bjen në gjak e 500 grosh giobë katundit;
- c. per cubni e per çdo send, qi të vidhet në katund me bukë, me prijë e me msim të hjeksit,si të hetohet, do të lajë gjân mbas kanûnit.

KRYE I NJIZETEPARË. VJEDHNIJA.

NYE I NJIQINDEDYMBDHETËT. Përcaktimi i vjedhnis.

§.768. Në viedhni pershihen:

- a. Cubi, e âsht aj, i cilli vjedhë me dorë të vet një kafshë të huejen.
- b. Simahorët, qi janë ata, të cillt i bahen ndimë e krah cubit në një vjedhni a në çdo mbrap-shti, e ditën e mbrame, po u hetue vjedhnija, do të lajn gjân e huej si mbas kanûnit e mbas pjesës, qi kân marrë.
- c. Buka âsht niaj plang, kû cubat me gjâ të vjedhun hân bukë, ase marrin me vedi bukë, edhè perciellen me gjâ të vjedhun. "Cubi e bukd-hânsi janë një".
- d. Kjori, e âsht aj, i cilli e strofullon gjân e vjedhun. "Paras cubi, paras kjori".
- e. Edhè në mos marrët pjesë në viedhni kjori, ai bahet fajtuer si vetë cubi, pse bahet strofull cubash e vjedhnish.

- f. Gjurma âsht ferkemi, qi bân gjaja, permbas së cillës udhton i zoti i gjâs së viedhun, tuj e çue gjurmen: a mbrenda kufinit të njij katundi a të njij lagjie, a mbrenda rrethit të nji) shpije, të njij oborri a të njij vathi. "Gjurma e vûme, giaja gje-tun".
- g. Fmi, brraca e biramela.
- h. Grabitçori, e âsht aj, i cilli ballas e me perdhûni i a mêrr kuej nji gjâ per ndo'i detyrë.

§.769. Po i u duer gjurma në mal të zot't të gjâs së vjedhun, nuk mûnd të kapë as katundin e aferm, as flamurin, porsé, n'i kjafët zêmra mb'at katund, t'a mundojë qi t'i lahet me bé.

§ 770. Gjurma e prûme mbrenda katundit, po s'mûnd e hetoi cubîn, i zoti i gjâs e lypë mbë katund, e katundi do t'i pergjegjet.

§.771. Gjurma e prûme mbrenda njij lagjie të katundit po s'u hetue cubi, ajo lagje do t'i a lajë gjân të zot't.

§.772. Gjurma e prûme mbrenda rrethit të shpis, t'oborrit, a të vathit, ajo shpi do t'i a lajë gjân të zot't.

§.773. Gjurma e prûme mbrenda rrethit të shpis, të oborrit, a të vathit, ajo shpi do t'i a lajë gjân të zot't.

§.774. Çdo dâm, viedhni e bracni të bame prej fmîsh, bracash e biramelash, po u het-uen, shpija, së cillës i perkasin, do t'a lajn.

§.775. Parimi i kanûnit âsht: "Shka të bâjn të mêtujt (mêcat), burrnimi i shpis do t'a lajn".

§.776. Fmit, bracad e biramelat, edhè ne u gjeshin me bracni në dorë, dora e huej nuk mûnd t'i perkasë (nuk mûnd t'i rrafë),por do të bahen me dije prîndja, e këta do të pergjegjen per'ta.

NYE I NJIQINDETRMBDHETËT.

Grabitja.

§.777. Udha e Zotit s'lân gjâ.

§.778. Kanûja s'bân qi të trazohet kush në shteg të vet. Udha e amdhe s'i a kà ndo'i detyrë kuej.

§.779. Po i pat kush ndo'i detyrë kuej e nuk i ep arsye, vajin do t'a bajë në katund uhasi, e ky do të biejë në mend detyrsin.

§.780. Po u çue kush edhè thei udhen e madhe, tui i a ndalë shtegtarit a kalin, a mushkun, magjarin a ndo'i kâmbë berri, po su vran atyper-aty grabitçari bjen në giobë të katundit mbas randsis së faiit e gjân e grabitun do t'i a kthejë të zot't.

§.781. Po u çue kush, e vetem prei hamendjet, edhè i grabiti kuei a kâl, a mushk, a mægjar, e së mbrami i del i padetyrë i grabitunî, grabitçari bjen në giobë të katundit per të thyem t'udhës së madhe e të zot't do ti a kthejë gjân e çmimin e ditve të hupûna.

NYE I NJIQINDEKATERMBDHETËT.

Preja (Premtimi).

§.782. " Preja mirret me pré."

§.783. Me rà pré, me pretue, me mârrë pré don me thànë me mârrë a me pershi një tufë gjaje në mal, në vrri a edhë në vath.

§.784. Preja të shumen e herës shkakto-het kùr mos të giegjet me i ardhë n'arsye lagja lag-jes.

§.785. Preja nuk shndrohet ndryshei, por a me pré tjetër, a me pushkë.

§.786. Preja ndollë a katund me katund, a flamur me flamur, a edhë nder shpija të veçanta.

§.787. Preja shkaktohet a për kufije mali a bjeshke, a për kullosë. a për ndonjë dhûnë tjetër, me të cillen fyhet një katund, një flamur, a edhë një shpi e veçantë.

§.788. Preja. që bahet në mal, kà gjân të zot't, pà tjetër.

§.789. Preja, që bahet në vath, kà gjân të zot't e 600 grosh giobë për nderë të vathit.

§.790. Preja e pàrrugë kà gjân të zot't e 500 grosh giboë. Përmbas ndermjetsis së dashamirvet e të burravet të dheut gioba falet.

§.791. Po u pretue një tufë e huej në rrugë, në mal e një bjeshkë për kufi, atbotë si katundi si flamuri i perkrahen pretarit.

§.792. Për së pàrrugë, bani e i u për krahe katundi e flamuri, ndermietsija u mârri pëgjë e do të peshohen për Pleqsh si mbas kanûnit.

§.793. Si mbas randsis së fâjit do t'i lahet gioba e gjaja të zot't.

§.794. Po i u për krahe pretarit katundi e flamuri, i pretuemi kà tager me, i rà pré kuej të mundet n'at katund a flamur, për me mkambë nderen e vet e me shpërblje gjân e vet.

§.795. I pretuemi nuk mûnd t'a pretojë as katundin as flamurin, 'si t'a leçisë pretarin e t'a lajë shpi me shpi. Kanûni thotë: "A gjân të zot't, a rugen të lirë".

§.796. Gjaja e pretueme në mal a në bieshkë nuk kà dypërnjahren, për gjân të zot't.

§.797. "Kumbona e tufës nuk mûnd të mirret për."

§.798. Po u muer për kumbona e oçit në mal a në vath, kjo kà nderen sà tufa mârri e sà vathi përçtari do të lajë 500 grosh giobë për nderë, edhëpse nuk muer kurrnjë kâmbë berri.

§.799. Oçit, hânori e vergani e qeni i hekuravet, nuk mûnd të mirren për as për detyrë.

§.800. "Preja për detyrë nuk mirret". Po ndolli kjo pûnë, katundi e flamuri e leçisin për-tarin, po su gjej me kthye gjânë.

§.801. Po e prishi gjânë e pretueme për-tari, ditën e lahes do t'i a kthejë të zot't krye për krye edhë tuj e zgjedhë në tufë të tij.

NYE I NJIQINDEPESËMBDHETËT.

Faji i kobshem.

§.802. Kush vjedhë Shpin e strajcën e mikut, kanûja i kà caktue për giobë "faqën e zezë" e âsht i hjedhun për kuvendit e gjyqit.

§.803. Po e vodh mikun e një shpis dora e tjetër kuej e i shpis tjetër i lypet mikut i për më e shpija e thyeme.

NYE I NJIQINDEGJASHTËMBDHETËT.

Dypernjahja.

§.804. Nder të gjitha vendet, kû mbahet kanûja, çdo gjâ e vjedhun kà dypernjahren: "Dy per një, mjaft qi të hecin me kâmbë".

§.805. Dypernjahja do t'epet jo veç per bagti të trasha, por edhe per bagti t'ima, e per send të vjedhun.

§.806. Dypemjahja do të shperblehet edhe per një të djegun të dhûnshem të shpis, të ksollës, të tbanit, të mullarit të sânes a të kashtës, të gjethit edhe të gardhât.

§.807. Kopshti, veshta e ara e vjedhun kan dypernjahren.

§.808. Gjeli (knduesikadoci) i vjedhun a i vràm, kà gjygjin e prêm: 500 grosh të zot't, per arsye qi: "Knduesi âsht herori (sahati) i të vorfnit".

§.809. Thiu i mbajtun, i vjedhun a i vràm (posë sè n'u gjet në dâm) kà 500 grosh, per arsye qi: "Thiu i ushqyem âsht mbaja e njëj shpis".

§.810. Dy kafshët e permenduna nuk e kàn dypernjahren e as gjelin gjel, as thin thi, por 500 grosh pare të thata.

§.811. Per vegla bulkijet, bi. fj. per um të vjedhun e të hetuem cubi do t'i lajë të zot't aq puntorë sà ditë i shkuen hupës, e umini umî.

NYE I NJIQINDESHTATËMBDHETËT.

Tagri i të zot't të gjasë së vjedhun.

§.812. "Ku t'a gjejë gjân e vet i zoti, e mërr."

§.813. Mbas këtij parimi i zoti i gjâs së vjedhun nuk âsht në detyrë të rrafgohet, sepsé, kûdo qi t'a hetojë e t'a gjejë gjân e vet, aj kà tager me e mârrë.

§.814. Po u vodh gjaja nper mjet të bukës, buka do t'a lajë.

§.815. Po u vodh gjaja nper mjet të kJORIT, kJORI do ta lajë.

§.816. Po u ndoq per gjurmë, aty kû të jesé gjurma, i zoti i gjâs ngulë e do t'i epet arsyeja më kâmbë e më dorë.

§.817. Po bleu kush një giâ të vjedhun, edhe pà diejtë sè âsht e vjedhun, i zoti i gjâs kà tager me e mârrë e shitsi (cubi) do t'i a ktheje ble-sit deri në të mbramin dysh të çmimit, qi muer per at gjâ të shitun, e të zot't të gjâs dypernjahren.

§.818. Pose sè per vjedhin të bame ne Kishë e në Qele, cubi nuk kà giobë as faqe katun-dit as faqe flamurit.

§.819. Po u vodh gjaja në vath, cubi do te lajë dypernjahren e 500 grosh giobë per vath te thyem.

§.820. Po u vodh gjaja ne mal, cubi do te lajë dypernjahren.

§.821. Po u vodh gjaja ne shpi, cubi do te laje dypemjahren e 500 grosh per shpi te thyeme.

KRYE I NJIZETEDYTË.

VRASA.

NYE I NJIQINDETETËMBDHETËT. Prita.

§.822. Prita është një sjellje, me të cillen malet e fushat e Shqypnis u vëin pusijit glaksorvet a kuejdo, qi të két menden me vrà. (Me dalë në, pritë; me ndëjë ne pritë, me vû priten, me rà në pritë.)

§.823. "Së keqes i pergiegjet aj, qi prin ase rrethas."

§.824. Mbrenda flamurit të vet nuk mûnd të mârre kush shokë, per me i dalë kuej në pritë, e, po duel kush, edhë vran kend të flamurit, të gjith biejn në gjak.

§.825. Jashta flamurit të vet, po duel kush në pritë per me vrà kend të flamurit të huei, prisi bien në gjak e jo simpahorët. "Aj, qi prîn, e mêrr gjakun mbi vedi."

§.826. "Kush e ep fishekun, gjakun e bân të ve'n."

§.827. U çue kush edhë mblodh shoke e dashamire edhë i duel në pritë kue), tuj u thànë: të gjithsà pushke, qi t shprazen, jânë të mijat, po u vrà kush, gjakun e mêrr mbi vedi prisi.

§.828. "Pushka c çon giakun tê shpija."

"Pushka të lshon në gjak."

§.829. Po e uhajtî kush pushken e kuej e pà dieje të zot't të pushkës shkoï ky e i duel në pritë kuej edhë vrau nierin, tëhjeksi bjen në gjak e jo i zoti i pushkës.

§.830. Po i muer kush pushken e kuej, tuj i kallxue të zot't, sè kà nder mend me dalë në pritë e me vrà nierin, edhë e vrau, i zoti i pushkës bjen në gjak, sepsé : Pushka e çon gjakun tê shpi-ja.

§.831. "Simahori i pa'gjak bjen në gjak."

§.832. Po duel një edhë mblodh shokë e dasharnirë e i duel në pritë kuej, pà i pasë ky as glak as varrë, edhë e vrau, prisi me gjithë simaherë biejn në gjak.

§.833. Po duel kush në pritë per me vrà gjaksin e vet, me gjithsà shokë e dashamirë të jét, e mêrr gjakun e vet e nuk biejn në gjak.

§.834. Po duel në pritë një tubë burrash, krisi pushka prej ânet të pritëtarvet, porsé nuk vran kend, e n'ai hov krisi pushka edhë prej ânet t'atyne, qi ràn në pritë, n'ai të perziem vritet një prej atyne, qi ràn në pritë, por nuk u vrà prej pushket të pritë-tarvet, këta biejn në gjak mbas kanûnit, sepsé e fil-luen pushken.

§.835. Prita do të fillojë pushken mbë burra e jo mbë gra, fini, mbë shpi e mbë bagti.

§.836. Po qiti pushkë prita mbë gra, fini, shpi a mbë bagti, punon kundra kanûnit e, po nuk e muer në kujdes két dhûnë Flamuri i pritëtarvet, qi t'i ndeshkojë mbas kanûnit, atbotë do të hîjë push-ka shpi më shpi, mandej fis me fis, katund me katund e së mbramit flamur me flarnur.

§.837. Aj, qi dâni me dalë në pritë, do të mârre bukë me vedi si edhë per simahorë.

§.838. Po hinë kund, pa xânë' vend prite e pin kafé, a hângern bukë, a mueren me vedi buken në ndonji shpi të huej, shkuen në pritë edhë vran nierin, shpija e të vramit e kerkon per gjak Shpin, qi u dha bukë.

§.839. "Pushka e buka e dhânun me dieje të vrasës, i sjellin gjakun atij, qi e ep."

§.840. Po u çue kush me i dalë në pritë shoqit të vet e per simahorë mbledhë shoqin, po vran kend, si prisi si shokët simahorë biejn në gjak me at shpi, po kje sè duelen faqe.

§.841. Po u çue kush prej Mirdite me i a vû priten ndokuej në Thkellë a në Malsi të Lezhes a njeti e per simahorë mërr shokë e dikend prej flarnurve të permendun, aj, qi u prîni, bjen ne gjak.

§.842. Po i thà kush kuej qi t'i dalë në pritë ndokuej e t'a vrasë, tuj i folun besen, sè në ditë të pajtimit t'atij gjaku do të laj çmimin e gjakut, e aj permbas besës së dhânun, shkoi edhë vrau shi atë, qi i thà aj, e së mbramit e lën në qull e nuk i u pergjegj,me të holla, dorërasit jët në gjak, e atij, qi e shtini, i digjet shpija per presë, qi i bani e 100 desh e nji kà giobë.

NYE I NJIQINDENANDËMBDHETËT.

Dorërasit.

§.843. Dorëras thirret aj, i cilli vret kend me dorë t'vet.

§.844. Dorërasit, porsà t'a vrasë nierin, do të çojë fjalë sè e vrau aj e mos të hutojn mendsh prindja e të vramit.

§.845. Dorërasit do të çojë me lypë besë.

§.846. Dorërasit, po muejt vetë me e sjllë marë te vramin, mire; perndryshej mbe kedo, qi të ndeshet, do t'i thotë qi të shkojë me e sjllë marë e armen me i a pshtetë të kryet.

§.847. Dorërasit nuk guxon mëtë marrë armen e të vramit, po bani kët faqe të zezë, aj bjen në dy gjaqe.

§.848. Dorërasit i prîndës së vet grihet prej fisit a katundisht.

§.849. Dorërasit kà të luejtmën nâten aty, kû t'a çile drita, do të struket.

NYE I NJIQINDENJIZETËT.

Simahori.

§.850. Simahuer âsht aj, i cilli i ep dorë dorërasit, tuj i ndihmue a në vrasë a në viedhni a në të kryem të çdo mbrapshtije tjetër.

NYE I NJIQINDENJIZETEPARË.

Bestari.

§.851. Bestarë janë ata, qi hijn të prîndja e kushrinija e të vramit, per me xjerrë besë per dorërasin e per shpi të tij, janë mproj-tarët e dorërasit e të shpis së tij, qi mos t'i gjejë gjâ në vade të besës.

§.852. "Dorzânë e bestar nuk hîn kush me pare."

§.853. Tuj kënë nji nevojë uhazishte, kanûja nuk don qi të marrin opanga ata, qi hijn dorzânë e as ata, qi xjerrin besë per ndokend.

NYE I NJIQINDENJIZETEDYTË.

Besa.

§.854. Besa âsht nji vade liriye e siguri-mi, qi shpija e të vramit i ep dorërasit e shpijarvet të tij, tuj mos i ndjekë per gjak perkohsisht e mjé në vade të caktueme.

§.855. Me çue gjind per besë është kanû, me dhânë besë është detyrë e burri.

§.856. Shpija e të vramit, po i dha besë dorërasit, ky edhëpse e vrau, do të shkojë në mort e në gjâmë me percjellë të vramin deri në vorrim e me ndëjë per drekë. Kio besë ngjatë 24 orë.

§.857. Po s'shkoi dorërasit ne gjâmë e ne drekë permbas besës së dhânun, nuk i xëhet per shburrim shpis së të vramit, edhë në mos i dhashtë besë, tuj kënë sè dorërasit i a shtoi dhunën mbi dhunë.

§.858. Permbasi të hîjë i vrami në dhé, katundi kà tager, mbas kanûnit, me i a xjerrë besen dorërasit e shpijarve të tij.

§.859. Besa e katundit është tridhetë dit-shem.

§.860. Po ngurroi shpija e të vramit e s'u gjegj me i dhânë besen katundit, dorërasit me gjithë shpijarë e kushrîni te dame zjarmit do të rrijë mshilë.

§.861. Kurrkush tjetër nuk mûnd të bije me i a xjerre besen dorërasit e shpija e të vramit nuk mûnd t'i ape kuej besen, per pà ndreqe katundin e vet.

§.862. Si t'a ndreqë katundin e vet shpi-ja e të vramit, atbotë u çilet udha miqvet e dashamirvet per me lypë besë per dorërasin.

§.863. Po e çili besen e fisit shpija e të vramit, gjith sà fiseve të jenë në katund të tij do t'u apë besë as mâ pak as mâ teper.

§.864. Po u çue një mik edhë i shkoi shpis së të vramit per besë e kjo e percjellë me "Mos m'eia mâ" e nuk i dha besë, s'kà pse i shkon mâ.

§.865. Po u çue një mik tjetër edhë i shkon per besë shpis së të vramit, e kjo e percjellë me "Per tash s't'ap besë, 'sè nuk e shof gjasen", mâ të paren besë, qi dâni me dhânë, këtij do t'i a apë, tuj lânë m'anesh miq e dashamirë zemret.

§.866. Po pat besë shpija e dorërasit, të rrijn me mend e me nierzi në pûnë të vet, të ruhen si burrim si edhë granija e mos t'i shkaktajn dâme as trazime, per në kioshin ngiatas me shpi të të vramit e mos të shesin kreni.

§.867. Po u prû keqas shpija e dorërasit ndaj Shpin e të vramit, katundi bashkë me dorzânë t'a qortohtë e, n'e lypët nevoia, të ndeshkohet me giobë e t'u kputet besa.

§.868. Kanû burrimjet por edhë detyret është të mos perbuzet kush në Shpin e të vramit, edhëpse e mjerë e e thame krahësh.

§.869. Mos të trimnohet kush me i pri gjaksit e me luejtë me 'tê neper katund të shpis të të vramit, kanûja thotë: "Giaksin rueje e mos e per-ciell faqe shoqit të shpis së të vramit". "Gjaksi e kà të luejtmën nâten, e aty, kû t'a çilë drita, të struket". "Si të bie në glak nierit, të hikmen e të mshefmen i kà per deytrë".

§.870. "I dâmi zjarmit jashta 24 orvet nuk i ruhet mâ gjaksit".

§.871. Kushrinija e dâme me zjarm prej dorërasit mbrenda 24 orve të vrasës do të ruhen, sepsë, po i vrau shpija e të vramit, e mërr gjakun e vet.

§.872. Po pshtuen pà u vrà mbas 24 orësh, do të dorzaniten me shpi të të vramit e do të jenë të lirë në punë të vet.

§.873. Po vran kend prej kushrinis së dâme shpija e të vramit mbasi të kalojn 24 orët, ajo nuk mérr gjak, por bjen në giak.

NYE I NJIQINDENJIZETETRETË.

Besa e gjasë e e çobanit.

§.874. Besa e gjâs e e çobânil âsht ajo, qi dy a mâ flamure vëjn nder vedi me pelqim të niani tjetrit.

§.875. Tuj vû két besë, flamurtarët me Krenë e djelmni, i caktoin udhen udhtarit, lajmtar-it, si edhë bariut me gjâ.

§.876. Udhtari e lajmtari i njij flamuri, qi kà pûnë në flamur të huej, nuk mundet me i kalue caqet të kufizueme prej dy flamurve në të lidhun të besës së gjâs e të çobânit.

§.877. Udhtari e lajmtari, posë së nuk mùnd të shmangin udhen, ata as mùnd të hiin në shpi tjetër, 'si të vëjn kamben në flamur të huej, por do të shkoin fill e të shpija e Flamurtarit të vendit.

§.878. Po pat per të krye pûnen e vet udhtari, a pûnen e flamurit lajmtari, ata nuk mùnd të dalin neper flamur të huej vetem, por do të jenë të percjellun a prej Flamurtarit të vendit a prej ndonjij nierit, qi tu apë vetë Flamurtari.

§.879. Si tuj shkue, si tuj dredhue urd-htari e lajmtari do t'udhtoin per udhë të madhe e pà shkapercye caqet e dâme prej flamurve me besë të gjâs e të çobânit.

§.880. Po e gjet giâ udhtarin, lajmtarin a barin, pà dalë prej flamurit të huej, a tuj kullotë gjân nder copë të dâme, ata priten në besë te gjasë e të çobânit.

§.881. Presa në besë të gjasë e të çobânit kà këto ndeshkime e giobë:

- a. dorërasit do t'i lajë shpis së të vramit 22 qese per gjak,
- b. flamuri i dorërasit i djegë tri kulla dorërasit, po s'pat tri kulla të veta dorërasit, do të digjen: kulla e dorërasit e dy kulla tjera të kushri-ive të ngiatë të dorërasit, po s'pat kushrij të ngiatë, edhënjiqind brêzash në kjoshin, do t'u digjen kul-lat.

§.882. Flamuri i dorërasit e sodumë pasunin e dorërasit me bîme e me dhé, me gjà e me gjithshka të két.

§.883. Po e shmangu udhen udhtari a lajmtari, a i kaloi caqet bariu me gjâ, ne i vrafët kush, s'i priten miq besës së giâs e të çobânit, por atij, prej shpis së të cillit duelen, e me shpi të tyne bjen në gjak dorërasit si mbas kanûnit.

§.884. Po preku kush tufen e gjâs në mal e rider caqet e shenjueme, cubi bjen në ndeshkime e giobë të permenduna, pse e preu në besë të gjâs e të çobânit.

§.885. Dorzânët e besës së gjâs e të çobânit, jânë Flamurtarët, Krenët e Djelimnija e Flamurve të lidhun në két besë.

Oroe:

Mbas tregimeve, qi diftohenprej popullit të Malevet të Shqypnis (mbi të cillat tash falsim në

rreshtim të tregimeve të ndryshme), dën kjartas sè "Besa e gjâs e e çobânit" âsht shum e vjeter, e sè do të jét kênë mbajtë para sè kà fillue me vjellë flakë grykëholla (pushka).

Vendevende edhè sot mbahet besa e gjâs e e çobânit; si bj.fj.nder Malet e Gjakovës: Nikai, Mertuer, Gash, Krasniqe e njeti. Nder Malet e Dukagjinit: Shalë, Shosh, Kir, Gjaj, Plan e Toplanë; nder Malet e Pukës, të Mirditës, të Thkellës, të Malsis së Lezhes e kah Kurbini, edhèpse sot nuk mbahet mâ kjo dorë besë, permbas tregimevet, qi na kàn diftue Pleqt e këtyne vendeve, heret edhè këto krahina i kà pase pershi besa e gjâs e e çobânit.

NYE I NJIQINDENJIZETEKATERT.

Gjaku.

§.886. Në kanû të Malevet të Shqypnis gjithasà djelm të lein, njehen të mirë e nuk veçohen njani prej tjetrit.

§.887. Çmimi i jetës së nierit është një, si për të mirin si edhe për të keqin.

§.888. Seicilli mbahet i mirë edhe i thotë vedit: "Jam burrë" e i thonë: "A jë burrë!"

§.889. Me këne veçim gjaqesh, kanûja nuk kishte dieit me i a gjetë vangun pûnës prej ple-qnish e pëgjesh në peshim të të mirit e të keqit, tuj këne së seicilli mbahet rrumbull katerqind derhëm n'okë të vet.

§.890. Me pasë lânë shtegun e veçimit të gjaqevet, të keqin për dukë e për fisnikifirukun- kishin me e vrà edhe pà pûnë, ishin shtue vrasët, 'si mos të kishte dalë kush me lypë arsye për vrasë të të keqit e të firukut.

§.891. Prandei "Gjaqet i là Leka si nja-nja: del i miri prej të keqit e i keqi prej të mirit". Shpirt për shpirt, 'sè duken e falë Zoti".

§.892. Kush të vras nierin prà, kje burre a grue, djalë a cucë a edhe fërishte djepi, i mirë a sherntim për dukë, krye, plak a sterplak, i pasë a i pàpasë, fisnik a firuk, ndeshkimi është një doret: për vrasë të mashkullit 6 qese, 100 desh e gjysë kau giobë.

§.893. Kush të shitojë nierin, çmiml, i permendun në 892 pergjysmohet si për mashkull si për femën.

§.894. "E shituemia shkon mbas kerçikut, a si t'i a prejë mjeku" (Çmimin e mjekim-it si t'a prejë mjeku).

§.895. Pajtimi i gjakut a i varrës, qi bahet me këne e djelm, nuk kà tjetër për posë 6 qese për gjak e 3 qese për varrë. Pajtimi i gjakut a i varrës, qi bahet me ndermjetsi të dashamirvet, përmbi 6 a 3 qese lypin edhe të prishunat e mjekimevet.

§.896. Të ramt në gjak, po u bâ vrasa në katund, dorërasit me mashkullim të shpis edhe fer-ishte djepi në kjoftë do të bahen e do të dalin prej katundit e do të shkojnë ndër miq, për me i u shmangë rrezikut të vrasës.

§.897. Me grani të dorërasit slà pûnë shpija e të vramit, sepsë "Grueja e Prifti nuk biejnë në gjak".

NYE I NJIQINDENJIZETEPESËT.

"Gjaku shkon për gisht".

§.898. Në kanû të veter të Malevet të Shqypnis vetëm dorërasit bijte në gjak, ase aj, i cilli tëhiqte, shkreppte e shprazte pushken a çdo armë kundër nierit.

§.899. Shpija e të vramit nuk mujte me ndjekë as me vrà tjetërkënd prej vllazensh, nipash a kushrijsh të gjaksorit, pos gishtit dorërasit.

§.900. Kanûja e vonshme përshin mashkullimin e shpis së dorërasit një në ferishte djepi, kushrinin e nipat e ngiatë, edhepse të damë, për për 24 orë, në valë të gjakut , e mbas 24 orësh do t'u qitte dorzânë shpija e të vramit

NYE I NJIQINDENJIZEGJASHTËT.

“Gjaku per gjak me mbetë”.

§.901. Kur të vrasë shoqi shoqin dy vetët, qi u fjalisen, e biejn të dy dekun, jesin krye i per krey, ase gjak per giak.

§.902. Shpijat e të vramvet nuk mûnd të shtyhen në fjalë, as nuk mûnd të lypin shperblime lagjja lagies. Do të dorzaniten mbas kanûnit.

§.903. Po mbet niani i vràm e tjetri i shituem, atbotë i shituemi do t'i a kthejë tepricen e çmimit të gjakut të vramit.

§.904. Po m'a vrau kush têm vllà un u çova edhè e gjuejta nji të shpis së dorërasit, tuj e shitue nji herë e mjé në njizet herë, së mbramit drodha pushken edhè e vrava të vllan e këtij a mun dorërasin e t'êm vllà, të gjitha varrët do të pleqno-hen e do të lahen, e i vrami jét krye per krye me t'êm vllà të vràm.

§.905. Po vrava atê, qi paçë shitue njizet herë, varrët hupin, e jesin gjak per gjak me të vramin.

§.906. Po qita mbë kend edhè vetem e gervishta në krye, i kam 3 qese per varrë.

§.907. Po i rashë kambës i kam 750 grosh.

§.908. E shituemja në brêz e perpjetë kà 3 qese, në brêz e teposhtë kà 750 grosh.

NYE I NJIQINDENJIZETESHTATËT.

“Gjaku per faj nuk jet”.

§.909. Çdo faj, qi fi bajë Shqyptari Shqyptarit, tager kà me e mundue me pleq e me pëgje, orsé nuk mûnd t'a vrasë, 'sè "Gjaku per fâj nuk jét".

§.910. Po më shau kush, e un e vrava, i a kam giakun.

§.911. Po erdh kush me m'i dhânë zjarré shpis, a ksollës, a tbanit, un e prita edhè e vrava, îkarn giakun,

§.912. Po erdh kush me të vjedhë, edhè e shef tuj t'a zhberthye deren, e vrave, i ké giakun.

§.913. Erdh kush me t'a dliirë vathin, e shef tuj t'a vû tufen e gjasé perpara, rrane me xjer-rë gjânë tande e atij s'i lodhet mendja me t'a lshue, po e vrave, bjen në gjak.

§.914. T'u mbat kush a të rà, ti e vrave, bjen ne gjak.

§.915. Të hypi kush në qafé, edhèpse jânë dy duer per nji krye, po e vrave, i ké giakun.

Oroe:

914 e 915 peshohen mbas rand-sis së fajit.

NYE I NJIQINDENJIZETETETËT.

“Gjaku s’bahet giobë”.

§.916. "Gjaku gjak, gioba giobë, thotë kanûja."

§.917. Gjaku s'hupë kurr.

§.918. Në çdo faj me i rà shpis së dorër asit shpija e të vramit, do të gjyqjohen e do të pleqnohen edhe me pëgje, ne e lypët nevoja; prose faji jët gjithherë faj, e shpija e të vramit do t'a perligjë Shpin e dorërasit, 'si t'a shofin me udhë pleqt.

§.919. Në çdo giobë me rà shpija e të vramit, gioben e làn giobë, porsé giakun s'mùnd ti ia hupin a giobë s'mùnd ti a bâjn edhepse shpi e ligë edhe e lânun.

NYE I NJIQINDENJIZETENANDËT.

Gjaku per punë të ligë.

§.920. " Ata, qi kàn shtat e dhûnë bashkë, po u vran të dy në pûnë të keqe, shkojn gjakhupës."

§.921. Parimi "Gjaku per faj s'jët", në dhunim të gravet e bjerrë fuqin e vet.

§.922. "Mikun e prém, armët e gruen e dhunueme, kanûja s'i perket."

§.923. I marruemi e e marruernja vetem atbotë shkoin giakhupës, kùr të vriten në pûnë e në mndyrë të keqe e me një pushkë.

§.924. Prindja e të marruemve nuk mùnd t'i kerkojn per gjak por do t'i apin dorërasit fishekun e prishun me "Të lumët dora"!

§.925. Do të qesin dorzânë, sè gjaqet e të marruemve nuk do t'i kerkojn perjetë.

§.926. Po i kjau zêmra prîndes së të vramve, sè dorërasit nuk i kà vrà në pûnë të dhun-shme, gjygi i shenjon bën mbas kanûnit.

§.927. Po e là Porota mbrendë, dorërasit jët në dy gjaqe e në giobë mbas kanûnit.

§.928. Po pshtoi njana lagje pà u vrà edhe hiku, dorërasit, qi i gjet në pûnë të keqe, nuk mùnd t'a vrasë mbrapa, 'sè bjen në giak, e lagje së vrame giakun do t'i a lajë.

§.929. Po duelen me marre grue e vajzë a cucë, e po pshtuen pà u vrà hiken në dhé të largët, ata i leçitë Flamuri per jetë.

§.930. Po u hetue aj, qi i koriti edhe i vûn rrethin si këtij si edhe të marruemeve, fisi, katundi e Flamuri i grin të dy, tuj jau bâ giakun giobë.

§.931. Grueja e vëjë a cucë, qi delshîn me marre, do të digjeshin per së gjalli në grumbull të plehit. Ase i vejshin ndermjet dy turrave drush të ndezuna e a i bajshin me kallxue simahorin, a i leishin të shkrihen per mnderë ndermjet dy zjarmesh. Me kênë sè mbrijsin me i a xjerrë fjalen sè cilli e koriti, atbotë i vejshin rrethin edhe simahorit, edhe i grijsin bashkë.

NYE I NJIQINDETRIDHETËT.

Vrasa pa hiri.

§.932. Vrasa pà hiri nuk e kà të ndjek-men me pushkë. Dorërasit làn giakun e dorzanitet.

§.933. N'at gjak të xet dorërasit do te largohet e te rrîjë mshefët mjé qi të mirret vesht puna mire.

§.934. Hin gjindja e urtë e, 'si të verte-tohen sè pernjimend kie pà hiri vrasa, qi u bâ, dorërasì lòn çmimin e gjakut edhè dorzanitet.

§.935. Me vrà kush edhè pà hiri gruen me shtat xânë, posë 3 qesevet të gjakut të grues, i a presin edhè barrés 3 qese.

§.936. Po u perpush dorërasì per 3 qese te barres, kanûja e ep me çilë të vramen, per me pà pale a pat djalë a vajzë.

§.937. Po pat djalë, dorërasì do të lajë 3 qese per gjak të grues e 6 qese per gjak të dialit: po pat vajzë, posë 3 qesevet të grues së vrame, do të lajë edhè 3 qese të vajzës.

§.938. Vrasa pà hiri nuk kà giobë.

NYE I NJIQINDETRIDHETEPARË.

Vrasë me dorzani.

§.939. Me bâ me u ngatrrue nder vedi shpija e dorerasit e shpija e të vramit mbas gjakut të pajtuem, dorzanvet u duhet me hî në flakë e nuk do të bâjn qi t'u dhunohet êmni e dorzanija.

§.940. Po krisi pushka ndermjet tyne, Dorzânët do të kerkojn mikun e prém prej lagjes, qi nisi pushken. "Gjaku shkon per gjak".

NYE I NJIQINDETRIDHETEDYTË.

Pushka ndjekë gjaksin.

§.941. "Pushka e nisun kà giobë". "Pushka e paré kà giobë".

§.942. "E shkrepnja kà giobë."

§.943. Po u fjalisen dy vetë e njani e dredhë pushken mbë tietrin e e shkrepë, por s'i ndezë, po s'u vran n'at valë, i pari, qi shkrepì pushken, bjen në ndeshkim të giobës.

§.944. Po e shkrepì i pari pushken e nuk i ndezi, i dyti i ndej gati edhè e vrau, ky bjen në gjak, por jo në ndeshkim të giobës, sè "Pushka e mbrame nuk jét me të paren".

§.945. Me shkrepë pushka pà hiri, i zoti i pushkës bien në gjak, po vrau a shitoi kend.

§.946. Po hîni kush në shpi të kuej e, porsà t'a vjerrë pushken në krrabë, i kputet rrypi, shkrepë pushka edhè vret ndonji të shpis a kedo, i zoti i pushkës bien në gjak.

§.947. Po e là miku pushken të ngrefët edhè shkrepì e vrau kend, i zoti i pushkës bien në gjak.

§.948. Po e vûer miku pushken'në krrabë e kjo u thye e rà pushka në tokë, shkrepì edhè vrau kend, i zoti i krrabës bien në gjak.

§.949. Kuji e krraba jânë vû per të vjer-run të pushkvet, prà i zoti i krrabës a i kujit do t'u vete menden e mos t'i lete t'u brejshin prej krijet.

§.950. Po u vrà kush e mbet dekun në ni i kra e në tjetrin u shituen dy vetë, jesin gjak per gjak nji gjak, dy varrë.

§.951. Po vrau kush gruen me shtat xânë. kanûja e ep qi të çilet e po, pat djalë, dorërasì, posë giakut të grues, do të lajë 6 qese per giak të djalit; po pat cucë, do të lajë 3 qese per fmi e 3 qese per t'âmen.

§.952. Pushka e shtëme per mik të prém të lshon në gjak, por jo në giobë.

§.953. Pushka e shtëme per grue a cucë të dhunueme s'kà as gjak as giobë.

§.954. Pushka e shtëme per armë të mar-runu, bien në gjak, por jo në giobë.

§.955. Pushka, qi vret pà hiri, kà gjakun gjak, por s'kà giobë as të ndjekmen.

§.956. Pushka e shkrepun mbë kedo kà giobë.

§.957. Per çdo vrasë: 6 qese per gjak, 100 desh e 1 kà giobë Flamurit e 500 grosh derës së Giomarkut t'Oroshit (per Mirditë).

NYE I NJIQINDETRIDHETETRETË.

Kush vret vendin, shkon gjak-hups.

§.958. Po vrau kush vedin, gjaku i shkon hupës.

§.959. Shpija e vetvrasti bjen në globë, 'sè giobitë vedin me të bjerrun të njëj njerit e me të prishunat e drekvet.

§.960. Po vrau i vllai të vilan, gjakhupës shkon, porsé gioben e Flamurit do t'a bâjn si mbas kanûnit.

§.961. Po vrau i biri t'an, s'e ndjekë kush, porsé i biri, dorëras, grihet a prej fisit a edhe katundisht.

§.962. Me vrà i biri tâmen, bjen në gjak me prîndët e s'amës.

§.963. Me vrà i shoqi të shoqen, bjen në giak me prîndt e grues.

§.964. Me vrà e shoqja të shoin, prînd-ja e kësaj biejn në gjak. (Ka ndollë qi prindja e kà gri të bin, qi bate két shemtim.)

NYE I NJIQINDETRIDHETEKATERT.

Shkuesija e gjakut.

§.965. Shkues i giakut thirret aj, i cilli perpiqet té shpija e të vramit, per me e pajtue dorërasin.

§.966. Shkuesi i gjakut, po i duel në krye pûnës, kà tager në kpuce.

§.967. Kpucët a opangat e shkuesit per-bahen prej 500 groshësh.

§.968. Kpucët e shkuesit të gjakut i làn shpija e dorerasit.

NYE I NJIQINDETRIDHETEPESËT.

Pajtimi i gjakut.

§.969. Pajtimi i gjakut bahet dy mndyrësh:

a. me të himë të dashamirvet të shpis së të vramit e te Famullitarit

b. me të dalun të Krenvet, të Derës së Gjomarkut e ë djelmvet të Flamurit. Në két rasë per çdo vrasë Dera e Giomarkut t'Oroshit mirrte 500 grosh.

§.970. Në të dyja këto rasë dorëzanët e kanûnit jânë të domosdoshem.

§.971. I zoti i gjakut, posë çmimit të caktuem per gjak, kà tager me lypë një hutë (mar-tine) në krah të cillitdo, qi t'a ngulë synin e dorërasit është në detyrë me i a prû aty.

§.972. Pa u ndreqë puna e gjakut, pà hi Dorzânët e duhshem, pà u caktue vadet e të hollavet të gjakut, trevezat e bukës nuk shtrohen e buka nuk hahet.

NYE I NJIQINDETRIDHETEGJASHTËT.

Dorzanët e gjakut.

“Dorzanë e bastar nuk hin kush me pare”.

§.973. Dorzânët e gjakut i zgjedhë shpi-ja e dorërasit.

§.974. Dorzânët e gjakut janë ata, qi hijn per me mbajtë larg çdo të persritun mnijet e ziar-mit, qi kishte me muejtë me u ndezë ndermjet shpis së të vramit e dorërasit.

§.975. Dorzânët e gjakut, 'si të hijn një herë, nuk dalin mâ.

§.976. Dorzânët e gjakut kân tager me i mbajtë në fre ata, per të cillt kân hî, e, po nuk vjeften kshillet e qortimet miqasore, kân tager me u a rrudhun pëjt edhe me kercnim, po luejten.

NYE I NJIQINDETRIDHETESHTATËT.

Dorzanët e të hollave të gjakut.

§.977. Dorzânët e të hollavet të gjakut i zgjedhë shpija e të vramit.

§.978. Vadet e të hollavet të gjakut i caktojn Pleqt e burrat e urtë, qi ndollen aty.

§.979. Vadja e caktueme e të hollavet të gjakut as shtyhet, as luhet.

§.980. Me bâ me dalë mendësh dorërasit e me nisë me lueit me Dorzânët e të hollavet të gjakut e me i sjellë me sotnesër, do t'i a çojë të zot't të gjakut të hollat në vade të caktueme e detyrsin e qesin në katund, i cilli do t'a ngushtojë lasin e keq me i u pergjegjë detyrës e, po e lypî arsyeja, mûnd t'a giobisin.

§.981. Të hollat e gjakut do t'i epen shpis së të vramit nper dorë të dorzanvet e jo kurr drejtper drejt prej dorërasit.

NYE I NJIQINDETRIDHETETETËT. Buka e gjakut.

§.982. Buka e gjakut është ajo, kûr ndermjetsit e pajtimit të gjakut me disà prej gjini-jet, shokësh e dashamirësh të zot't të gjakut t'i shkoin në derë dorërasit per pajtim të gjakut e të hajn buken e gjakut të paituem.

NYE I NJIQINDETRIDHETENANDËT.

Kryqi në derë.

§.983. Kanû është, 'si të vëhet per fije pajtimi i gjakut e, 'si të bahet buka, të hijn Dorzânët si të gjakut si edhe të të hollavet e të bahet kryqi në derë të dorërasit prej të zot't të gjakut.

§.984. Kryqi në derë është shêji i gjakut të pajtuem.

§.985. Kryqi xieret në gûr të prakut t'eper të derës së shpis a nder pregjet e krahvet të derës.

§.986. Kryqin në derë do t'a xjerrin dora e të zot't të gjakut.

§.987. Hekurin sqeparin , me të cillin u xuer kryqi, kanû është me e hjedhë mbi pullaz të shpis së dorërasit.

NYE I NJIQINDEKATERDHETËT.

Vllaznimi (Me pi gjak).

§.988. Si t'u pajtohen zemrat shpijavet të dorërasit e shpis së të vrnarit. Pijn giakun e shoqi shoqit.

§.989. Marrin dv gota të vogla, i mbushin pergyimsash me ujë a me raki, çohet ndoqii prej dashamirësh e u lidhë dy gishta të vog-jel, i shpojn me gjylpané, tuj bân me lshue ka' një pikë veçmas nder dy gota.

§.990. Mbasi t'a perziejn gjakun ase, mbasi t'a tundin mirë, i shndrojn gotat, me me duer kryqzue, i a kojn shoqishoqit, tui e pî giakun e njanitjetrit. Nder njiml pergzime qesin pushkë e bahen si vllazen te ri njij nânet e babet.

LIBRI I NJIMBDHETËT

KANUNI I PLEQNIS

NYE I NJIQINDEKATERDHETEPARË.

Tagri e detyra e Pleqvet.

§.991. Plaku i pengut nuk mûnd t'i lypë të falmet e të premet e kanûs, pà e ndreqë pûnen.

§.992. Pleqt janë a të parët e vllaznive a Krenët e fiseve, zyra e të cillvet është e pshtetun në themel të tagrit kanûnar.

§.993. Pa këta nuk mûnd të bahet ndo'i kanûn i ri e as kurnji gjygj a pleqni, qi do të per-shijë a një vllazni, a një fis, a edhë një katund e Flamur.

§.994. Pleq thirren edhë burrat më za per urti e qi janë regjë nder gjygje e pleqni.

§.995. Per pûnë të veçanta e per të kapme të posaçta, edhë të permendunt mûnd të mirren per pleq pëgjesh e gjygii i bam prej 'tyne është i njoftun prej kanûnit, mjaft qi të pleqnojn mbas këtij.

§.996. Pleqt e Kanûs kân tager me shmangë çdo rragë e kercnim damesh e vrasat, kû me urti, kû me fuqi bashkë me katund e nder kerc-nime të randa fôrt do të lypin krahin e Krenvet e të djelmvet të Flamurit, per të pruin ne mend të dalunin mendësh.

§.997. Pleqt kân tager me mbledhë katudnin, kûr mos të due kush me i ndëjë gjygjit të folun mbas kanûnit e pà krahambajtje.

§.998. Per pleqni të vogla do të mirren Pleqt në katund permbas vllaznijet e fisit.

§.999. Pleqt e mârrun per me bâ ndo'i pleqni, aty e n'at hov, qi t'u apin zabuken të fjal-isunt, tager kân me bâ gjygj e me e çue deri në mbarim.

§.1000. Jo veç Pleqt ase Krenët e Kanûnit kân két tager, por edhë Pleqt e çashtjevet të veçanta, 'si t'i ketë zgjedhë kush per pleq, kân tagrin e permendun.

§.1001. Si t'u epet Pleqvet në dorë pengu i pelqimit, edhè ne u pendojshin të fjalisurit, nuk munda t'u a stermarrin pengun, as nuk munda t'i ndrojn ata Pleq.

§.1002. Parimi i kanûnit është: "Plak mbi Plak, gjygi mbi gjygj e bé mbi bé kanûja nuk bân

§.1003. Pûnët e randa, qi e vrugnojn nderen e katundit a të Flamurit, do të peshohen prej Pleqvet të katundit e prej Krenvet të Flamurit.

§.1004. Pleqt e Krenët e Flamurit nuk munda të kpusin kurnji gjygi e nuk munda të gio-bisin kend në katund, pà i pasë me vedi Pleqt e Strapleqt e katundit, në të cillin gjindet fajtori.

§.1005. Po ndolli sè duel mendsh një katund mârre me gjith Pleq e Vogjli, atbotë ngre-hen Krenët e Flamurit me Pleq e Strapleq vllaznish e fisesh e me gjith Vogjli ede e bien ne mend katundin e dalun dore.

§.1006. Po u çue ndoi katund per me u ngrefé luftë Krenvet, Pleqvet. Strapleqvet e Vôgjlis së Flamurit, rien të cillin gjindet, atbotë do të bahet me dieje Dera e Gjomarkut, në zâ të sè cillës do të çohen edhè Flamurt tjerë e nen prijë të kësaj Dere do të msyhet katundi i dalun dore. edhè e bien në mend me ndeshkime giobësh, nie të xjerrun prej vendit, a edhè me grime katundisht, në pasët bâ kush ndo'i fâj per të grim.

§.1007. Sjelljet e ndeshkimet e permen-duna i veshen edhè një i Flamuri. kûr të dalë dore, me ndryshim qi Flamuri marë nuk munda të xieret prej vendit, porsé leçitet prei Flamursh tjeré mjé qi të shtrojë pengun.

§.1008. Kanûnet. qi vên një katund me Pleq e Vogjli per vedi bj.fi. per hjeksi, pabesni, per vrasë a cubni, as Flamuri e as Dera e Glomarkut nuk munda t'u a luej, mjaft qi mos të trillohen pûnë te reja, qi të jenë kundra vendimevet jetike të kanûnit të Malevet.

§.1009. Nder gjygje e pleqni, qi i perkasin katundit mârre a njëj Flamuri, Pleq të veçanët nuk kân tager me mârre neper dorë. Këto do të peshohen pre.) Pleqvet e Krenvet të kanûs së Katundit e të Flamurit.

§.1010. Po rà në faj një Plak katundi, do t'a lshojë pengun në dorë të Vogjlis.

§.1011. Po s'u gjegj me shtrûe pengun, Vogjlisa thret Krenët e Flamurit e zbashkut e bien n'arsye.

§.1012. Po rà në fâj kush i derës së Gjomarkut, gjygjin do t'i a bâjn Krenët e Vogjlisa e të glith Flamurvet.

§.1013. Po rà në fâj ndonji prej Flamurtarësh, do të peshohet prej Krenvet e Vogjlis; e Kreu i Flamurit në faj do të peshohet prej Flamurtarit, Krenvet tjerë të Flamurit e prej Vogjllje.

§.1014. Edhepsé Plak, a Krye, a i Derës së Giomarkut, pengun do t'a lshojë në dorë të Pleqvet e të Vogjlis, po bani kush vâj mbë 'të.

§.1015. Pleqt do të bâjn gjygj pà kra-hambajtje e pà u thye prej nendoresh a të folmesh prej njanit a tietrit.

§.1016. Po u hetue ndo'i Plak sè e bani gjygjin me krahambajtje e kundra kanûnit, veç pse i thyem prei mendoreve t'anës kundershlarë, posë faqes së zezë, s'e mër kush mâ per Plak.

NYE I NJIQINDEKATERDHETEDYTË.

Pegjet.

§.1017. "Pengu i lshuem nuk mirret mâ".

§.1018. Pengu âsht nii shêj i landët, qi epet në dorë të Pleqvet gjygtarë me tager qi të bâjii gjygj mbi ankimet e dy kundershtrvet.

§.1019. Pengu thirret "Pengu i pelqimit a i zabukës".qi don me thànë sè, tuj e dhânë pen-gun në dorë të Pleqvet gjygtarë, këta gjinden gati me i ndêjë gjygjit e pleqnis.

§.1020. Pleqnlja e gjygji bam pà pêgje,faqe kanûnit s'kà vjeftje.

§.1021. Para sè të fillohet gjygji, pêgjet do të jenë në dorë të Pleqvet, e të kapunt në padi, pose qi nuk mùnd të luejn mâ, ata lidhen edhè me là opangat, ase Pleqnin e preme prej kanûnit.

§.1022. Per peng xêhet arma, fisheku, ortari a edhè kutija e duhànlt, mjé qi të biejn pêg-jet, qi t'i parasohen vjeftjes, per të cillen kapen.

§.1023. Nder pleqni ankimesh, zhgarkimesh a shplfjesh flala e gojës nuk pelqehet per peng, duhet shêji.

§.1024. Fjala peng jét vetem atbotë, kùr t'i flasë kush kuej kaq e kaq, per n'i a ndreqët nj i pûnë.

§.1025. Po i a ndreqi pûnen, të folmen i a kà dptyrë burrit të hueî.

§.1026. Po ngulen Pleqt e pegjevet njani ne mende të vet e tjetri në të ve'n, do t'u siellen Pleqve tjerë, porsé per të prishuna nuk mùnd t'u randohen të fjalisunvet (të zotvet të pegievet).

§.1027. Opangat e Pleqvet do t'i lajn të zotët e pêgjeve, sà njani aq tjetri.

§.1028. Opangat e Pleqvet lahen jo mbas andjes së Pleqvet, por mbas randsis së ple-qnis: "Mbas pengut shkoji opangat". "Mbas gja-jet shkojn opangat".

§.1029. Pleqnija e nijj paradites kà pêsë grosh. (heret nuk baheshin pleqnit mbas-dite.)

§.1030. Per pleqni të dâme me "gùr", të kapunt do të lajshin kà 10 grosh per pleqni.

§.1031. Para sè t'i a hijj gjygjit Pleqt, do të bâjn két bé: Per két të mirë të Perendis (mbî nji shêj Besimi) e si e bajsha mue më ndimofët, gjygjin nuk do t'a baj me dredhi e me krahambajtje e, mjé ké të m'a mârrë mendja e shpirti, nuk do Vi baj lak kanûnit e gjygjit të drejtë!

§.1032. Jashta katundit nuk kà tager kush me gjetë Pleq.

§.1033. Po duel kush me lypë Pleq në Flamur, nen të cillin gjindet, do të mârrë per Plak nji prej Krenësh e jo prej Voglijet.

NYE I NJIQINDEKATERDHETETRETË.

Shtim Pleqsh.

§.1034. "Gjygi mbi gjyg e Plak mbi Plak kanûja nuk bân."

§.1035 "Në mos të pelqefët gjygji, tek a'Sh.Pali. Në mos të pelqefët gjygji, tek a'Gryka e Oroshit. Dera e Gjomarkut themeli i kanûs."

§.1036. Po i a dorzove pengun Plakut, e ky t'a bani gjygjin, s'ké pse lypë mâ Plak e gjygj.

§.1037. Po s't'a mbushi menden gjygji i Pleqvet, qi ti i zgodhe e i pelqeve, tager ské me e stermarrun pengun t'and as me zgiedhë Pleq tjerë.

§.1038. Po u vojt mendja të zotve të pëgjeve, sè u është bân gjygji pa' rrugë e me kraham-bajtje, kân tager mos me i ndëjë pleqnis.

§.1039. Pleqt e parë nuk lshojn pëgjet, porsé këta janë në detyrë me dliurë vedin, tui jau lshue pëgjet e veta në dorë Pleqvet të dytë të zgled-hun prej sish, e mbasi të jau shtrojn gjygjin e bam, do të peshohet prei Pleqvet të dytë.

§.1040. Po e bân të keq gjygjin e Pleqvet të parë, këta të dytët u mârriin pëgjet të fjal-isunvet e, posë qi jesin pa' opanga, këta do të lajn opangat e Pleqvet të dytë.

§.1041. Pleqt mûnd të stohen mjé në tri lagje: po s'e kputen gjygjin, atbotë do të hijn nder krenë deri në Derë të Gjemarkut, qi është therneli kanûs. Pertej kësaj Dere s'ka.

§.1042. Po duel i mirë gjygji i Pleqvet të pare, pëgjet e para do të lajn dy lagje opangash: Pleqvet të parë e të dytvet.

§.1043. Po ndollen gjygje a pleqni të randa, zhvillimi do të lypet në derë të Gjemarkut.

NYE I NJIQINDEKATERDHETEKATERT.

Porota.

§.1044. Porotë a Poronikë me gojë të kanûnit thirren ata nierz të cillt shenjohen me gisht prej gjygjit, per me bân bé e nie xjerrë së keq ndokend.

§.1045. Poronikë do të jené asish:

- a. qi mos të jenë gjetë në bé të rrëshme,
- b. qi mos të kënë ndo'i mllef as kundra lagjes, qi bân bé, as kundra asaj qi veshtron bén,
- c. qi mos të jenë gjind lloftaré. qi vierrin shpirtin në krrabë per një mullë bukë.
- d. qi, némosë me hamende mû nd të diejn ndo'i pûnë, a mûnd t'a hetojn mâ lehtas,
- e. s'do të jenë gra, 'sè kanûja s'i xèn,
- f. qi mos të jenë të betuem e mnisa.

§.1046. Peregjithsisht beja pà Porotë s'bahet.

§.1047. Parimi i kanûnit është: "Beja kà Poroten, Porota kà mundin nder hetime e të lidhmen".

§.1048. Prifti s'çohet në bé; por, me qil-lue sè i lypet beja, si per me là vedin, si edhë per Poronikë, ky xêhet per 24 vetë.

§.1049. Nji krye i Flamurit, po u thirr në një bé 24 vetësh, 12 i a nief gjygji e per 12 të panjefun është vetë.

§.1050. Aj, qi u prîn Poronikvet në bé, nuk njifet per Poronik. Parimi i kanûs është: "Njiqind Poronikë por i zoti s'njifet".

§.1051. Porota nuk shkon në bé, pà i u lidhë i zoti i bés.

§.1052. Aj, qi prîn bés, do t'i lidhet Porotës, qi, po duel beja e rrêjshme, të lajë gioben e Kishës per dhunim të bés se rrêjshme, gioben e Flamurit a të katundit, si mbas numrit të Poronikvet e dypernjahren të zot't.

§.1053. Gjygji do të niefin per Poronikë gjind prej vllaznijet e prej katundit t'atij, qi do t'i prijë bés.

§.1054. I zoti i bés do t'u shkojë Poronikvet të niefun per derë, per me i bâ me dieje se gjygji i kà niefé per betarë.

§.1055. Poronikët e panjehun, qi i gjen vetë i zoti i bés, ne gjygj e para Pleqvet do t'i kallx-ojë emen per emen, si i kallxuen atij të niefunt.

§.1056. Edhè Paronikvet të paniefun do t'u shkojë per derë i zoti i bés per me u kallxue, sè i kà zgjedhë per betarë.

§.1057. Gjymnsen e Poronikvet i niefë gjygji, e gjymnsen tjetër i gjen i zoti i bés.

§.1058. Pleqt, mbasi t'a niefin Poroten, do t'i thonë të zot't të bés qi, per ne pasët dyshim prej ndonjanit nder Poronikë të niefun, sè kishte me e lânë lidhë prei ndo'i reset a mllefit, të kallxojë aty.

§.1059. I zoti i bés, si të diftojë arsye të themelta per niânin a tjetrin nder Poronikë të nje-fun, Pleqt e gjygjit jânë në detyrë me i ndrrue.

§.1060. Ndrim Poronikësh mùnd të bahet mjé në tre vetë, por jo mâ.

§.1061. Dita e bés i caktohet Porotës, e i zoti i bés âsht në detyrë me e mbledhë.

§.1062. Porota, para sè të shkojë në bé, do të perpiqet me bâ hetime kû të mundet, me e shqyrtue të zon e bés, qi mos të shkojë në bé të rrêjshme.

§.1063. Porota kà tager me bâ hetimet e veta e, po kje çeshtja e padis teper e rigatrrueshme, kà tager me e shty bën mjé në gjashtë muej, tuj vijue nder hetime.

§.1064. Per ngatrrime të randa fôrt e qi kapin hapët, Porota kà tager me e shty bën, edhè me vjetë.

§.1065. Si të két bâ hetimet e veta' Porota e, si t'i két hullë fjalët haj per me e lirue me bé të shpifunin, haj me e lânë lidhë, s'kà pse shtry-dhet, a njanen a tjetren do t'i a kallxojë të zot't të bés.

§.1066. Edhè nji nder Poronikë, 'si mos të ndigjojë me e bâ bën, i zoti i bés jét lidhë.

§.1067. Kanû âsht, qi nji Poronik a edhè mâ, qi nuk don me bâ bé, do t'i a shndoshë zêmren të zot't të bés, edhè me bé, ne e lypët, sè nuk e lajn lidhë prej ndo'i mllefit a mnijet, por vetern prej' drojet e dyshimit të mos shkoin në bé të rrêjshme.

§.1068." Po hângri bukë Porota, bën e kà të bame".

§.1069. Po u mblodh Porota, edhè hân-gri buken e bés, i zoti i bés del i pafai; Porotes s'i jét tjetër veç me shkue në bé.

§.1070. Po e là buken pà hângër Porota, i zoti i bés jét në faj.

§.1071. Po s'u gjegj zhgarkuesi me ardhë në ditë të caktuarne, per me pà bén, i shpifu-ni mundet me fjetë në qetsi, sè me bukë të hangerme prej Porotet, ajo duel i pafaj.

§.1072. Porota do t'i thotë zhgarkuesit a të vîjë me pà bén, a të qesë kapucarin.

§.1073. Zhgarkuesi, edhè ne u perpushët ndo'i ditë, së mbarmit, a do të shkojë me pà bén, a do të qesë kapucarin.

§.1074. Porota, per ne u mbledhët me bâ bén jashta ditës së caktueme, s'kà tjetër bukë, por shkon në bé e derdhet në pûnët të vet seicilli.

§.1075. Në ditë, qi do të bahet beja, do të pranojn edhè Pleqt e gjygjit të bam.

§.1076. Beja do të bahet me két rend:

- a. prîn në bé i zoti, per me i a shndoshë zêmren Porotës,
- b. mbas këtij do të bâjn bé ata, qi e kàn mâ afer me giak,
- c. mandej bâjn bé Paronikët e nje fun prej gjygjit,
- d. së mbramit Poronikët e paniefun.

§.1077. Fjalët e bés do të shqyptohen pà ndrrim e sikursè i kà niefé e rreshtue gjygji i Pleqvet.

§.1078. Të giithë sà Poronikë të jenë, do të bâjn bé, tui e pshtetun doren mbë shêj të besim-it, perposë në falët a në jashtofët kend per nderë vetë i zoti gjâs.

Oroe:

Dukagjini, Malsija e Gjakovës e sà krahina tjera Poroten e nje fin disà per "dorë bejet" në Kishë, e disà tjera e lajn per "me ndigiue bén".

NYE I NJIQINDEKATERDHETEPESËT.

Kapucari.

§.1079. Kapucar thirret aj, i cilli difton fajin e ndokuej, si bj.fj. ndo'i viedhni të mshefne, a ndo'i vrasë të hupne permbas hetimeve, qi bân .

§.1080. Kapucari peregjithsisht nuk del faqe, a ndollë sè del edhè çiltas.

§.1081. Kapucari do të ketë kpuçët e veta permbas të folmevet të zot't të gjâs se vjedhun a të gjakut të hupun.

§.1082. I zoti i gjâs së viedhun a i gjakut të hupun, para sè t'i flasë kpuçë kapucarit, do të shkojë në katund të pandehunit do të mârre dy shokë të tij e bashkë me 'ta. do t'i shkojë të dera, per me lypë arsye prej tij.

§.1083. Si mos t'i vëhet kurrsesi i pan-dehuni, i zoti i gjàs do t'i kallxojë sè do të flasë kapucarin në shpinë të tij.

§.1084. Po i thà i pandehuni, sè âsht i lirë të flasë kapucari sà të duei po duel në fâj, kpuçët e foluna kapucarit do t'i lajë ky.

§.1085. Po i foli kush kpuçët kapucarit pà e bâ me dieje të pandehunin, edhè në dalët fajtuer ky, kpuçët e foluna prei të zot't të gjâs pergjymsash do t'i lajn.

§.1086. Kpuçët e kapucarit jânë me dorë në bé, qi mos të randohet i pandehuni me teprime të foluna, edhè në dalët në fâj.

§.1087. Kanûni i pergjithët âsht, qi kpuçët e kapucarit nuk mûnd të kalojn çmimin e gjâs së hupun.

§.1088. Gruen s'e xên kanûja per kapu-car.

§.1089. Kapucarija e hershme me dorë në bé kishte 50 mié në 500 grosh.

§.1090. Kapucari i gjetun në rrênë do të late gjân e huej ne vend të cubit. (Dukagjini)

NYE I NJIQINDEKATERDHETEGJASHTËT.

Pagesa e Kapuctarit.

§.1091. Kapucarlt i nepen kpuçë:

- a. per gjak të hupun 1500 grosh
- b. vath, shpi et 1 të ihyem 500
- c. mushk 1000
- d. kâl 500
- e. oqiç 500
- f. kà hullijet 400
- g. thi të mbajtun 500
- h. lopë të barrës 150
- i. gomar 150
- j. mzat 100
- k. dele e dhé 25 grosh

l. viç të njomë 25

m.thi 23

n. edhe e kingj 10

§.1092. "Kapucari hjekë bën". Po duel kapucar një burrë i'ndershem, beja nuk i epet të pandehunit, do t'apë arsye.

§.1093. "Kapucari xjerrë gjân e hupun". Si të tumiret kapucari prej Pritëtarvet, i pandehum jët në faj, e do t'i a kthejë gjân të zot't si mbas kanûnit.

NYE I NJIQINDEKATERDHETSHTATËT.

Pritëtarët e Kapuctarit.

§.1094. Pritëtarë ' jânë ata, zyra e të cill-vet âsht me bâ hetimet e dhunshme, tuj e rrethue kapucarin me të pvetuna të shpeshta, tuj a vû menden, mos po bân lak nder diftime e mos t'i zhgarkohet kuej.

§.1095. Pritëtarët do të jenë nierz të ndershem, t'urtë e veshtakë, e të rregjun nder shqyrtime e hetime.

§.1096. Pritëtarët do të jenë prej asish, qi gjygji i kà niefë per Poronikë.

§.1097. Si s'a'kanû, qi kapucari të dalë çiltas, ashtû kà tager kapucari me lypë me emen disà prej Poronikësh, të cillvet u xên besë mâ fôrt sè nuk e qesin.

§.1098. Parase të fillojn me bâ hetîme, Pritëtarët do t'a vëjn në bé kapucarin, qi do të kallxojë drejt, pà krahambajtje e pà mllef.

§.1099. Mje në tri lagje Pritëtarësh mùnd t'a shqyrtojn kapucarin.

§.1100. Gjithsà herë të flasin Pritëtarët me kapucarin, msheftas do të flasin.

§.1101. Po thà kapucari, sè ajo gjâ e vjedhun âsht shitun, Pritëtarët do të dergojn gjin den per hetime.

§.1102. Po thà kapucari, sè gjaja e vjed-hun âsht pré, Pritëtarët do të lypin një shêj prej tij, bj.fj. një copë lkurë, brynat, a ndonji gjymtyrë tjeter.

§.1103. Si të tumiren diftesat e kapucar-it prej Pritëtarvet, mohimet e cubit a të gjaksit, edhèpse të rrêjshme, nuk mùnd t'i ndalin kush deri të beja: por Porota kà tager me i ndalë doren e mos me e lânë me shkue në bé të rrêjshme.

§.1104. Po duel kapucari i dyshuem faqe Pritëtarvet, tuj kênë ky në të drejtë, e duel edhè e kapi per krahi cubin a gjaksorin, kpucët i kà të preme 500 grosh mié në 1500 grosh.

§.1105. Pritëtarët do të bâjn bé mos me qitë kapucarin per të gjallë, posë sè në dashtë me dalë vetë

NYE I NJIQINDEKATERDHETETETËT.

Burrat e Malevet të Shqypnis në kuvend.

§.1106. Kuvendi âsht një bashkim fisit a fisesh me Krenë, Pleq, Sterpleq e Vogjli a Djelmni të dheut, qi kanë qellim me rrahë ndonji çashtje a me lidhë ndonji besë.

§.1107. Kuvendet bahet pjesnisht a edhè pergjithsisht.

§.1108. Kuvende të pjesshme janë ato të katundeve, në të cillat marrin pjesë Pleq, Sterpleq e Vogjlja e njëj katundi.

§.1109. Të pjesshme thirren edhe ato kuvende, në të cillat bashkohen të gjithë Pleqt e Sterpelqt e Vogjlja e Fiseve të ndryshme që sundohen prej njëj Kreut.

§.1110. Kuvende të pergjithshme janë ato, në të cillat bashkohen Pleq, Sterpleq, Vogjli me Krenë e me Derë të Gjemarkut.

§.1111. Nder kuvende, gjyge e peshime marrin pjesë:

- a. Dera e Gjemarkut t'Oroshit,
- b. Krenët e fisevet,
- c. Pleqt e fisevet e të katundevet,
- d. Sterpleqt e fiseve e të katundevet,
- e. Djelmnija e Vogjlja e të gjitha fisevet,
- f. Kasneca fiseshe,
- g. Giobtarë.

NYE I NJIQINDEKATERDHETENANDËT.

Vende kuvendesh.

§.1112. Bashkime kuvendesh mbahen a nder oborre Kishësh, a nder rrenime të vietra faltoresh, a në zemer të vendit.

1. Mirdita në Sh. Pal a në Grykë t'Oroshit,
2. Lura tu Kisha në katund të vjeter,
3. Thkella tu Kroni i Fikut në Perlatai,
4. Matia në Lis,
5. Malsija e Lezhes (Zhuba) në Molung, ké Dardha Kerbucë,
6. Dibra,
7. Malsija e Krues në bendë,
8. Malsija e Tiranës në Martanesh,
9. Malsija e Elbasanit,
10. Laberila (Arbërija),
11. Arbërija në Larushk,
12. Kurbini në Djerr të Selitës, në Laç-Sebaste,
13. Luma në Bicaj,
14. Hasi,
15. Malsija e Gjakovës tu Vorret e Shalës,
16. Dukagjini në Koder të Shen Gjergjit (Shosh),
17. Puka tu Qyteti i Pukës,
18. Postripa në Qytet tu Xhamija (Drishte),
19. Mbishkodra tu Kisha e Brigjes- Rapshë,

- 20.Kelmendi në Qafë të Berdeleçit,
- 21.Capa (Zadrîma) në Dajç,
- 22.Nikaj në Merteur tu Kisha e Nikajvet,
- 23.Merteur e Krasniqe tu Blîni i kuvendit (Selîmaj).

§.1113. Burrat e bashkuern në kuvend rrijn në gjymës rrethit: ashtû qi të mûnd të shofin shoqi shoqin e po u thirr kush. të kêt shteg per me u dukë nder Krenë e Pleq.

§.1114. Burrat e dheut në kuvend rriin t'armatisun.

§.1415. Sà te jené në kuvend burrat e dheut, s'kà tager kush i huej me u perzie nder 'ta.

§.1116. Nder gjygje e peshime Krenët e Pleqt rrijn në vedi e Voglija në vedi.

§.1117. Krenët e Pleqt rrijn në kuvend mbas prijet e tagrit.

§.1118. Në kuvend, sà të flasë niani, t'jerët do të ndigiojn e të heshtin.

§.1119. Çashtjet e vogla e të kapmet, qi kà katundi shoq me shoq, Pleqt e katundit bashkë me Sterpleq e Vogli kan tager me i zhgarkue.

§.1120. Çashtjet e randa, qi i perkasin njij fisi mbarë, do të peshohen e do të pleqnohen prej Krenvet të fisit bashkë me Pleq, Sterpleq e Vogli.

§.1121. Çashtjet, qi i perkasin njij krahine mârre ase shtetit, do të peshohen nder kuvende të pergjithshme: "burrë per shpi".

§.1122. Fiala e randë nuk bahet në kuvend.

§.1123. Kanûja s'bân qi të shahet kush në kuvend, po bani kush kêt pûnë, do të giobitet mjé në 5 desh.

§.1124. Po i thà kush kuej, se rréné ne kuvend, do të giobitet mjé në 500 grosh.

§.1125. Po i a shkrepi kush kuej armen në kuvend, shpija i digjet e siellsi i armés grihet kuvendisht e shkon gjakhupës.

NYE I NJIQINDEPESËDHETËT.

Dera e Gjon Markut.

§.1126. Dera e Gjomarkut âsht themeli i kanûs.

§.1127. Xen kryet e vendit në çdo vend e kuvend.

§.1128. Nuk mûnd të leçitet.

§.1129. Nuk mûnd të sodumet.

§.1130. Nuk mûnd té xieret prej vendit.

§.1131. Pertei kësaj Dere s'kà vazhdim çashtjesh.

§.1132. Ka tager me mledhë krenë e Vogli në rasë të kuvendevet të pergjithshme.

§.1133. Sà herë t'a lypë nevoja kà tager me derdhë kasneca per të grishun të dheut "burrë per shpi" e me i mbledhë në Sh.Pal.

§.1134. Në çdo gjygj a pleqni kà tagrin e fjalës së kputne.

§.1135. Ka tager me sodumë e me xjer-rë prei vendit.

§.1136. Ka tager me dnue per dekë: "kortarët jânë të fisevet, kryet âsht të Gjomarkut".

§.1137. Ka tager me i a hjekë prijen a parin atii, qi të xéhet në hjeksi e tradhti të vendit. Porse nuk mûnd t'i epet kuei jashta vllaznijet, tu kênë trashigim plangçuertagruer.

§.1138. Ka tager pjese në çdo giobë.

§.1139. Ka tager mbi 500 grosh per çdo vrasë.

§.1140. Para sè të dalë me krenë e Vogjli të fisevet, per zbatim të kanûnevet ndeshkimore, do t'a shtrojë pengun, e po u gjet në ndonji fâj, do të pergjegjet si mbas kanûnit.

§.1141. Do t'i vëhet giobës si çdo nen-shtetas.

§.1142. Kur del per paitim të dheut, kà tager mbë "Razogj" (dy hae bukë).

§.1143. Po u lyp per Poronik cillido i kësaj Dere, xêhet per 12 të panjehun.

§.1144. Kur të dalë n'ushtri, kà tager prijë e urdhnimi.

§.1145. Per faje, qi j'âne per une zjarmi, edhë két Derë e perket lima (sà me bâ shêj).

NYE I NJIQINDEPESËDHETEPARË.

Krenët e fisevet.

§.1146. Krenët janë të parët e fiisevet.

§.1147. Krenët janë me plang.

§.1148. Sè i cilli krye kà tager mbi fis të vet: "Kortarët janë të fisevet, kryet âsht të Giomarkut".

§.1149. Nder gjygye e pleqni mbrenda i rrethit të njëj kreu, nuk mûnd t'i perzihen krenët e fisevet tjera.

§.1150. Kreu i fiisit, bashkë me Pleq e Vogjli të vllaznive kà tager me mbajtë kuvende me lidhë besë, me bâ gjygye, me giobitë e me leçitë.

§.1151. Kreu i fisit nuk mûnd të paditet nder krenë të fisevet tjera e nuk mûnd t'a ngushto-jë kush per gjygye e pleqni të bame.

§.1152. Kreu i fisit nuk mûnd të bajë vendime a pleqni mbi vendime të kanûnit.

§.1153. Po bani kush vâj mbë krenë, këta do të peshohen pre j Pleqvet e Vogjlis së ven-dit, a edhë prej Deret të Giomarkut.

§.1154. Kreu i njij fisi s'kà tager me djegé, me sodumë, me gri, me xierré prej vendit. Lypet Dera e Glomarkut me krenë e Vogjli të fisevet tjera.

§.1155. Per të giobitun e të leçitun të njij kreu, mjaftojn Pleqt. Sterpleqt e Vogilliia e fisit.

§.1156. Me u çue kush prej Vogjljet e me vrà ndonji prej krenësh a Gjio-markajsh, bjen në gjak si per vrasë të çdo njerit.

§.1157. Kreu i fisit, si çdo njerl prej Vogjlljet, mûnd të giobtet, mûnd të digjet, mûnd të leçitet, mund të sodumet, mûnd të grihet é mûnd të xieret prej vendit.

§.1158. Kah pronet e pasunija, kje në fushë, në bjeshkë e në vrri, do të shikjohet tagri plangçuer i sè të cillit.

§.1159. As dera e Glomarkut, as krenët e fisevet e as Pleqt e katundevet s'munden me pasë ndonji tager mbi gjâ e pasuni të tjervet.

§.1160. Vogjlija e fisevet s'i kà detyrë as kreu e as Derës së Gjio-markut të dhetë e telozen.

Oroe:

Krenët (Flamurtarët) e Malsis së Glakovës: Nikaj, Mertuer, Gash e Krasniqe., kàn tager mbi nii rend t'ujit (vadë) prej kujrijet, posë atij, qi kàn si çdo shpi.

NYE I NJIQINDEPESËDHETEDYTË.

Pleqt e katundevet.

§.1161. Sè i cilli katund kà Pleqt e fisit.

§.1162. Pleqt e katundit kàn tager me mbledhë katundin në kuvend.

§.1163. Pleqt e katundit nuk kan tager me giobitë as me leçitë kend, pà pelqim të Sterpleqvet e të Vogjlis.

§.1164. Pleqt e katundit nuk perjashto-hen prej zyrevet të katundit, as prej angarijet e prej punve të perbashkta.

§.1165. Pleqt e katundit nuk perjashto-hen prej ushtrijet.

§.1166. Me rà në faj Plaku i katundit, do t'u a shtrojé pengun Sterpleqvet e Vogjlis.

§.1167. Po i u randue katundi me Pleq ndonjij fisi, Plaku i të randuemit kà tager me e mprojët edhè me krenë të fisevet tjera.

NYE I NJIQINDEPESËDHETETRETË.

Sterpleqt.

§.1168. Sterpleqt mbajn anen e Vogjlis.

§.1169. Sterpleqt kàn tager me çue zanin, kùr të shofin sè po randohet Vogjlija me gjygje e leqni kundra kanûnit.

§.1170. Sterpleqi bashkë me Vogjli a Djelmni fisesh jânë giobtarë.

NYE I NJIQINDEPESËDHETEKATERT.

Giobtarët.

§.1171. Giobtarë thirren ata, të cillt ne-men të kuvendit mbarë reshten në vath të gjâs së të giobitunit, per të mârrë aq krenë desh a qe si mbas të premes së gjygjit të krenvet, të Pleqvet, e të Vogjlis.

§.1172. I zoti i vathit nuk guxon me i ndalë giobtarët qi mos t'i hijn në vath.

§.1173. Po bani két pûnë, burrat e kuvendit dynden të gjithë edhè i brumbullaksohen në derë.

§.1174. Po bani sè bani flalë i zoti i gjâs, kàn tager me i a shtue gioben.

§.1175. Giobtarët zgiedhin vetë desh e qe per giobë e i zoti i gjâs nuk mùnd t'i ndalin.

NYE I NJIQINDEPESËDHETEPESËT.

Zani i vogjlis nder gjygje.

§.1176. Po s'i pelqej Vogjlija të dâmet e krenvet e të Pleqvet, kàn tager mos me u ndej ënë 'to.

§.1177. Krenët e Pleqt do të vêhen rishtas në peshim të punvet.

§.1178. Po e tumiren gjygiin e krenvet e të Pleqvet Vogjlija, kanû âsht qi të bertasin njij zani: "kamba e huej, kaptinat t'ona".

NYE I NJIQINDEPESËDHETEGJASHTËT.

Leqija.

§.1179. Me leçitë, me gojë të kanûnit, don me thànë: me dà, me lânë mbas dore e me shkepë një shpi, tuj i a hiekun çdo tager, hir e nderë, si kah katundi, si kah Flamuri.

§.1180. Katundi kà tager me leçitë, por jo me xjerrë preLIBRI I DYMBDHETËT SHLIRIME E PERJASHTIMEj vendit.

§.1081. Kapucari do të két kpuçët e veta permbas të folmevet të zot't të gjàs se vjedhun a të giakut të hupun.

§.1182. Me djegë, me sodumë e me gri s'kà tager as katundi pà flamur e as flamuri pà katund.

§.1183. Rasët per me leçitë kend jânë:

- a. kur mos të duei kush me u lidhë me besë me katund a flamur,
- b. kùr të shes kush katundin e vet me hieksi e trathiti,
- c. kùr t'i pervaret kush një gjyggjit a vendimti të folun kuvendisht prej katundit a fla-murit,
- d. kùr të bajë kush ndo'i faj të dhûnshem në katund, në flamur a jasht këtyne e mos t'i shtro-het gjyggjit,
- e. per dhûnë të barne jashta katundit a flamurit, po s'u gjegj fajtori me shtrve pengun në katund e në flamur të vet, këta hjekin dorë prej 'tij, tuj u a lânë shtegun të lirë gjithnjatyne, qi kjahen mbë'të të bâjn shka të duen me 'të.

§.1184. Po nguli katundi edhë i a ndali doren flamurit në të djegun a në të sodumun të një faqeziut, qi vrugnoi katundin a Flamurin me ndo'î dhûnë teper të shemtuerne, flamuri kà tager, a me leçitë at katund, a me mbledhë flamurt tjerë, per me e prû në mend.

§.1185. Po e là veç me të leçitun, as merr e as nep me 'të, mié qi t'i shtrohet gjyggjit e giobës.

§.1186. Si t'i a shtrojë pengun flamuri katundi i pervarun, flamuri e giobitë mbas peshim-it të fâjit.

§.1187. Shpin e fâjtorit e djegin, esodu-min me bîmë e me dhé, e shkaktarin e fâjit të dhûnshem e grijn kuvendisht me gjakhupës e robët i a xjerrin prej vendit.

§.1188. Po kje mbrapshti teper e dhun-shme e sherntueshme, posë të diegunit, të sodumit, të grimunit e të xjerrunit prej vendit, flamuri edhë Shpin i a pret.

§.1189. E premja e shpis âsht, kùr ti zhgulin gurët e kater skepeve të shpis per rrâzë, themelit. Kjo bahet, mbasi të digjet shpija.

§.1190. E premja e shpis në kanû shen-jon, sè gjindj a e asaj shpij e j ânë të xj errun prej ven-dit me lang e plang e pergjithmonë, e perkrah fla-muri xêhen të dalun fare.

§.1191. Pasunija e tundshme u bahet giobë e e patundshmja do të jesë zmojle (djerr), per kullosë të flamurit.

§.1192. Me të leçitun nuk mundet kush i katundit me marre e me dhânë; e, po muer e dha kush, jét i leçitun edhë aj e bjen n'ato ndeshkime si i leçituni.

§.1193. Trajta e të leçitunit âsht njikjo: "Me dà kend per mort e per gjellë". "Me leçitë kend per mort e per darsëm e per uhàn e miel-lit".

NYE I NJIQINDEPESËDHETESHTATËT.

Zjarmi, të sodumt e të grimunt.

§.1194. Digjet, sodumet, grihet katundisht xieret prej vendit me lang e plang:

- a. aj, i cilli i shpifet në pûnë të randë a vên dorë a vret Priftin,
- b. kush vret mikun në besë, grihet, gio-bitet, digjet e xieret prej vendit,
- c. kush vret per fis, digjet, giobitet e xieret prej vendit,
- d. kush vret mbas pajtimit të gjakut, dig-jet, giobitet e xieret prej vendit,
- e. kush vret "Vra e hup". digjet, giobitet e xieret prej vendit,
- f. kush vret gjaksin në besë të vet.. grihet,digjet, giobitet e xieret vendit,
- g. kush vret të kushrinin, per me u bâ i zoti î pasunis së tij, grihet, digjet, giobitet e xieret prej vendit,
- h. kush t'i lajë mbrendë fajtorët e Flamurit, digjet, giobitet e xjeret,
- i. aj fis, qi nuk prin mbë fajtorët, giobitet e leçitet.

§.1195. Po rà kush në ndonji këso fajesh, grihet katundisht, giobitet, digjet, pernët i prehen, kopshti e veshta i sodumen e xieret prej vendit me lang e plang.

§.1196. Per Prift të vràm gjaksi xieret prej vendit per gjithherë e per faje tiera, qi i per-mendem, xieret per 515 vjetë.

§.1197. Unen e zjarmit e spatën nuk mùnd t'i qesë kush në pûnë (as katundi, as Flamuri e as Dera e Gjomarkut) per posë doret të zot't të shpis, qi rà në faj.

§.1198. Dora e fajtorit do të bajë shêj në të djegun e në të sodumun, tuj i shqyptue flalët e dokshme: "I mârsha të ligat katundit e Flamurit".

§.1199. Po s'u gjegj ky me bâ shêj me zjarm e askush tjeter i shpis së fajtorit. Plaktu i fisit do t'i thotë ndokuej, qi e kà fajtorin mâ ngiat e detyra e këtij âsht me mârre unen e spatën e me i pri katundit e Flamurit në rrênim, permbas të cilit katundi e Flamuri marë do të vêjë dorë n'at rrênirn.

Oroe

E djegmja e shpis per çdo vrasë nuk kà kênë: kjo pûnë kà hi në veprim vonë. Qeverija tyrke e qiti ne veprim e kasnecija e sa shpijave të forta, me të zi qi e priti kët pûnë. E kerkuemja e gjakut prej shpis së dorërasit marë nuk kà kênë; kët e dishmon edhë fjala e kanûnit "Giaku per gisht": por, per me mârre gjakun mâ letas, e pershin mashkullimin e shpis marë deri të damët zjarmit n'ato 24 orë. Vendevede qiten në pûnë edhë "LEÇIN" e gjakut, tuj pershi vllaznin

marë. Per çdo vrasë shpija e dorërasit do të late giobë, do t'u epte bukë djelmve e Flamurit e në Mirditë do të late dorërasit 500 grosh Derës së Gjomarkut.

Lakmimi i pares i disa krenve e djelmve të Flamurit në shoqni të Pleqvet i shtuem edhe i rriten disa pûnë, sà per me mbushë kuletën e mullen.

NYE I NJIQINDEPESËDHETETETËT.

Lajmtari.

§.1200. Lajmtari nuk bân faj, nuk xêhet.

§.1201. Lajmtar thirret aj, i cilli çon ne vend porosin e derguesit.

§.1202. Lajmtari dergohet:

- a. pre' n shpije të veçanët të tietra,
- b. prei nj ii katundi të tjetri,
- c. prej niij flamuri të tjetri.

§.1203. Lajmtari bân flalen e niij shpi-je, të njii katundi a të nij flamuri.

§.1204. Lajmtari nuk e mêrr pergjegjen mbi vedi as të lagja, qi e dargon, as të lagia, së cil-lës i dergohet, âsht bajsi i fjalvet të porosituna.

§.1205. Lajmtari do të jét i lirë n'udhë të vet.

§.1206. Lajmtarit nuk i xêhet per faj flala e folun, sepsé flet n'emen t'atij, qi e dargon.

§.1207. Lajmtari âsht miku i derguesit e, po e gjet gjâ sà të jét në két zyre, i pritët mik derguesit.

§.1208. Me u pré lajmtari i niij shpije, pretari bien në gjak me shpi, qi e dargon.

§.1209. Me u pré lajmtari i niij katundi, pretari bjen në gjak me katund.

§.1210. Me u pré lajmtari i niij flamuri, pretari bien në gjak me flamur, qi e dargon.

§.1211. Me u pré lajmtari permbas fjalës së niij flamurit tjetër, bien në glak flamuri me fla-mur.

§.1212. Me e pré lajmtarin ni 1 katundit të tij, pretari grihet katundisht.

NYE I NJIQINDEPESËDHETENANDËT.

Kasneci.

§.1213. Kasnec a i lajm thirret aj, i cilli hapë e lajmon urdhnat e Kretu të fisit a per derë, a prej niij patalokut të caktuem prej Kreut, prej Pleqsis e prej Voglijet.

§.1214. Zyra e kasnecis âsht plangçore e trashiguese.

§.1215. Kasneci i fisit do t'i a derdhë zanin e ftimit mârre fisit prej Patalokut të caktuem.

§.1216. Kasnecat e katundevet do të shkojn per derë, kùr të lypen "burrë per shpi".

§.1217. Në çdo rrezik a kercnim kasneci do të gjindet gati me i dhânë "kushtrim" fisit.

§.1218. Kasneci me gjithë shpi âsht i perjashtûem prej ushtrijet.

§.1219. Kasneci 'nuk mùnd t'u mnjanohet punvet e zyrevet të perbashkta të katun-dit të vet.

§.1220. Edhè në ndollët Kasneci i xânun nder zyre të fisit a të katundit, gjindja e shpis së tij do të dalin në pûnë të katundit.

LIBRI I DYMBDHETËT

SHLIRIME E PERJASHTIME

KRYE I NJIZETËTETRETË.

Pjestarët e perjashtimevet.

KRYE I NJIZETËTEKATERT.

Deka.

§.1221. Kanûni i Malevet të Shqypnis shliron e perjashton: I. Kishen:

- a. prej çdo teloznet,
- b. prej dhetimit të tokvet e të gjâs sëgjallë,
- c. prej giobet e çdo ndeshkimit,
- d. prej çdo angarije kah katundi e flamuri,
- e. e bân pjestar në çdo giobë,
- f. ndoren e ndermjetsin i a ruen.

§.1222. II. Priftin, i cilli:

- a. âsht jashtëm prej ushtriye,
- b. po u lyp në bé, vehtja e tij xêhet per 24 Poronikë,
- c. po vrau kend, s'ndiqet per giak, prîndja e tij biejn në gjak,
- d. s'ndjekë kend per gjak të prîndës.

§.1223. III. Krenët e Flamurit:

Pô u lyp per Poronik nii nder Pleq të mdhaj, vehtja e tij xêhet per 12 Poronikë të paniefun.

§.1224. IV. Kasnecat: Jashtohen prei ushtriye.

§.1225. V. Farketarët: Jashtolien prej ushtrîje.

§.1226. VI. Të vorfnin djalë të vetem, qi i kà mbetë mbi krye shpija e e âma : âsht i jashtëm pre ushtriye.

§.1227. VII. Gruen: mospelqimi i saj kah kanûjà:

- a. per Plak,
- b. per Kapucar,
- c. per Poronik, as beja s'i gjegjet,
- d. s'kà za as vend në kuvend,
- e. s'kà trashêgim as tê prîndja as tê burri,
- f. nuk ndiqet per gjak,
- g. ndermjetsija s'i dhunohet.

§.1228. VIII. Virgjinat (femnat, qi veshen si burrë): S'veçohen prei grash tjera, posë qi janë të liar me ndêjë nder burra, porsé pà tager zanit e kuvendit.

§.1229. IX. Deken:

Ata, qi kàn deken në shpi, jashtoehn prej çdo pûne si kah katundi si kah flamuri, si edhè kah të reshunt e ujit të mullijvet. Ket tager e kàn prej kanûnit per një javë ditë rresht. Si të mbushet java, do tu pergjegien detyrvet si kah katundi si kah Flamuri, edhè në kjofèt krye a Dera e Giomarkut.

§.1230. Kanûni i Malevet nuk bân qi t'i shkaktohet kuej trazim mbi trazim.

§.1231. Kur t'i desë kush njëj shpije në katund, per një javë ditë rresht mbas deket nuk mùnd t'i bzajë kush tê dera per kurnji pûnë, qi t'a ketë vendi me e bâ katundisht.

§.1232. Jaslitohet me gjith giinden e shpis prej çdo angarije si kah katundi, si kah fla-muri, si edhè prej vijash t'arve e të mullinit.

- §.1233. Po desht kush me pritë per "krye shndosh" perte javen, të presë: porsé krye tetë ditësh kanûja i a don pûritorin me kênë edhë i Derës së Gjomarkut.
- §.1234. Si të des kush, do të dergohen lajmtarët, per me thirrë ne mort.
- §.1235. Tu bâ gjâmë burrnimi, grrisht-en edhë tundin krahnorin.
- §.1236. Grat vaitoin, por nuk grrisht-en.
- §.1237. Porsa të vëjn kamben në katund të të dekunit miqt, do të vëjn në krye jakzat e gjurdijavet.
- §.1238. Kanû âsht me bâ gjâmë mbë të dekunin tri herësh. tuj persritun fjalen "I mjeri unë!" nandë herësh.
- §.1239. Burrnimi nuk bertasin mbë gra, por po i biri mbë t'âmen e i vllai nbë të motren.
- §.1240. Kur të niset kush per me shktie në mort, nuk thotë "Lamtumirë", as i thotë kush "Udha e marë".
- §.1241. Tuj kalue rrâzë vorresh, pûn-torvet, qi çilin vorrin, nuk u thohet "puna e mbarë".
- §.1242. Në kjoshin miq, u shndoshin kryet, kjenë shokë, u thonë: "a u lodhët, or juni?"
- §.1243. Si shokët e katundit të të deku-nit, si miqsija, 'si të pijn kafen, kupzen e pshtesin në tokë, tuj thànë: "Zoti ju dhashët gajret!", "Per të mirë" nuk thohet.
- §.1244. Të treten ditë mbas deket, kush-do qi të vîjë,lë per "Krye shndosh" si mbas kafjet, si edhë mbas buket thotë: "Zoti ju dhashët gajret! Per të mirë mbas sodit!" Nuk thohet: "Ju shtrofët per të mirë!"
- §.1245. Gjâmatarët rreshtohen, tuj perba gjymës rrethit me ftyrë kah i dekuni.
- §.1246. "Perejellsat me të dekmin nuk mûnd t'i kaloin kuej per derë, posë në kjofët udha e madhe a udhë katundi".
- §.1247. Tuj dredhue prej vorresh, s'do të ndalet kush n'udhë, por do të shkoië fill në shpi të të dekunit.
- §.1248. Si të mbriijn n'oborr, u dalin perpara shokët e shpis së të dekunit, u mbajn armët, u qesin ujë duervet pà hi në shpi e u prijn ké treveza, per me hânger Drekë.
- §.1249. Pa krye së hângermit të gjith, nuk do të ngrehet kush prej buke.
- §.1250. Si të çohen prej buke, do të dalin jashtë të gjithë e lain duert para derës së shpis në shekë, e cilla do të gjindet plotë me ujë.
- §.1251. Miqt, qi grishten ftyre në dekë të mikut nuk do t'i lain faqet e pergjakuna as në shpi, as në katund të të dekunit e as per udhë, por ,si të mbriijn në shpi të vet.

§.1252. Zija per të dekun të shpis (per burrnim, por jo per gra.) do të mbahet nji vjetë.

§.1253. Per fmi nuk mbahet zija.

§.1254. Zija hiqet a per ndo'i të kreme, qi lutet me miq, a per ndo'i ditë të motmotit.

§.1255. Në drekë do të gatuej bukë grueja e vëjë.

§.1256. Grueja me burrë nuk munda të gatuej në drekë, as me qitë ujë duervet, as me qitë raki e as bukë me thye.

§.1257. Po ju desht grues me burrë të gjall me gatue në drekë, në darsen nuk munda të gatuej.

§.1258. Grueja e vëjë nuk munda të gat-uej në darsen, as nuk munda të qesë ujë duervet, as raki, as me thye bukë, as me veshë e me iu afrue nuses.

§.1259. Me ardhë në shpi të prîndes në pasi bija e martueme e me dekë aty n'at kohë, drekët do t'i bajë prîndja. Të prishunat e drekvet do t'i bajë shpija e prîndës e jo e burrit.

§.1260. Po u dha ndo'i ndimë shpija e mikut, kjo xêhet nderë në kanû, por jo detyrë.

§.1261. Me u çue prîndja e me bajtë trupin e dekun të së bîs së vet në shpi të burrit, katundi e giobitë per at siellje shnjerezimi.

§.1262. Né, rrios pasët me sè me shti në dhé të bin e vet prîndja, vllaznija e fisi do t'i apin uhà.

§.1263. Të prishunat e uhat e drekvet do të lahen në krye të mojit, 'si të hîjë i dekuni në dhé, e nuk mund të shtyhen pertej.

RRETH LEKË DUKAGJINIT

Dëshmi të kulturës së Rilindjes Evropiane në Shqipërinë e para periudhës osmane

"Po kush ka qenë ky (Lekë) Dukagjini? Ai ka qenë sundimtari i këtij vendi dhe në të njëjtën kohë ligjbërësi i tij, mbasi ai ka hartuar Kanunin e Dukagjinit, domethënë dispozitat, në bazë të të cilave jetojnë deri në ditët e sotme, jo vetëm dukagjinasi, por edhe të gjithë malësorët që banojnë në veri të Drinit... të cilët këtë emër ia atribuojnë heroit të tyre kombëtar".

J.G. von Hahn

Lekë Dukagjini "duhet të ketë pasur një personalitet imponues që ka ndikuar kaq shumë te njerëzit, aq sa shprehja "Kështu ka thënë Leka", ka më tepër forcë detyruese se sa të Dhjetë Porositë e Biblës, mësimet e Islamit e të Krishterimit, Ligji i Sheriatit dhe i Kishës, të gjitha duhet t'i nënshtroheshin Kanunit të Lekës... Fama e tij midis fiseve që ende ruajnë emrin e tij, ia ka kaluar edhe famës së Skënderbeut."

Edith Durham

Lekë Dukagjini është një figurë historike mjaft komplekse. Madje është një figurë edhe e legjendarizuar, nëse e pranojmë këtë term, ashtu siç e kemi pranuar për Heroin tonë Kombëtar Gjergj Kastriot-Skënderbeun.

Lekë Dukagjini (1410-1481) ishte bashkëkohës i Gjergj Kastriotit (1405-1468). Historia i njeh të dy si princër trashëgimtarë, që u lartësuan, kur morën në sundim dy principatat që mbanin mbiemrat e tyre: Leka - të Dukagjinëve, pas vdekjes së të atit, Pal Dukagjini (1446) dhe Gjergji - të Kastriotëve më 1443, tetë vjet pas vdekjes së të atit, Gjon Kastriotit. Principata e Dukagjinëve kishte si kryeqendër qytetin e Lezhës, përfshinte Zadrimën, zonat në veri dhe në verilindje të Shkodrës dhe shtrihej deri thellë trojeve të Serbisë së sotme me kryeqendër të dytë qytetin e Ulpianës afër Prizrenit; ndërsa Principata e Kastriotëve me kryeqendër Krujën, përfshinte Matin dhe krahinën e Dibrës, duke u shtrirë nga kështjella e Rodonit në bregdetin e Adriatikut.

Deri në kohën kur vihen në krye të principatave të tyre, Lekë Dukagjini kishte marrë një kulturë të gjithanshme me frymë humaniste të Rilindjes Evropiane, në qytete të tilla si Venecia, Ragusa apo Shkodra; ndërkohë që Skënderbeu kishte bërë një karrierë të shpejtë dhe të shkëlqyer prej ushtaraku në oborrin e sulltan Muratit II.

Në udhëheqje të Besëlidhjes Shqiptare (themeluar në Lezhë më 1444) Skënderbeu e ndien përherë pranë vetës Lekën (fillimisht të atin e tij Pal Dukagjinin), sepse të dy luftuan krah për krah (apo edhe iu kundërvunë njëri-tjetrit) deri sa vdiq (1468), ndërsa Lekë Dukagjini e pasoi veprën e tij, duke u prirë shqiptarëve në fazën më të vështirë të rezistencës së tyre antiosmane, deri në fund të jetës së vet (1481).

Me të drejtë kronistë e historianë, duke filluar nga Tivarasi, Frëngu, Barleti e Muzaka, bashkëkohës të tyre, e deri te Gegaj e Noli të shek.XX, kanë ndriçuar bëmat e Gjergj Kastriotit dhe nëpër to kanë përmendur edhe Lekë Dukagjinin, ashtu sikundër disa princër të tjerë të kohës. Por nuk do të mund të thuhet se, po me të drejtë, ata, historianë e kronistë, e kanë përfolur vend e pa vend Lekë Dukagjinin, vetëm e vetëm se ishin të magjepsur prej heroit të veprës së tyre, Skënderbeu. Më me barazpeshë se historianët kanë vepruar "legjendarizuesit" anonimë të figurave të tilla. Nga anonimati, Skënderbeu u identifikua me princin dragua, që guxon të matet dhe fiton në çdo rast me kuçedrën; ndërsa te Lekë Dukagjini u pa princi engjëll, që u shfaq me guxim dhe urtësi për të ruajtur në vazhdimësi shqiptarizmin.

Historianët e kanë përfolur që në krye Lekë Dukagjinin, sepse kërkuan te ai një personazh antagonist të Skëndebeut për ta intriguar jetëshkrimin e heroit të vetëm shqiptar, që njohu Evropën në përballjen e suksesshme shqiptaro-turke, por edhe sepse nuk donin të fajësonin Evropën për më shumë, që nuk arriti të krijonte një koalicion antiosman në Ballkan. Ata nuk guxuan të gjykonin, veçanërisht, Republikën e Venedikut, që jo vetëm nuk u qëndroi aleate shqiptarëve kur mbanin mbi supet e tyre një perandori të tërë të egërsuar kundër Evropës, por e shrytëzoi rezistencën e tyre për interesat e veta komercialiste, duke i përçarë princërit shqiptarë me intriga, duke i kundërvënë ata njëri me tjetrin edhe me armë dhe, kur nuk ia arrinte kësaj, duke i shpallur armiq të Republikës dhe të Krishtërit. Lekë Dukagjini ishte princi më i fuqishëm shqiptar pas Skënderbeut dhe më me autoritet, prandaj u bë pre e intrigave të politikës veneciane (dhe të historianëve) derisa Sinjoria e ndjeu rrezikun e Portës së Lartë, krejt

afër pragut të shtëpisë së vet dhe u bashkua realisht me rezistencën e shqiptarëve, duke i shpallur luftë Perandorisë Osmane (1463). Pas këtij viti venecianët pushuan së përfoluri Lekë Dukagjnin. Ndërsa historianët kanë shkruar për disa prej bëmave të Lekë Dukagjinit përkrah Skënderbeut, deri në vdekjen e tij (1468) dhe më pas në krye të trupave shqiptare përkrah forcave veneciane, derisa Sinjoria nënshkroi paqen me Portën e Lartë (1479). Pas kësaj historianët heshtin. Gojëdhëna na bën me dije se Lekë Dukagjini e vazhdoi rezistencën në krye të trimave të principatës së tij derisa qe gjallë.

Por të përfolurit e Lekë Dukagjinit ka vazhduar edhe pas vdekjes së tij, ashtu si ka vazhduar edhe rezistenca antiosmane në principatën e tij e më gjërë. Të përfolurit pas vdekjes ka të bëjë me veprën, Kanunin, që u la trashëgim Lekë Dukagjini shtetasve të tij, shqiptarëve. Thelbi i Kanunit të Lekë Dukagjinit janë fjalët e urta të dala nga goja e tij, që u ruajtën (dhe u pasuruan) brez pas brezi për gati gjashtë shekuj. Ky fenomen homerik e ka legjendarizuar emrin e Lekë Dukagjinit duke e kthyer atë në një mit të vërtetë, aq sa studiuesit e kanë pasur të vështirë ta pranojnë si një realitet historik. Prandaj disa syresh kanë vazhduar ta përflasin Lekë Dukagjnin, së bashku me Kanunin e tij, ashtu si është përfolur e verbuar Homeri, së bashku me Iliadën e Odisenë e tij (Sa për ngjashmëri edhe Lekë Dukagjinit i është sajuar një vëlla i verbër). Por, duke analizuar faktet e dokumentuara biografike për Lekë Dukagjnin, mund të hidhet dritë për kohën dhe rrethanat kur u ngjizën fjalët e urta të Kanunit të tij.

Në fund të viteve '50 të shek.XV Principata e Dukagjinëve nuk ka më asnjë nga qendrat e veta të zhvilluara: Lezha u është dorëzuar venedikasve (1393), Ulpiana, kryeqytei i principatës, është shkatërruar me themele nga turqit më parë se të binte në dorën e tyre Prizreni (1458), një qendër tjetër e zhvilluar e Principatës së Dukagjinëve. Në këto kushte, Lekë Dukagjini ka pushtuar kështjellën e Shatit në Zadrinë për ta pasur si rezidencë princërore, por u sulmua nga Skënderbeu, i cili ua ktheu menjëherë venedikasve. Pa një rezidencë princërore dhe, për një farë kohe, në mes të tri zjarreve (turqit, venedikasit dhe Skënderbeu), Lekë Dukagjini gjeti strehim në thellësi të maleve të principatës së tij, ku ndërtoi saraje e kështjella së bashku me banorët e lirë të atyre anëve, të cilët kryezotin e tyre të derës së Dukagjinëve me gruan e tij, Teodorën e Muzakajve të Beratit dhe të gjithë oborrtarët që i shkonin pas, i rrethuan me mikpritje e respekt. Me malësorët e Principatës së Dukagjinëve, të njohur për trimëritë e tyre (M.Barleti:98), Leka, jo vetëm ringriti qytezë-kështjellat e veta, por siguroi në mënyrë të pandërprerë një ushtri të mjaftueshme që luajti rol të rëndësishëm në kuadrin e trupave të Lidhjes së Lezhës nën komandën e Skënderbut dhe më pas. Në këmbin të kësaj gatishmërie, Lekë Dukagjini u siguroi malësorëve të principatës së tij dhe të gjithë atyre që u bashkuan me të për të gjetur mbrojtje, veçanërisht, pas vdekjes së Skënderbeut, lirinë brenda organizimit të tyre fisnor, të cilën në kushtet e krijuara e institucionalizoi me rioorganizimin e pleqësive mbi bazë fshati e krahine. Gjatë kësaj periudhe (1458-1481), kur ai udhëhiqte të gjitha kuvendet dhe pleqësitë e malësorëve, u ngjiz Kanuni, që u trashëgua brez pas brezi, si praktikë gjykimi dhe përmes fjalëve të urta të formuluar apo të rithëna prej tij rast pas rasti, si sentenca juridike. Ai

Kanun mbeti i pashkruar, por veptoi ndër shekuj si “Common law” anglez, deri sa u mblodh dhe u kodifikua prej Shtjefën Gjeçovit, në kapërcyell të shekujve XIX-XX.

Në kohën kur Gjeçovi punonte mbi materialet e mbledhura kanunore, Kanuni, së bashku me autorin që e kishte dhënë atë, ishin të shenjtëruar prej të gjithë shqiptarëve, pavarësisht nga besimi fetar i tyre. Në popull nuk mbeti i përfolur emri i Lekë Dukagjinit, përkundrazi, ai u heroizua. Fakti që një sundimtar ishte kthyer në një hero të vërtetë, popullor e kombëtar, mund të shpjegohet sipas një teorie që thotë se masat popullore (malësorët), duke i pranuar sundimtarët dhe kalorësit si heronj të tyre, ata vetë “identifikoheshin me vlerat e prijësit dhe të fisnikërisë ose, të paktën, sepse atyre u duhej ta strukturonin botën e tyre nëpër mjet modelesh që u jepte grupi sundues” (P.Burke:169).

Kanuni i Lekë Dukagjinit është një vepër unike me frymë humaniste e periudhës së Rilindjes Evropiane në gjuhën shqipe, e cila, megjithëse u përfol dhe vazhdon të përfillet edhe sot e kësaj dite, është vlerësuar nga studiues seriozë, vendas dhe të huaj, si një “vepër monumentale” (A.Budaçovi-Kryeziu:22), “kontribut në thesarin e kulturës botërore” (C. Von Schwerini Dritës 1939:502) dhe autori i saj, Lekë Dukagjini, është cilësuar “një personalitet imponues” (E.Durham:116) e “Hero Kombëtar” (J.Hahn:114) i popullit të vet. Shumë shkrimtarë dhe artistë i kanë kushtuar vepra, në mes të të cilëve Dritëro Agolli (“Mundja e Lekë Dukagjinit”, poezi, 1969), Henrik Lacaj (“Dy princa për një vashë”, dramë historike vënë në skenë me regjinë e vetë autorit dhe interpretuar nga grupi teatror i kinoteatrit “Rozafat” të Shkodrës më 1937, ku rolin e Lekë Dukagjinit e luante aktori Loro Kovaçi), arbëreshi Anton Santori (“Alessio Ducagini”, melodramë, shkruar midis viteve 1855-1860 dhe botuar më 1983), piktori Naxhi Bakalli (“Kuvendi i Dukagjinit”, tablo murale 4x3.2m në Muzeun Historik të Burrelit, 1986), piktori kosovar Engjëll Berisha (“Rrënjët e Dukagjinit”, vizatime 1950-1956), piktori Simon Rrota (“Lekë Dukagjini”, portret, koleksion privat në Shkodër), skulptori Sotir Kosta (“Lekë Dukagjini”, portret në bronz-GKA Tiranë dhe Muzeu Kombëtar i Skënderbeut në Krujë, 1982) etj.

Si apokrif i Lekë Dukagjinit ka mbetur portreti i i Simon Rrotës (1887-1961), i cili e paraqet autorin e Kanunit në pamje ballore, me një vështrim të mprehtë ku bashkohet zgjuarsia dhe urtësia, veshur më një jelek të kostumit tradicional të malësorëve të veriut, me shpatë në brez dhe me një dorëshkrim të Kanunit në dorën e majtë, që të sugjeron intelektualin humanist të shek.XV. Kur bëhet fjalë për fisnikun fiorentinas me “një personalitet të jashtëzakonshëm”, Lorenzo de’ Medici, me të cilin ne kemi dashur ta përafrojmë Lekë Dukagjinin që në fillim të këtij jetëshkrimi, shkruhet se “ishte një politikan gjenial, i cili mund të dallonte pushtetin e njëmendët nga shfaqjet e jashtme të tij. Frontespisi i librit të tij e tregon në rrugët e Firences, të veshur si një qytetar i thjeshtë, të rrethuar prej vajzash që këndojnë baladat e tij... Në të vërtetë, Lorenzo-ja ishte një poet i mirë dhe përkrahësi më bujar i poetëve të tjerë si dhe i shkencëtarëve e filozofëve” (K.Clark:106). Kështu mund ta përfytyrojmë deri në një farë shkalle edhe Lekë Dukagjinin, poezitë e të cilit do të ishin sentencat e Kanunit . Nëse ky

krahasim nuk do të shkonte, si çdo krahasim tjetër, së paku, Principata e Dukagjinëve mund të përqasej me oborret më të vogla të Italisë veriore në çerekun e fundit të shek.XV, të cilëve “Rilindja u detyrohet thajse po aq sa Firences” (K.Clark:107). Dhe Leka mund të përafrohej, ndoshta, me Dukën e Urbinos, Frederigo Montefeltro, i cili “nuk ishte vetëm një burrë jashtëzakonisht i kulturuar dhe i mençur, por edhe strategu i madh i kohës së vet, që diti të mbronte zotërimet e tij prej katilëve që e rrethonin. Ishte koleksionist i pasionuar librash dhe portretet e tij të çmuara e tregojnë duke lexuar një nga dorëshkrimet e tij. Është i veshur me parzmore dhe tërë pajimet luftarake... Pallatin e tij nisën ta ndërtonin si kështjellë mbi një shkëmb thajse të pakalueshëm dhe vetëm më pas, kur fituan siguri, lejuan t’i jepnin atij pamjen e butë dhe të stërholluar, që e bënë një nga monumentet më të bukura arkitektonike të botës” (K.Clark:107).

Ne sot nuk jemi në gjendje as të restaurojmë një kështjellë a pallat princëror të Lekë Dukagjinit, aq më pak, të mund ta vlerësojmë atë që nuk ekziston me superlativa: “më i bukuri në botë, në mesdhe apo rajon”, sepse në atë kohë “kështjella e qytete të lulëzuara (shqiptare)... me pallate e monumente... u zhduknë nga faqja e dheut ... mbetnë si hieje të bukurisë dhe shkëlqimit të vjetër” (F.S.Noli:591-592). Por Kanuni i Lekë Dukagjinit është vërtetë monumenti më i rëndësishëm i kulturës shqiptare gjatë periudhës së Rilindjes Evropiane, që ka gjalluar prej gjashtë shekujsh dhe ka luajtur një rol të jashtëzakonshëm në jetën e popullit, në gjuhën e të cilit është krijuar.

Kronologjia

Shek.VII Përmenden për herë të parë “Dukagjinët e Arbërisë”. Disa mendojnë se mbiemri Dukagjin rrjedh nga emri i fshatit Dukagjin, diku në kufirin e rrethinave të Pukës me Mirditën, afër fshatit Dardhë, ku kanë qenë të vendosur fillimisht të parët e Principatës së Dukagjinëve. 1202-4 Dukagjinët pushtuan Zadrimën dhe u shtrinë shumë shpejt në Shqipërinë e veriut me kryeqendër Lezhën. Disa mendojnë se në këtë kohë Dukagjinët u shfaqën në trojet arbërore të ardhur nga Franca si kryqtarë dhe se mbiemri Dukagjin u formua nga përngjitja e titullit Dukë me emrin Gjini ose Duka i Gjinit, që do të thoshte Djali i Gjinit.

1356- Kur osmanët shkelin për herë të parë në Ballkan, Principata e Dukagjinëve është zgjeruar në Shqipërinë veri-lindore dhe ka një qendër të dytë në Fand, krahinë e Mirditës së sotme. Disa mendojnë se aso kohe Principata e Dukagjinëve përfaqësohej me dy degë.

1389- Beteja e Fushëkosovës. Thyhet nga osmanët koalicioni ballkanas, në të cilin bënte pjesë edhe Principata e Dukagjinëve, sadoqë ndër burime nuk përmendën.

1393- Dukagjinët ua dorëzojnë qytetin e Lezhës venedikasve, që të mos binte nën sundimin e osmanëve, duke ruajtur të drejtën e një të tretës së të ardhurave.

1406- Princi Pal Dukagjini (1384-1446), i përmendur për urtësi, vihet në krye të Principatës së Dukagjinëve me kryeqendër Ulpianën (qytet i themeluar prej tij), ku mbretëron së bashku me të

vëllanë Nikollë Dukagjinin, i shquar për trimëri.

1410- lind në Ulpiana princi trashëgimtar i Pal Dukagjinit, Lekë Dukagjini, formimi kulturor i të cilit mendohet të jetë bërë në qendra të zhvilluara të kohës, si Shkodra, Ragusa, Venecia.

Leka ka pasur edhe një vëlla, Palin, me zgjuarsi të jashtëzakonshme, por të verbër; një motër, Roza, me bukuri të rrallë e shumë krenare dhe, ndoshta, një tjetër me emrin Maria, që do të bëhet gruaja e Gjon Muzakës së Beratit.

1432- Pal Dukagjini me të vëllanë, Nikollën, mbështesin së bashku me Topiajt Aranit Komnenin, vjehrrin e ardhshëm të Skënderbeut, në kryengritjen e tij të suksesshme kundër forcave osmane. Motra e Aranit Komnenit ka qenë gruaja e Pal Dukagjinit, e ëma e Lekës.

1444- Pal dhe Nikollë Dukagjini janë pjesëmarrës të Besëlidhjes së Skënderbeut në Lezhë. Ata mbështesin Lidhjen me 5 000 ushtarë nga 15 000 që kishte gjithsej Skënderbeu. Pali shoqëron Skënderbeun në Krujë.

1444- Beteja e Torvjollit ku marrin pjesë edhe trupat e Principatës së Dukagjinëve nën komandën e Tanush Topisë. Pali, së bashku me princër të tjerë, do të presë në Krujë Skënderbeun për ta përshëndetur për fitoren.

1445- Në dasmën e Mamicës, së motrës së Skënderbeut në Muzakinë, shfaqet për herë të parë princi Lekë Dukagjini. Dueli i tij me Lekë Zakarinë për dorën e princeshës së bukur Jerina Dushmani.

1446- Vdes Pal Dukagjini. Vendin e tij në krye të Principatës së Dukagjinëve e zë i biri, Lekë Dukagjini.

1447- Vriten në pusi Lekë Zakaria së bashku me Bozhdar Çërnoviçin dhe për këtë përfliet Lekë Dukagjini.

1447- Nikollë Dukagjini, i nxitur nga njerëzit e Skënderbeut, pushton përkohësisht Shatin, ndërkohë që Dejën e kanë marrë venedikasit. Skënderbeu i shpall luftë Venedikut.

1447- Lekë Dukagjini martohet me Teodorën, motrën më të vogël të Gjon Muzakës së Beratit. Nuk patën fëmijë. Dukagjinët që do të përmenden pas Lekë Dukagjinit në Itali apo në shërbim të Perandorisë Osmane, rrjedhin nga familje të adaptuara prej Pal Dukagjinit ose prej Lekës.

1447-8- Skënderbeu rrethon Dejën, Shkodrën dhe Durrësin, qytete në zotërim të venedikasve. Përkrah Skënderbeut është Nikollë Dukagjini.

1448- Paqja e Skëndebeut me Venedikasit. Lekë Dukagjini nuk merr pjesë.

1451- Martesa e Skënderbeut. Lekë Dukagjini nuk merr pjesë.

1451-2- Komploti i Krrabës kundër Skënderbeut. Përfliet Lekë Dukagjini.

1452- Pajtimi i parë i Lekë Dukagjinit me Skënderbeun në Durrës.

1454- Breksamus, diplomat i Lekë Dukagjinit, përfaqëson Skënderbeun te mbreti i Napolit. Pensioni 300 dukatësh për Lekën prej mbretit Alfons.

1458- Bie Prizreni, qendra më e zhvilluar tregtare e kulturore e Principatës së Dukagjinëve, ndërkohë që kryeqyteti, Ulpiana, duhet menduar i shkatërruar nga themelet para Prizrenit.

1458- Lekë Dukagjini pushton kështjellën e Shatit që ishte në zotërim të venedikasve.

Skënderbeu ndërhyt me trupat e tij dhe ua kthen venedikasve.

1458-81- Lekë Dukagjini ndërton disa kështjella në thellësi të trojeve të principatës së vet, forcon pushtetin vendor të malësorëve, shtetas të tij, që jetonin brez pas brezi në gjendje të lirë dhe institucionalizon përmes praktikave gjyqësore një sistem juridiko-popullor, që do të trashëgohet përmes fjalëve të urta të thëna nga ai, si një vepër fundamentale e kulturës humaniste shqiptare. Kjo vepër, e ruajtur në një shqipe kaq të bukur, që u mbledh nga Shtjefën Gjeçovi në kapërcyellin e shek.XIX-XX, është Kanuni i Lekë Dukagjinit .

1461- Përflitet Lekë Dukagjini se u është drejtuar turqve për aleancë. Papa Piu II e kërcënon me çkishërim.

1463- Papa Piu II ndërhyt për pajtimin e Lekë Dukagjinit me Skënderbeun.

1463- Pajtimi i dytë me Skënderbeun. Leka bashkohet me Lidhjen e Skënderbeut, Venedikun dhe Ivan Cernoviçin e Malit të Zi.

1465- në betejën e Sfetigradit Lekë Dukagjini shpëton prej vdekjes Skënderbeun. 1466- Leka dhe Nikel Moneta komandojnë 13 mijë forca shqiptare përkrah Skënderbeut kundër Ballaban Pashës.

1468- në Shkodër thyhen trupat osmane prej ushtrisë shqiptare pa pjesëmarrjen e Skënderbeut. Mendohet se kjo fitore është arritur nën drejtimin e Lekë Dukagjinit.

1468- Vdes Skënderbeu. Lekë Dukagjini është ndër kryetrimat shqiptarë që iu ndodh pranë deri në çastet e fundit të jetës.

1477- Leka në mbrojtje të Krujës, ku duhet të ketë mbetur i plagosur, pasi u përfol se mbet i vrarë.

1479- Venecianët nënshkruajnë pushtimin e Shqipërisë prej turqve, por Lekë Dukagjini vazhdon rezistencën kështjellave që kishte ngritur thellësive të maleve të principatës së tij.

1481- Lekë Dukagjini përmendet për herë të fundit në dokumentet e kohës, duke kaluar nga Ragusa për në principatën e tij.

1481- mendohet vdekja e Lekë Dukagjinit, pinjollit më i fundit i Principatës së Dukagjinëve. Asnjë dokument nuk flet për vendvarrimin e tij. Gojëdhëna thotë se iku duke bekuar lirinë e viseve shqiptare dhe duke mallkuar robërimin e tyre, derisa të zotët të kthehen në trojet e veta. Kjo profeci e Lekë Dukagjinit, materializuar në Kanunin që mban emrin e tij, ka vepruar mrekullisht ndër banorët e Principatës së Dukagjinëve, të cilët kanë ruajtur gjuhën e tyre shqipe, traditat e të parëve, besimin fetar të kishës perëndimore (me disa përjashtime) dhe lirinë për t'u vetadministruar (relativisht) deri në ditët e sotme.